mircea cărtărescu

ochiul căprui al dragostei noastre

HUMANITAS

MIRCEA CĂRTĂRESCU

Ochiul căprui al dragostei noastre

HUMANITAS

BUCUREŞTI
2012

Cuprins

O treime de sabie, o treime de scut

Am cincizeci şi cinci de ani. Oricum aş lua-o, două treimi din viață au trecut. Am ajuns să-mi aduc bine aminte lucruri petrecute acum jumătate de veac. Tinerețea mea a fost acum treizeci de ani. Am prieteni pe care nu i-am văzut de două decenii. Şi, în general, vorbesc acum despre decenii cum vorbeam altădată despre ani. Am văzut crescând, după mine, alte două generații. Mulți colegi ai mei sunt bunici, bărboşi şi cărunți. Alții deja au murit. Mă întâlnesc cu foştii mei elevi de la şcoala generală unde am predat cândva: au copii mari acum. Fiica mea se va căsători curând. Oamenii vin pe lume, cresc, îmbătrânesc şi mor. Nu mai pot crede în minuni.

Mi-a rămas deci o treime de viață. Ce-am să fac cu ea? Ce se poate face, îndeobşte, cu o treime de sabie, cu o treime de scut? Am motive să cred că tot ce-a fost bun s-a dus şi că va trebui de-acum sa mă pregătesc pentru adevăratele încercări. Va mai apărea ceva nou şi minunat în viața mea, ceva pentru care să merite să trăieşti? Ce voi putea face mai mult decât am făcut când mintea şi trupul îmi erau deopotrivă la zenit? Mai toți oamenii care trăiesc azi sunt mai tineri ca mine. Vorbesc o limbă care nu mai e a mea. Trăiesc într-o lume la care degeaba încerc să mă adaptez. Ce dialog pot să mai am cu ei? Cum pot sa nu le simt condescendența?

Apogeul vieții mele a fost la patruzeci de ani. Atunci

am fost sus de tot, atât de sus cât mi-a fost dat să ajung. Până atunci n-am cunoscut decât drumul ascendent. Nu puteam vedea nimic în jur, căci eram plin de sine. Fiecare etapă a drumului meu suitor era absolută, o rezolvam deplin, ca pe o problemă de matematică. Nu-mi cunoşteam limitele, mai mult, nu credeam că am limite. Puteam face orice, şi credeam sincer că aşa avea să fie întotdeauna. Viața mea era un act de credință: nimic nu-mi putea ieşi rău, căci prin definiție eram un câştigător şi nu existau accidente.

Dar glontele, pornit din țeavă încordat, încrezător, una cu traiectoria sa balistică, se răceşte pe parcurs. Începe să oscileze, să şovăie, se dă peste cap. Deodată priveşti în urmă şi ți se pare prea mult. Prea multe fapte acumulate, prea multă muncă, prea multă absurditate. Începi să te gândeşti: ce-nseamnă toate astea? Unde duce totul? Vezi că lucrurile făcute de tine nu rămân strălucitoare, cum ți se păreau pe vremuri. S-au acoperit de mii şi mii de alte lucruri făcute de alții. Tinerii nu mai ştiu de ele. Mai mult, lumea s-a schimbat tulburător, ce era sus e acum jos, ce era de valoare e acum gunoi. Cum poți să mergi înainte când sensul cuvântului „înainte” e acum altul?

Ce minunat ar fi să-mi pot spune măcar (şi mi-o şi spun, dar fără niciun pic de convingere): ei, am muncit destul. Cât o să mai fac unul şi-acelaşi lucru? Orice-aş face n-o să mai pot avea mai mult decât am avut deja, n-o să mai pot spune mai mult decât am spus. De-acum să-mi cultiv grădina, să-mi trăiesc viața, să privesc stelele, să mă-ntind în iarbă, să respir mirosul fânului, căci asta e tot ce poate primi un om pe acest pământ. Dar după câteva zile de „trăit viața” mă-ntorc înspăimântat la bancul meu de lucru, căci pentru mine viața nu-nseamnă contemplarea norilor, ci însăşi munca mea, fără de care nu simt că trăiesc, şi n-aş simți că trăiesc nici în paradis. E o pervertire prostească a sensului vieții, dar eu, aşa cum sunt făcut, nu ştiu alt

sens. Dacă nu lucrez, timpul curge în gol şi viața mea se scurge în vârtej ca apa în orificiul căzii.

Probabil că am căzut la testul vieții, sau sunt foarte aproape să cad. Probabil am căutat în direcția greşită când am crezut că munca mea – într-o zonă neînsemnată de altfel – are vreo valoare, că mă poate duce la înțelegere. Mă privesc acum: un om de cincizeci şi cinci de ani care, probabil, n-a făcut nimic adevărat în viață. Nimic, oricum, din ce era de aşteptat să facă. Voi mai trăi poate două sau trei decenii. Vor trece-ntr-o clipă. Îmi amintesc ca ieri cum eram acum douăzeci de ani. Ştiu cum voi fi peste încă douăzeci, când pasta din pix se va usca, iar bara vieții mele, ca-n jocurile pe computer, va scădea până la ultima liniuță.

Ada-Kaleh, Ada-Kaleh.

...Ca şi cum, scriind, fiecare dâră trasată cu pixul pe pagină s-ar umple de mucegai şi fiecare pagină lăsată în urmă, acoperită cu scrisul meu, s-ar scoroji, s-ar îngălbeni şi s-ar răsuci ca o frunză bătrână. Iar eu aş scrie tot mai repede, ca să nu fiu ajuns din urmă de dezastru şi de nenorocire.

...Ca şi cum, recitindu-mă, fiecare foton ce-mi loveşte pagina, ricoşează şi-mi străbate retina ar îmbătrâni pe parcurs, s-ar chirci ca un bob de piper şi-n loc de lumină ar elibera din el un praf înecăcios, ca pulberea de pe aripile fluturilor morţi, ţintuiţi cu un bold ruginit în insectare.

...Ca şi cum, mâncând, lingura în care supa se roteşte uşor, antrenând în rotire un fir de fidea, ar rugini pe drumul ei de la farfurie la gură, s-ar coroda şi-ar curge în zgrunţuri de oxid pe olanda pură a feţei de masă, şi doar un glob de supă, moale şi-n continuă remodelare, ar mai levita în văzduh, până s-ar umple şi el de viermi şi de urechelniţe.

...Ca şi cum, făcând dragoste, miliardele de bărcuţe de hârtie eliberate din pântecul meu ar pătrunde în pântecul femeii mele, într-o geografie necunoscută şi stranie, ar trece prin strâmtori cumplite, prin cataracte neiertătoare, ar eşua cu miile pe ţărmuri pline de scoici, s-ar repezi prin trompe străvezii, luând foc la frecarea cu pereţii, ar fi vânate de fiinţe fără ochi, până ce-o singură

corăbioară ar poposi-n apele liniştite din jurul copleşitoarei, rotundei fortăreţe. Şi-acolo, sub un cer de furtună, ar aştepta-o ruina, ruina totală, ruina fără de margini. Piatră pe piatră n-a rămas din cetatea ovariană.

...Ca şi cum podurile s-ar prăbuşi după trecerea mea.

...Ca şi cum stelele-ar exploda după ce cad în somn.

...Ca şi cum memoria noastră ar fi un osuar.

...Ca şi cum mintea noastră ar fi un clopot crăpat.

Ţin şi acum minte mirosul tabloului cu insula Ada-Kaleh. Când săream în pat, insula cea verde, cu minaretul ei galben-pal, sălta şi ea în sus şi-n jos, iar turcoaica din prim-plan levita când în adâncul cam ţipător-vernil al Dunării, când în năclăiala albastră a cerului. În primele zile, acel miros de ulei de in umpluse mica mea cameră până la tavan şi, când deschideam fereastra, îl vedeam literalmente cum se revarsă şi curge ca o cascadă de-a lungul celor cinci etaje de prefabricate zgrunţuroase. Era greţos şi totuşi plăcut, ca atâtea alte mirosuri, de benzină şi de ebonită, de frunză de nuc şi de cauciuc natural, chiar şi mirosul de pisici moarte din curtea din spatele blocului. Vopseaua nu era încă uscată: îmi băgasem de câteva ori unghia în ea şi intrase ca-n unt, până ce tata m-a prins şi a urmat obişnuita scoatere a curelei de la pantaloni. În definitiv, tabloul costase 25 de lei, foarte mult pentru familia de muncitori ce se mutase în şoseaua Ştefan cel Mare şi începuse, după priceperea sa, să-şi înfrumuseţeze micul apartament. Blocul nu era încă finisat, în jurul lui erau şanţuri mocirloase unde urmau să fie montate ţevile de canalizare, liftul nu fusese nici el aşezat în hornul lui ameţitor, dar ai mei se şi apucaseră de treabă. Au zugrăvit întâi pereţii cu rolul de cauciuc, cu câte un alt model pentru fiecare odaie – crenguţe cafenii, ghinde roşietice, palmieri melancolici în camera mea, totul stropit apoi cu sclipiciuri de mică –, au adus ceva

mobilă adunată de la rubedenii şi chiar au cumpărat un radio masiv, cu ochi magic care se aprindea, verde fosforescent, când apăsai pe clapa de pornire. La radio îmi era interzis cu desăvârşire să mă joc, dar în lungile ore când trebuia să dorm după-masa îi clănţăneam clapele la nesfârşit, înfundându-le câte două-trei deodată, rotind de butoanele butucănoase, făcute din acelaşi plastic dur şi semi-transparent, până ce acul indicator glisa de la Berlin la Varşovia şi apoi la Moscova în ecranul de pe pânza aspră. Mai ales îmi plăcea să privesc adânc în ochiul cel verde, care se făcea tot mai intens, ca o piatră nestemată, pe măsură ce aparatul se încălzea. Într-o zi, pe când ascultam, în surdină, teatru la microfon, cu urechile ciulite să prindă şi cele mai mici zgomote din sufragerie (tata, cu ciorapul lui de damă pe cap, ca să-i preseze părul pe spate, putea apărea din clipă-n clipă ca să vadă dacă dorm), a sunat cineva la uşă. Am auzit voci, între care a unei femei necunoscute, lucru care se-ntâmpla foarte rar în mica lume de vecini din blocul nostru. Mai veneau la uşa noastră pocăite cu broşurele pe care scria mereu acelaşi lucru: „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa”, ţigănci care dădeau oale sau farfurii pe haine vechi, târguindu-se la nesfârşit şi, în preajma Anului Nou, popa cu botezul, căruia ai mei nu-i deschideau niciodată, ci-i spuneau prin uşă: „Nu primim! Noi avem alte convingeri!” Alţii n-aveau ce să caute, în afară, fireşte, de mătuşa Vasilica, sora mamei. Dar vocea ei mieroasă o ştiam prea bine. Foarte curios, m-am sculat din pat, m-am privit o clipă-n oglinda (un băieţel subţire de nouă ani, doar în chiloţei tetra, s-a uitat şi el în ochii mei negri) şi am mers în holuleţul dintre camerele noastre. Am crăpat uşa şi am privit în sufragerie. La masă era o femeie atât de colorat îmbrăcată, încât ai mei, pe lângă ea, arătau ca nişte mulaje din magazinele prăfuite de îmbrăcăminte, aproape că nici nu se vedeau. Femeia învârtea linguriţa în inevitabila dulceaţă de cireşe amare şi vorbea

continuu. Scosese dintr-o geantă mare câteva bucăți de carton pe care le tot flutura sub nasurile alor mei. Ce ciudată era, o „cucoană”, altfel decât toate mamele din bloc, mereu transpirate de la maşinile de gătit, mereu cu câte-o cârpă-n mâini ca să dea muştele afară. Ochii-i străluceau, albaştri, între gene rimelate rugos, iar între buzele rujate dinții aveau şi ei vagi urme de ruj... M-aş fi cuibărit în poala ei, doar în chiloții mei rupți, i-aş fi înconjurat gâtul cu brațele mele cafenii şi-am fi stat aşa, obraz lângă obraz, cu ochii sclipind în semi-umbra verde a camerei...

Era pictoriță, îmi explicase mama după ce trecuse ora de somn. Le arătase mai multe modele de tablouri, dintre care aleseseră trei: nişte flori pentru sufragerie, o iapă cu mânzul ei pentru holişor şi... insula Ada-Kaleh pentru camera mea! Nu era minunat? Aveam să avem şi noi tablouri adevărate, nu pozele cu pisici din reviste şi gobelinurile cu doi copii ce se pupă, ca toată lumea. Eu, care mă uitam ore-n şir la palmierii sclipitori de pe pereții mei, ca la altă minune, aproape că nu-nțelegeam. Deasupra patului avea să apară (dar abia peste o săptămână) un tablou adevărat, cu ramă aurită şi lucruri pictate frumos înăuntru, cum nu văzusem decât la Lucian, fiul ofițerului de securitate, acasă.

Câteva zile, tablourile, proaspăt pictate, au umplut casa cu mirosul lor. Nu-mi păsa de flori şi de căluți nici cât negru sub unghie. Al meu era cel cu insula Ada-Kaleh, care, împreună cu palmierii şi cu radioul cel uriaş, forma pentru mine o lume fantastică. L-am privit pân-am chiorât, l-am încercat cu degetele şi chiar cu limba. Ajunsesem să ştiu fiecare trăsătură de pensulă din dreptunghiul său în ramă aurită. Celelalte aveau geam deasupra, dar al meu, nu ştiu de ce, n-a avut niciodată. În colțul din dreapta, jos, era o iscălitură pe care n-am reuşit s-o citesc „Ada-Kaleh, Ada-Kaleh...” Era un cântec la radio, de-acolo ştiam numele ăsta. Se dădea aproape-n fiecare zi. Îl cânta o femeie, molcom şi

voluptuos, era un cântec turcesc, pentru că şi insula Ada-Kaleh, îmi spunea mama, era locuită de turci. Era o insulă pe Dunăre unde mama nu fusese, fireşte, niciodată, dar despre care povestea ca şi când insula ar fi fost, totuşi, o parte a trecutului ei. Pentru mine însă, era o insulă de muzică solidificată, un cuvânt cântat uneori cu atâta intensitate, încât firul melodic subțire şi elastic pătrundea prin ziduri şi ieşea la larg, în cartierul nostru muncitoresc, topind blocurile ude şi străvezii din fabrica de gheață, încurcând ițele la războaiele de țesut ale țesătoriei Donca Simo, ruginind presele şi strungurile Atelierelor CFR şi făcând să crape sifoanele albăstrui în aparatul cu roată uriaşă al sifonăriei din colț.

De atâta privit, pe când săream în pat, la tabloul de pe perete, am început să visez, nopțile, un peisaj mirific, poate cel mai uluitor din câte-au fost vreodată permise ochilor mei sau ochiului mai mare de sub pleoapa craniului meu. Era Dunărea, dar nu fluviul abstract despre care-nvățasem la şcoală, ci un flux de ape amestecate, cu vițe verzi şi albastre, larg de kilometri întregi, până la marginea vederii, şi curgând între chingi de piatră cu o furie înspăimântătoare. O cataractă orizontală, fără sfârşit şi-nceput, turbioane de cristal lichid şi stropi masivi, încremeniți, de sticlă incendiată, o măreție de fluviu omfalic, de fluviu care se prăbuşeşte din lună sau din sfera fixă de cuarț a bolții cereşti. Ape gâlgâind şi clocotind, repezindu-se după pradă ca miliarde de crocodili transparenți, de ştiuci hialine, de mrene cu icre de vânt. Ape sugrumate şi pulverizate de stânci în formă de copii de piatră cu creştetele dărâmând cerul. Era Dunărea la Cazane, cum n-o văzusem niciodată, dar pe care-am recunoscut-o întocmai când am văzut-o, în fine, din tren, douăzeci de ani mai târziu. Doar ca-n acel vis emblematic, dintre apele turbulente se ridica, fetus straniu într-un ocean amniotic, o limbă de verdeață cu moschee şi minaret.

Am vrut să aflu cât mai multe despre insula mea, şi-am întrebat, pe rând, pe vânzătoarea de la bomboane şi biscuiţi, de la Alimentara, pe infirmul din chioşcul de ziare, pe prietenii mei din spatele blocului, pe muncitorii de la fabrica de pâine Pionierul. Toţi ştiau, Ada-Kaleh era-n ei ca un organ vital, ca un fel de pancreas imaginar sau chiar ca o inimă, dar nimeni n-o ştia în amănunt, cum nu ştii cum arată, de fapt, pancreasul tău, sau dacă nu cumva oasele scheletului tău au, fiecare, altă culoare. O insulă pe Dunăre, locuită de turci, şi un cântec.

Era în 1965. În casa ţărănească a bunicului meu găsisem, ascunse după grindă într-o cutie de halva, un pumn de monede mari şi grele, de argint. Pe ele era un cap cu favoriţi şi coroană. Împrejur scria Regele Ferdinand. „Mamă, cine-a fost regele Ferdinand?" am întrebat-o pe mama, care spărgea nuci pe o piatră de pe prispă. Mama mi-a spus că înainte au fost regi. La şcoală nu se pomenea de ei. „Să nu vorbeşti nici tu despre asta, că nu e voie." Pe pereţii împodobiţi cu ştergare de borangic erau multe icoane cu rame de sticlă pisată, colorată în albastru sau roşu. Ce era cu sfinţii, cu îngerii, cu Dumnezeu? Unde trăiau ei? Iuri Gagarin fusese în cer şi nu-i găsise acolo. Odată, văzusem într-un album o pictură ciudată: Iisus Hristos ieşea dintr-un mormânt, iar în jur erau soldaţi romani, aşa cum erau desenaţi în cartea de istorie, dar înspăimântaţi, gata s-o ia la fugă. „Mamă, Iisus a trăit pe vremea romanilor?" întrebasem. Mama n-a ştiut ce să-mi spună. Nici despre Iisus Hristos nu se vorbea la şcoală.

Apoi am crescut. Nu mai săream în pat. Tabloul cu Ada-Kaleh ajunsese pătat de muşte şi scorojit. Poleiala ramei se mâncase de tot. Pereţii zugrăviţi cu rolul de cauciuc nu mai erau la modă, aşa că ai mei au zugrăvit din nou, mai simplu, doar cu o dungă de vopsea trasă de jur împrejur pe tavan. Felul ăsta de zugrăveală se numea „oglinda", şi-ntr-adevăr, dacă priveam mult

tavanul alb, începeam să văd în varul lui bătălii şi oraşe străvechi, dragoni şi sâni goi de femeie, cu un inel cu perlă străpungându-le sfârcul. Mă vedeam şi pe mine, un adolescent subţire, cu ochii negri aţintiţi în tavan. Încă mă jucam la marele radio, reuşisem să-i desfac cartonul găurit din spate şi mă amuzam să văd cum, când roteam butonul de plastic gălbui, bobina glisa de-a lungul barei de ferită. Atunci se amestecau voci şi fragmente de cântec în limbi diferite. Acul indicator se mişca şi el de-a lungul unor nume de oraşe unde, credeam pe-atunci, n-aveam să călătoresc niciodată: Londra, Paris, Viena, Praga, Varşovia... Mai prindeam din când în când nostalgicele inflexiuni ale cântecului de altădată, „Ada-Kaleh, Ada-Kaleh”, dar tot mai rar şi, parcă, mai îndepărtat. Emisiunea „Vorbeşte Moscova” dispăruse, în schimb rămăsese „Noapte bună, copii” şi începuse „Roza vânturilor”, o emisiune de popularizare a ştiinţei. De-aici am aflat mai întâi despre marele proiect al hidrocentralei de la Porţile de Fier, ce avea să fie construită de Republica Socialistă România şi R.S.F. Iugoslavia chiar la Cazane, în locul măreţ şi înspăimântător în care Dunărea curgea ca o cascadă orizontală. Am aflat şi despre lacul de acumulare ce avea să alimenteze colosala hidrocentrală, despre ecluzele ei gigantice, despre sala turbinelor din subteran, despre dimensiunile fără precedent ale elicelor. Am aflat că prietenia frăţească între două popoare socialiste vecine dusese la aplicarea în viaţă a acestui proiect îndrăzneţ, ce avea să furnizeze mare parte din necesarul de energie al celor două ţări. N-am aflat însă ca oraşul Orşova avea sa dispară sub ape. N-am aflat, de asemenea, că insula Ada-Kaleh, care-mi bântuia imaginarul mult înainte de a o cunoaşte cu adevărat, avea şi ea să fie locuită de-atunci de somni şi de cegi, pe fundul mâlos al lacului de acumulare. Aveam să călătoresc în cele din urmă, graţie unei răsturnări istorice inimaginabile pe atunci, în aproape toate oraşele

(ireale, ireale ca-n Eliot) peste care glisa acul indicator al radioului nostru, dar niciodată n-aveam să văd Ada-Kaleh, insula reală, încă, pe-atunci, reală ca realitatea însăşi, cu fiecare fir de iarbă real, cu fiecare grăunte de var de pe minaretul cilindric real, cu fiecare motiv din arabescul fabulosului covor – real, real şi totuşi străveziu ca toate oraşele, norii, minţile şi viermii acestei lumi în ruine. Insula avea să dispară sub ape înainte ca eu să apuc să devin matur, aşa cum timusul ţi se resoarbe în piept la sfârşitul adolescenţei. Şi a trebuit ca ea să dispară ca să devină pentru mine, dintr-un mit al copilăriei, un loc concret, care odată a fost locuit de oameni.

Tragedia insulei Ada-Kaleh, înghiţită de ape în 1970 asemenea pământului la Diluviu, s-a conturat în mintea mea târziu, în deceniul următor, când am început să adun, din toate sursele cu putinţă, informaţii în stare să ridice din valuri dacă nu o lume concretă, măcar un schelet pe care să-mi pot sprijini fantasmele şi nostalgia. Am găsit câteva articole în ziare vechi şi câteva poze înecate-n cerneală tipografică, pe care le-am prins cu piuneze de rama tabloului ce încă îmi „decora” camera. Făcusem deja dragoste cu primele fete sub el, în patul desfundat de săriturile mele din copilărie. Fetele astea nu auziseră de insula Ada-Kaleh şi nu credeau că existase vreodată decât în mintea mea de poet famelic. Eviscerat de orele de sex, plutind ca un balon moale prin încăpere, le spuneam tuturor aceeaşi poveste, cu jenantul sentiment că tocmai o inventam. Dar povestea, spre deosebire de noi, cei rătăciţi în labirintul cearşafurilor de olandă, era adevărată.

Ada-Kaleh fusese o insulă pe Dunăre, având doi kilometri lungime şi ceva mai puţin de jumătate de kilometru lărgime. Se găsea în locul numit La Cazane, unde cursul fluviului se-ngusta şi apele treceau printr-un măreţ defileu, cu stânci pierdute în nori. Numele şi l-a primit de la primele fortificaţii care-au fost construite

aici, împotriva turcilor, de către Iancu de Hunedoara. Când turcii au venit, au numit-o Cetatea-de-pe-insulă (Ada-Kaleh). Pentru că franjurile zdrențuite ale graniței dintre imperiile otoman şi austriac au trecut adesea înainte şi-napoi peste insula, ea şi-a schimbat de multe ori numele şi topologia. În 1716 a fost trecuta pe hărți sub numele de Carolina, iar apoi, pentru că Franz Joseph, fugind din fața turcilor, şi-ar fi îngropat coroana în insulă (exact în centrul geometric al rombului înconjurat de ape, nota alchimistul împăratului), ostrovul a fost rebotezat Corona. În 1717 Eugeniu de Savoia a construit aici una dintre cele mai moderne şi mai redutabile cetăți ale timpului. În afara ei, insula nu era încă locuită decât de inofensivi scorpioni mediteraneeni şi de şerpi neveninoşi, cu pântece galben, ce se strecurau moi printre ierburi. Un botanist ungur a descoperit în insula Ada-Kaleh optsprezece specii de plante cu flori inexistente în orice altă parte a lumii.

Abia peste aproape un secol de cuceriri şi recuceriri ale bastionului insula a cunoscut liniştea, aşa încât câteva sute de fugari, majoritatea pirați, din Imperiul Otoman în curs de dezmembrare şi-au găsit adăpost printre ruinele cetății. Erau turci, kirghizi, arabi, perşi, dezbinați prin grai şi uniți prin credință, şi care, timp de decenii, au ridicat sătucul ce-avea mai târziu să fie înecat de ape. Au lăsat baltă pornirile războinice şi s-au făcut vânzători de rahat şi sugiuc, bragagii şi ciocănitori de aramă, tutungii sau pur şi simplu pescari. Şi-au adus femei înfăşurate în feregele ca sa le care apa în ulcioare, pe creştet, şi să le crească copiii. Când Bolnavul Europei a sucombat, insula turcită s-a desprins de patria mamă şi, în 1922, prin plebiscit, a trecut sub administrație românească.

A urmat, între cele două războaie, epoca de glorie, legendă şi farmec pitoresc a insulei, numită de-acum fie „inelul de smarald din degetul Regatului României”, fie „coşul cu flori ce pluteşte pe Dunăre”. Guvernatorii

succesivi au dus o politică autonomă, în urma căreia sătucul sărăcăcios inițial a devenit o raia desprinsă parcă din versurile lui Ion Barbu: „La vreo Dunăre turcească / Pe şes verde cu tutun / La mijloc de rău şi bun / Trebuie să înflorească / Alba, calda Isarlâk". Căsuțele orbitor de albe se grupau în jurul moscheii şi din mijlocul lor se-nălța minaretul de unde muezinul îşi striga cântările. Ridicată ca biserică de călugări franciscani în veacul al optsprezecelea, clădirea moscheii a fost închinată Profetului şi şi-a căpătat minaretul cel nou în urma minunilor făcute în insulă de imamul Miskin-Baba, care-a fost îngropat la picioarele turnului. Dar cea mai mare minune a moscheii, a insulei şi chiar a întregii lumi islamice a fost (şi încă mai este, cum stă azi înfăşurat, din lipsă de spațiu, în clădirea moscheii din Constanța) faimosul covor persan, cel mai mare din lume în acel moment, care împodobea marea sală a moscheii. Avea 15 metri lungime, 9 metri lățime şi cântărea cinci sute de kilograme. Covorul fusese dăruit comunității turceşti a insulei de către sultanul Abdul Hamid al II-lea, în 1904, în semn de venerație pentru sfântul musulman înmormântat acolo. Cei ce călcau ziua pe covorul legendar şi, în rugăciune, îşi îngropau fruntea în grosimea lui incredibilă visau noaptea Paradisul, plin de hurii voluptuoase şi munți de pilaf înecat în seu, ca-n surele Coranului.

Mama îmi povestea că, pe când era doar o fetiță, turci bătrâni veneau prin sat cu câte-o trăsurică la care era înhămat un măgăruş. Vindeau specialități orientale: rahat străveziu ca de sticlă moale, sugiuc, halviță cu mieji de nucă, smochine zaharisite. Cum oamenii n-aveau bani, turcii îşi dădeau bunătățile pe ouă sau pe ştiuleți de porumb. Iubeau mult copiii, şi de multe ori celor mai săraci, cum era mama, le dădeau dulciuri şi pe degeaba. Mulți dintre turcii care străbăteau astfel Muntenia trebuie să fi venit din Ada-Kaleh.

Dar dincolo de aceste îndeletniciri mărunte,

tradiționale, prosperitatea şi faima insulei s-au datorat, fabricii de țigarete Musulmana, renumită literalmente pretutindeni în lume de-a lungul perioadei interbelice. Aşezate la bancurile lor de lucru din Kala uriaşă, râzând şi glumind între ele, nenumărate turcoaice răsuceau în palme şi pe piept țigările de foi, iar apoi le aranjau în casete de lemn aromat pe care scria „Mareşal", „Regal", „Bafra", „Ali Kadri"... Insula fiind porto franco, fabrica era scutită de impozite de export şi a prosperat incredibil, ajungând furnizoarea de fum cârlionțat şi parfumat a marilor case regale ale Europei. Fabrica fusese fondată de un fost pescar, Ali Kadri, care devenise repede „sultanul" comunității. Palatul său, ridicat lângă moschee, era cea mai impunătoare clădire din Ada-Kaleh. „Toată insula stă în burta lui Ali Kadri", scrisese odată un reporter. În anii '30, insula era un fel de iaht de plăcere încremenit în mijlocul Dunării. Străzile ei erau pline de cafenele şi bazaruri ce nu se-nchideau niciodată, contrabanda şi comerțul îşi dădeau mâna sub ochii îngăduitori ai autorităților ca-n *Casablanca,* poveşti de amor se derulau sub voaluri dense, stârnite de-un bob de haşiş şi de-o linguriță de şerbet.

Insula s-a „scufundat" prima dată în 1948, când valurile istoriei i-au alungat huzurul oriental. Prăvăliile au fost naționalizate sau închise. Fabrica de țigări a trecut şi ea în mâinile statului. Totuşi, chiar sub comunişti, farmecul magic al ostrovului a supraviețuit, pentru că el era în mintea şi-n inima tuturor, cel puțin ca o carpetă orientală sau ca un cântec.

Dezastrul, incredibil pentru români, a venit însă când, la un pocnet din degete al unui viitor tiran, unul dintre cele mai binecuvântate locuri de pe fața pământului a fost ras ca şi când n-ar fi fost. Când mai târziu Ceauşescu a distrus biserici, când a demolat centrul istoric al Bucureştiului sau când a vrut să nimicească, tornadă cu chip uman, satele româneşti, a

protestat întreaga comunitate internațională. Dar crima contra insulei Ada-Kaleh s-a petrecut în vremea în care recentul preşedinte era un erou în ochii tuturor: se opusese invaziei Cehoslovaciei de către trupele Tratatului din Varşovia, fusese plimbat în caleaşcă de regina Angliei şi vizitase America lui Nixon. Cine să fi protestat, cine să fi înțeles? Pe de-o parte aveam un erou național şi interese economice legate de hidrocentrală. Pe cealaltă, o mână de turci pe-un petec de pământ dintre ape… Propaganda comunistă a funcționat şi ea din plin: da, Orşova, vechi oraş românesc, avea să dispară, dar avea să fie construită Orşova Nouă, oraş modern într-o țară modernă. Da, insula Ada-Kaleh avea să ție înghițită de ape, dar avea să renască pe un alt ostrov, Şimian, unde-avea să fie transferată moscheea şi o parte din cetate. Inutil de spus că Şimian n-a devenit niciodată un alt Ada-Kaleh. De fapt, cetatea din insulă a fost dinamitată şi insula însăşi nivelată cu buldozerele. Din moschee au fost transportate câteva pietre, lăsate apoi în plata Domnului pe noua insulă sufocată de bălării. Celor vreo mie de turci din Ada-Kaleh li s-a oferit să aleagă între a rămâne cetățeni români sau a imigra în Turcia. În afară de câțiva bătrâni, prea nostalgici ca să meargă departe de locurile tinereții lor, ceilalți au plecat pentru totdeauna. La Istanbul şi la Ankara au apărut apoi fabrici de confecții cu marca, Ada-Kaleh", ce produceau haine ieftine şi de calitate. Specialitatea de rahat *lokum,* numită de asemenea „Ada-Kaleh", este şi azi vândută în bazarurile din Cornul de Aur.

Multă vreme cei rămaşi la Orşova Nouă s-au adunat la malul Dunării, în nopțile cu lună, când apa se făcea ca un geam gros sub care se putea zări limpede – spuneau cu un fel de-ncăpățânare – vechea insulă, pe fundul Dunării, nu doar cu moscheea, palatul lui Ali Kadri şi fabrica Musulmana, ci şi cu fiecare dintre dughenele de dulciuri şi răcoritoare, ale lor şi ale vecinilor lor. Apoi bătrânii, ce purtau încă şalvari şi

trăgeau încă din narghilele, au murit câte unul, visând poate Paradisul plin de hurii, munți de pilaf şi păsări măiestre, cum era înfățişat în Coran. Din smaraldul purtat cândva în deget de Regatul României a rămas numai un cântec, *Ada-Kaleh, Ada-Kaleh,* compus de Eli Roman pe versuri de Grigoriu şi un roman, *Nopți la Ada-Kaleh* de Romulus Dianu, uitate şi ele de mult.

Abia după ce-am intrat la facultate am înțeles în ce lume trăiam. Zilnic dispăreau de pe piață lucrurile cele mai necesare. Zilnic se umfla, din zvonuri bine alimentate, mitul unei Securități omniprezente şi atotputernice, care vedea şi ştia totul. În drumul meu zilnic spre facultate treceam pe străduțe liniştite, mărginite de case negustoreşti cu fațade de stuc, întesate de figuri groteşti: gorgone şi atlaşi, îngeri cu aripile înălțate sprijinind vreun balcon... în fața lor, cutii mari cu oleandri mirosind înnebunitor... Câte-o bisericuță pictată cu sfinți şi mucenici păstorea turma caselor gălbui, cu pielea descuamată. Într-o zi am văzut în locul uneia dintre ele excavatoare cu cupele încărcate de sfinți. Am văzut aureole şi aripi sfărâmate, figuri ascetice şi Judecăți de Apoi cărate de camioane către un morman de moloz. Cel mai sfânt, cel mai colorat moloz care-a existat vreodată. Am văzut cupole cu cruci în vârf trase la pământ cu cabluri de oțel. Am văzut pereți zugrăviți cu scene uleioase din Noul Testament dărâmați cu o mare bilă metalică. Am văzut ruine, multe ruine, din ce în ce mai multe ruine. Am văzut alte biserici puse pe roate şi deplasate la zeci de metri distanță, cu popă cu tot, ca nişte tramvaie transcendentale. Erau camuflate apoi cu blocuri cenuşii, mult mai înalte decât modestele lor cupole. De zidurile lor pictate cu sfială şi cutremurare de cine ştie ce zugrav de subțire, în cine ştie ce secol, erau sprijinite acum lăzile de gunoi ale ghetoului muncitoresc. Am văzut cum cea mai frumoasă colină din centrul oraşului a fost pustiită ca la Hiroshima, şi cum nici măcar un dom al durerii n-a

rămas în picioare, ca mărturie…

Ce soartă ciudată mi s-a dat şi mie! M-am maturizat printre ruine, am învățat printre ruine, am iubit printre ruine. Uneori cred că a fi român înseamnă să fii păstor al ruinelor, arhitect al ruinelor, amant al ruinelor. Un străvechi mit valah vorbeşte despre zidarul Manole, care-a dorit să construiască cea mai mare mănăstire din lume. Dar tot ce zidea ziua, noaptea se dărâma. Uneori cred că el ridica înadins doar ruine, ca la Heliopolis, la Troia, la Tenochtidan, la Pompei, la Roma şi peste tot pe fața acestui tragic pământ, ca un memento mori al ruinei cosmice în care trăim.

În 1985 întunericul, frigul şi foamea desăvârşeau opera Conducătorului. Asemenea cetățenilor disperați ai Germaniei comuniste, care se expuneau gloanțelor escaladând zidul dintre două lumi, românii au început să fugă şi ei peste granița marii puşcării comuniste. Zidul lor a fost Dunărea. Cei mai temerari dintre ei încercau să treacă fluviul înot spre mult mai liberala Iugoslavie, iar de-acolo să treacă spre Occident. Petreceau zile-n şir ascunşi printre sălciile de pe mal, iar apoi, în nopțile fără lună, se aruncau în marele fluviu, încercând de multe ori să-l străbată prin dreptul lacului de acumulare, unde apele erau mai liniştite. Sute dintre ei au pierit, urmăriți cu şalupele şi împuşcați în cap, de aproape, de grăniceri, sau scufundați cu vâslele sub apă. Ordinul era să nu-i ducă vii la mal. Câte trupuri vor fi alunecat blând, spre fundul apelor, în dreptul insulei Ada-Kaleh? Câte vor fi sfârşit, ciugulite de raci şi de peşti, acolo unde odată fusese un coş cu flori plutind pe apele fluviului? Câte se vor fi atins de osemintele lui Miskin-Baba, sfântul musulman, dezgropate de mişcarea legănată a mâlului de pe fund? Încă reliefată pe fundul apei ca un enorm calcan, Ada-Kaleh s-a n-populat în acei ani cu morți, foarte mulți morți, ce se legănau, în picioare, pe spinarea ei, tot mai ferfenițiți de peşti şi de vise…

Aşa se mai clătinau poate, încâlciți în ierburi şi pipăiți de mustățile somnilor, şi în 1998, anul în care m-am aflat cel mai aproape, la doar câteva zeci de metri, de insula pe care mi-a fost dat s-o iubesc fără să fi văzut-o vreodată. Din nefericire, câteva zeci de metri măsurați în adânc. Ca să scriu un reportaj despre cei ucişi în dreptul Cazanelor, am fost la Orşova Nouă şi-am vorbit cu mulți localnici. Apoi am urcat într-o barcă de pescari şi, în miez de noapte, am încercat să-nțeleg ce-nsemna să treci înot Dunărea, ştiind că oricând un spot de reflector te putea localiza, după care urma sfârşitul. Bătrânul turc de la vâsle nu locuise în insulă, dar negoțul îl dusese de nenumărate ori pe acolo. Vâslea acum tăcut, în lumina tremurătoare a becurilor care tiveau marele baraj. După o vreme s-a oprit din vâslit: „Aici, sub noi, e Ada-Kaleh", mi-a spus. „Cam mijlocul ei, cam unde a fost palatul lui Ali Kadri." Cam locul în care împăratul Franz Joseph şi-a îngropat odinioară coroana, mi-am spus.

Am stat toată noaptea pe apele negre ca smoala. Turcul lopăta liniştit în susul şi-n josul lacului, de parc-ar fi văzut aievea contururile insulei. A oprit barca deasupra minaretului, deasupra fabricii de țigarete, deasupra unui faimos şantan, deasupra unei mari cafenele. Priveam de fiecare dată adânc în ape. Nu vedeam decât fața unui bărbat cu ochii negri. De parcă eu însumi aş fi fost insula, de parcă deasupra mea, cum zac cu fața-n sus, înecat sub ape, am fi plutit cu barca de pescari. Mi-am amintit atunci că adânc în creierul nostru există o zonă numită insula. Că toți avem o insulă scufundată în apele minții, şi pe care-o căutăm cu disperare, ca pe diamantul topit al ființei noastre. Că noi înşine şi lumea noastră suntem adânc scufundați, în apele timpului şi-ale memoriei universale, ca o Ada-Kaleh ce nu va mai fi niciodată reală.

...De câte ori privesc un ceas, văd limpede cum, pe

măsură ce se rotesc, limbile i se erodează, devin subțiri ca lița sub atacul ruginii, apoi dispar cu desăvârşire. Cadranul însuşi se mănâncă, cifrele de pe el devin ilizibile, prin fisurile lui încep să se zărească rotițele pline de zimți. Până când suflul timpului le zboară şi pe ele din carcasa metalică, ca pe puful de păpădie. Iar carcasa mi se zbârceşte, ca un hrib, în podul palmei.

...De câte ori vorbesc cu tine, văd limpede cum îmbătrâneşti. Cum ridurile te acoperă. Cum sânii ți se lasă în sutienul asudat. Cum mâinile ți se umplu de pete. Cum alunițele desenează pe pielea ta constelații. Când te întorci şi pleci, adusă de umeri, cu vertebrele cefei deodată vizibile ca la stegozauri, laşi în urmă o dâră de parfum bătrân, revenit la textura grea a urinei.

...De câte ori îmi cumpăr un oraş şi-l țin pe palmele amândouă (cum ctitorii țineau odată biserici de jucărie), oraşul meu nu durează. Mi se fură, mi se fură clipă de clipă. Îl fură păianjenii ce cad din tavan pe-un fir de salivă. Îl rod gândacii de bucătărie. Îl ruinează răsuflarea mea însăşi, gâfâitul plămânilor mei bătrâni. Niciodată n-am trăit într-un oraş fără ca el să se dizolve în jurul meu ca zahărul în apă. Niciodată n-am privit o casă fără s-o văd cum se apleacă pe-o rână. Niciodată n-am dormit într-un pat fără ca el să se prăbuşească de greutatea de tanc a viselor mele.

...De-aici şi meseria mea: constructor de ruine. Vocația mea: arhitect al ruinelor. Viciul meu: voyeur al ruinelor. Nu mă-ntrebați pe mine despre locuri uitate şi părăsite din Europa. Mama însăşi a fost un astfel de loc. Eu însumi sunt un astfel de loc. Adunați-vă-n jurul meu, deschideți-mi țeasta şi contemplați-mi creierul: se va sfărâmă sub ochii voştri ca un mulaj de ghips. Iar praful lui se va amesteca indiscernabil cu praful ruinelor între care-am trăit toată viața, amant al unui harem de ruine.

Ochiul căprui al dragostei noastre

Într-una dintre poveştile pe care mi le amintesc din copilărie, un prinț se plimbă pe malul unui lac şi zăreşte, scăldându-se-n undele străvezii, mai multe fete ce se stropeau şi sporovăiau între ele. „Dacă prințul m-ar lua pe mine”, spune una, „i-aş face nu flăcău voinic de nu s-a mai văzut pe lume, ce se va lupta cu balaurii cei mai crunți şi-i va răpune.” „Dacă mă va lua pe mine”, zice a doua, „i-aş face o mândrețe de fată ca o zână: de câte ori şi-ar prinde un trandafir în cosiță, floarea ar cânta asemenea privighetorilor”. „Iar dacă prințul m-ar lua pe mine, i-aş face doi feți cu părul de aur şi cu stea în frunte”, spusese a treia, pe care prințul o privi apoi cum iese goală, spectrală, din apa incendiată de soare. A doua zi prințul o chemă la curțile sale şi se căsători cu ea.

Nu ştiu ce i-o fi promis mama lui taică-meu ca s-o ia de nevastă. Sau poate că el i-o fi promis, în graiul lui stâlcit de bănățean, marea cu sarea. Am doar o poză de-a lor de dinainte de căsătorie, din iarna grea a lui 1954. Fundalul arată urât, case cu zidurile părăginite. Tata e în trening şi bocanci, cu o bască pe cap. Era pe-atunci un amărât de lăcătuş la Atelierele ITB, unde se reparau vagoanele de tramvai. Ai lui erau țărani bănățeni, cam leneşi, în orice caz complet nepricopsiți. Cum băiatul avea note bune la şcoala din sat, l-au trimis la o profesională pe la Oradea, după care ajunsese la

atelierele din Bucureşti. Mă uit la poză şi nu-mi vine să cred cât de tânăr era: un puşti cu ochi negri, cu gene lungi, cu părul pana corbului pieptănat pe spate şi dat cu ulei de nucă. Mama se sprijină uşor de el şi zâmbeşte. E cu patru ani mai mare, şi asta se cunoaşte. Are broboadă pe cap, căci ninge prăpădind pe podul unde cine ştie ce fotograf ambulant i-a tras în poză, şi palton greu, croit bărbăteşte. N-a fost niciodată frumoasă, dar în anii aceia – şi se vede în singura fotografie a ei de atunci – pielea îi strălucea de tinerețe.

Era țesătoare la fabrica Donca Simo, pe Colentina. Avea în grijă opt războaie de țesut, într-o hală în care zgomotul era infernal. La şcoală fusese cea mai bună elevă, dar bunicul meu, simplu țăran, îi zicea mereu: „Mai lasă cartea, că doar n-o să te fac preoteasă...” Şi o trimitea cu vaca la păşune. Cum ai ei erau de lângă Bucureşti, au trimis-o la cincisprezece ani la oraş, să învețe croitoria. Într-o zi – era 1944, în primăvară – fata, ce purta încă nişte cozi lungi, împletite ca la țară, a plecat de la masa ci de croitorie ca să-i ducă fratelui ei, la o cârciumă din apropiere, nişte bani de acasă. N-a mai ajuns. Antiaeriana i-a trimis pe toți în adăpost. Bucureştiul a fost bombardat cumplit, apocaliptic. În aceeaşi după-amiază fata s-a-ntors la atelierul de croitorie, pe o stradă plină de dărâmături. Atelierul nu mai era. Rămăsese doar fațada, cu uşa dată de perete şi geamurile pleznite, ca un mausoleu pentru cele treizeci de fete de aceeaşi vârstă cu mama, care fuseseră amestecate cu molozul. Mama, care nu era pe-atunci mama nimănui, ci o fată oarbă la viitor şi plină de dorința de a trăi ca toate celelalte, a plâns câteva zile şi apoi şi-a văzut de-ale ei. În sat făcuse numai patru clase, dar apoi şi le-a echivalat până la şapte, la fără frecvență. S-a angajat până la urmă la războaiele de țesut. Locuia nu departe de fabrică, pe o străduță de mahala plină de clădiri stranii. Mi-o închipui venind acasă în fiecare seară, frântă de oboseală şi cu urechile

urlând, şi ghemuindu-se-n patul din odăița ei. O fată singură şi cuminte, ca o perlă în scoica neagră, rugoasă şi bine-ncleştată, a vremurilor.

Ajunsese la douăzeci şi cinci de ani şi încă nu se măritase. „Împletea cosiță albă”, cum se spunea la țară, compătimitor, despre fetele care trecuseră de douăzeci de ani şi încă nu găsiseră pe cineva să le ia de nevastă. Cele mai multe prietene ale ei din sat aveau deja trei-patru copii împrejur. Aşa că nu prea stătuse pe gânduri când puştiul drăguț, dar slăbănog şi cu un grai caraghios, o ceruse. Nu asupra lui avea să se reverse, oricum, uriaşa rezervă de dragoste a Mariei. Au făcut nunta la sfârşitul lui septembrie 1955 şi probabil au urmat câteva nopți de chin stângaci în pat până ce Constantin, încă fecior, să reuşească să-şi croiască drum în pântecele de asemenea de fecioară al mamei. Probabil că mama a rămas grea de la primii stropi de rouă pătrunşi în receptacolul ei sidefat, căci exact după nouă luni au cuprins-o durerile facerii.

Trăiau mizerabil, în mahalaua lor îndepărtată, mâncau mai tot timpul aceleaşi macaroane, când cu brânză, când cu marmeladă. Părinții lui nici nu veniseră la nuntă, ai ei nu-i dăduseră nici măcar o lingură. Pântecul Mariei se rotunjise în unsoarea şi scamele atelierului de țesătorie, în urletul zecilor de războaie de țesut. Mâinile lui Constantin încă miroseau a emulsie de strung când, la sfârşitul zilei, în sfârşit se îmbrățişau, frânți de oboseală, în pat.

Maternitatea muncitorească era înfiorător dărăpănată. Stătea să cadă peste gravide şi doctori. Pe arhitectura industrială a zidurilor (căci era tot o fabrică, o fabrică de sugari) creşteau pomişori din semințe aduse de vânt. Ferestrele erau acoperite cu hârtie albastră şi cartoane. Lipsea apa caldă, lipseau cele mai obişnuite medicamente. Gravidele stăteau câte două-ntr-un pat, aşteptându-şi sorocul. Din sala de naştere reverberau țipete înspăimântătoare.

Maria născu în acea mizerie de sfârşit de lume doi feţi cu stea în frunte. Veniseră pe lume îmbrăţişaţi privindu-se-n ochi. Aşa îi găsise Constantin, când intrase cu câteva flori ofilite în mână, trecuse pe lângă mulajul cu femeia de ghips spintecată ca să se vadă poziţia fătului ghemuit cu capul în jos în pântec şi, după nesfârşite coridoare cu tencuiala căzută, nimerise în salonul lăuzelor: Maria pe pat, cu faţa străvezie de suferinţă, dar zâmbind fericită, iar la dreapta şi la stânga ei, cu căpşoarele pe pernă şi înfăşurări ca nişte larve în scutece, eu şi Victor. Nu ştiu care dintre noi eram la dreapta ei şi care la stânga, căci eram identici întru totul, două mici sculpturi compacte într-o substanţă fragedă şi translucidă precum cărniţa melcilor sau a meduzelor din valuri.

Aşa a-nceput simbioza noastră cu mama, povestea cea mai fermecătoare pe care-aş putea-o spune vreodată. După două zile ne-au adus acasă, tata cu mine-n braţe, mama cu Victor, sau poate invers, oricum nu ştiau, şi n-aveau să ştie câteva săptămâni la rând, care dintre ei eram fiecare, şi oricum nu conta. Eram Mirceavictor sau Victormircea, şi poate că aşa am rămas până azi. Din momentul când ne-au adus acasă, în cămăruţa cu ciment pe jos în care se stătea, se gătea şi se dormea, tata a dispărut, întreaga viaţă avea să rămână un musafir, o siluetă tot mai ponosită, mai ostenită ce se arăta serile, pe când întreaga zi noi ne bucuram de trupul alb, nesfârşit de bun şi de hrănitor, ai mamei.

Am crescut ochi în ochi cu Victor. Fratele meu a crescut ochi în ochi cu mine. Amândoi am privit-o ochi în ochi pe mama, cu feţele atât de apropiate, cu dragoste atât de iradiantă, încât ochii noştri se deformau, deveneau apoşi (o apă căpruie, întunecată), se-ntindeau ca nişte bobiţe de mercur, se atingeau şi se contopeau până la urmă într-un singur ochi mare şi înţelept şi atotcuprinzător. Mircea. Mama. Victor. Ca un triptic

scânteietor, ca şi când marele retablu din Gand ar fi umplut deodată odăița noastră de mahala. Când ieşea în curtea casei cu camere de închiriat în care locuia, cu câte unul dintre noi pe fiecare braț, când trecea printre straturile de cârciumărese şi printre oleandrii înfloriți, toată fauna clădirii în formă de U, cu galerie la etaj, toți proxeneții şi hoții şi prostituatele şi cerşetorii şi negustorii scăpătați şi ucenicii şi cizmarii şi plăpumarii oploşiți acolo se opreau din certurile şi ocărelile lor veşnice şi se-nchinau ca-n fața unui miracol. Ne apucau mânuțele delicate, ne mângâiau buclele subțiri ca firele de păianjen, puneau pariuri nebuneşti că băiatul din dreapta e Mircea şi cel din stânga Victor, sau invers, dar mama, când o-ntrebau, nu răspundea nimic, doar zâmbea, mândră de parc-ar fi purtat pe un braț luna şi pe celălalt soarele.

Ne iubeam cu mama, ne contopeam cu mama. Priveam fascinați stropii de lapte din vârful sfârcurilor ei: cu asta era ea umplută pe dinăuntru. Ne hrăneam din corpul ei ca dintr-un ulcior înalt şi subțire, ne topeam în corpul ei de parc-am fi fost toartele ulciorului, de-o parte şi de alta a marelui receptacol. Când am crescut puțin, pe la doi ani, mama şedea-n pat, cu câte unul dintre noi pe fiecare picior, şi ne povestea vrute şi nevrute pe când călca rufe cu fierul ei cu cărbuni, sau pe când învârtea în oalele ei cu ciorbă de ştevie. Şi noi vorbeam, vorbeam necontenit, ne-mpleteam firişoarele de sârmă de aur ale vocilor cu firul de lână al vocii mamei, împleteam în aerul mirosind a jar din cameră un covor de cuvinte, de râsete-n hohote şi de alintări... Cu Victor mă jucam făcând gesturi „în oglindă”: ridicam deodată mânuțele din aceeaşi parte, zâmbeam sau ne încruntam deodată... Pe la patru ani, tot în pat, o răsturnam pe mama şi ne luptam pentru porțiuni ale trupului ei, îi călăream grumazul şi pântecul, trăgeam de brațele ei, trasam pe corpul ei hărți imaginare. Râdeam cu mama până ne înroşeam, plângeam şi ne-

mbrățişam până nu mai aveam suflu-n plămâni. Fiecare joc îl sfârşeam însă-n acelaşi fel: ne apropiam tâmplele, privindu-ne-n ochi până ce din şase ochi făceam unul singur, căprui şi apos, plin de dragoste şi compasiune. Simțeam atunci cum contururile noastre se dizolvă, cum capetele ni se contopesc, cum din trei devenim o singură ființă sferică, binecuvântată, prințesa şi cei doi fii ai ei cu părul de aur.

Când ne-am îmbolnăvit amândoi de dublă pneumonie din cauza răcelii podelei de ciment a singurei noastre camere, căci până şi bolile le făceam amândoi deodată, doctorul din cartier ne-a consultat cu un stetoscop străvechi. Nu împliniserăm încă cinci ani. Pe pielea fierbinte, cercul de metal părea înghețat. Când l-a consultat pe Victor, doctorul a rămas cu gura căscată. Nu-i găsea inima. Şovăia cu talpa lustruită a stetoscopului pe trupul chinuit de fierbințeală. În cele din urmă şi-a dat seama că inima copilului cu ochii stinşi de febră era în partea dreaptă a pieptului. Uşor, a-nceput să-i pipăie pântecul, să apese într-un loc şi-n altul. Spre uimirea sa, nu doar inima, ci toate organele copilului erau aşezate invers, ci un omuleț de hârtie întors peste un altul: ficatul în stânga, pancreasul în dreapta, intestinele înfăşurate invers în prapurul lor. Desigur şi creierul lui avea emisferele inversate. Aveam să aflu mult mai târziu numele acestei foarte rare anomalii: *situs inversus totalis.* Doctoru-şi notase totul, şoptindu-şi din când în când câte-un „imposibil” siderat, şi dispăruse. A rămas mama să moaie-n oala de cositor compresele pe care ni le punea pe fruntea fierbinte. Pentru ea nu contau uimirile doctorului, tot ce conta ora să ne facem bine. Slăbise mult, avea obrajii scobiți. Îi priveam lacrimile sclipindu-i în ochi cum privisem cândva stropii albi ca smalțul ai laptelui «lin gurguiele ei. Acum mama era un ulcior plin până la buză cu lacrimi.

În zorii aceleiaşi zile ne-a dus la spital cu febră de

patruzeci şi două de grade. A vrut să rămână în noi, dar asistentele au alungat-o. Ne-au pus în pătuțuri alăturate. Pe marginea lor se plimbau gândacii de bucătărie. Ne-au făcut injecții cu seringi grosolane ca aparatele de tortură. Ne-am zbătut o zi întreagă în delir şi fierbințeală. Peste noapte am adormit, şi-n vis am avut coşmaruri oribile. A doua zi dimineață, cum am deschis ochii, am privit spre pătuțul de lângă mine. Am strigat de parcă visele rele abia începuseră: pătuțul era gol şi aşternutul proaspăt întins. Trebuie să fie teribil să te trezeşti într-o zi, sa te priveşti în oglinda de deasupra chiuvetei şi să nu vezi pe nimeni. Asta am simțit eu atunci. Eu şi Victor stătuserăm ochi în ochi timp de cinci ani, eram într-un fel unul şi-acelaşi. Cum să tai cu ferăstrăul, simetric, un trup de copil? Am urlat până m-am învinețit. Nu mi-a răspuns nimeni. Victor dispăruse, şi dispărut este până-n ziua de azi.

Părinților mei li s-a spus că băiatul le-a murit peste noapte. Dar nu li s-a arătat niciodată un trup. La țipetele mamei au apărut oameni în uniformă. La zbaterile lor pe la ministere şi cabinete juridice au apărut civili care i-au sfătuit să tacă. La scrisorile lor disperate către conducerea de-atunci a țării nu li s-a răspuns niciodată. Pe Victoraş l-a înghițit pământul mizerabil al unor vremuri cumplite. N-am ştiut niciodată ce s-a-ntâmplat cu el. Până azi duc flori, de ziua mea, la un mic mormânt gol.

În fiecare dimineață, când mă uit în oglindă, nu văd pe nimeni. Dar de câte ori trec pe la mama, care are acum optzeci de ani, o cuprind în brațe, îmi lipesc tâmpla de-a ei şi atunci simt că, asemenea vântului paraclet, pe care nu-l ştii de unde vine şi încotro se duce, Victor este şi el acolo, în îmbrățişare. Simt tâmpla lui sprijinită de-a mea, mama îi simte cealaltă tâmplă. Ne contopim privirile până ce ochii noştri formează iar, dilatându-se şi dizolvându-şi transparența, acel unic ochi căprui, ochiul nesfârşit de blând al dragostei

noastre.

Anii furați

În 1989 aveam 33 de ani. Mă născusem în comunism şi credeam sincer că aveam să mor tot în comunism. Nu părăsisem niciodată România, nici măcar nu aveam paşaport. Credeam că nici n-aveam să călătoresc vreodată în străinătate. Nu mi se permisese să candidez pentru un post la facultate sau să-mi dau doctoratul. Eram profesor la o şcoală generală şi aveam toate şansele să ies la pensie chiar de-acolo. Locuiam într-un apartament, la etajul opt al unui bloc care nu avea niciun perete la nouăzeci de grade față de altul. Lumea părea încremenită în sordidul şi-n previzibilul ei. Comunismul era realitatea. Tot restul erau fantasmagorii de film american.

Revoluția ne-a luat prin surprindere şi am crezut în ea. Când eşti într-o mulțime de un milion de oameni care se îmbrățişează şi plâng de fericire, nu te mai întrebi cine i-a adunat şi din ce motiv. O mie dintre ei au murit împuşcați. Apoi a fost împuşcat şi Ceauşescu, pe care îl credeam sincer nemuritor.

S-a dat totul la televizor. A fost de fapt un film continuu care a durat câteva săptămâni de exaltare şi derută. Şi, deşi totul era la vedere, deşi efectele erau facile, deşi decorurile erau ieftine, deşi replicile erau clişeizate, deşi se vedeau bine sforile care-l țineau pe iluzionist într-o falsă levitație, noi credeam în acel vis cu ochii deschişi. Revoluția a fost telenovela noastră, iluzia

noastră siropoasă. Nu pot nici azi să mi-o iert că am crezut-o, căci într-o lume normală n-ar fi crezut-o nici copiii. Dar voiam prea mult să fie adevărat.

În 1990 am intrat în lumea liberă şi democratică fără să ştim nici ce e libertatea, nici ce e democrația. După cincizeci de ani de dictaturi fasciste şi comuniste nu mai eram un popor, o societate. Eram o gloată. Dictatura comunistă a continuat sub un nickname străveziu. Înainte fuseserăm mințiți, acum eram mințiți. Înainte fuseserăm săraci, acum eram şi mai săraci. La facultate aveam un salariu de cincizeci de dolari pe lună. Soția mea era şomeră, şi aveam un copil mic. Inflația era înspăimântătoare, ne coroda ca o baie de acid sulfuric. Curând, nu mai aveam nimic. Dar nu mi-am dat seama cât de jos am ajuns până nu mi-am vândut paleta de ping-pong.

Într-o zi de toamnă de un fantastic blând am luat un tramvai către târgul de vechituri din Colentina. Tramvaiul era mult mai aglomerat decât şi-ar putea vreodată imagina un om dintr-o lume normală. Mergea cu uşile deschise, cu oameni agățați de bare, pe scări, cu oameni cățărați pe tampoane. Era acoperit, de fapt, de un ghem de bărbați şi de femei care se-ndreptau spre târg.

Anii '90, cei mai mizerabili pe care i-am trăit vreodată, se vor lega mereu în mintea mea de târgul de vechituri în care tramvaiele lăsau, de la şase dimineața, sute, mii, zeci de mii de inşi care voiau să vândă şi să cumpere lucruri care, în mod normal, ar fi trebuit să fie în lăzile de gunoi. Sunt de neimaginat murdăria şi praful şi mirosurile scatologice în care pătrundeai, înghesuit din toate părțile de oamenii care se călcau în picioare. Pe jos, pe ziare boțite, pline de poze de femei goale, se-nşirau şurubelnițe strâmbe, cărți ferfenițite, pisoi urduroşi, abia fătați, parfumuri contrafăcute, păpuşi cu picioarele smulse, rezerve goale de pixuri, discuri de

muzică populară, haine slinoase şi descusute, tacâmuri cu care n-ai fi mâncat în veci de veci, ştechere, lanterne, sârme, cuie, poze vechi, icoane mâncate de carii, piese mecanice imposibil de recunoscut şi un milion de alte lucruri. Le vindeau inşi neraşi, femei grase, cu broboade, țigani, copii scheletici ca-n Biafra. Acolo, în acel şuvoi dantesc care se scurgea neîncetat pe sub cerul melancolic al toamnei, mi-am aşternut şi eu, scriitor cu mai multe cărți deja publicate şi asistent universitar, ziarul de obşte şi am aşezat pe el singurul lucru pe care-l puteam vinde, vechea şi draga mea paletă de ping-pong cu care câştigasem câteva concursuri. Speram, de fapt, să nu găsesc cumpărător, dar până la salariu mai erau două zile, în care ne trebuia măcar nişte pâine.

...Şi a fost seară, şi a fost dimineață. Paleta mea era deja tocită de milioane de priviri când, în fine, cineva, după ce-a cântărit-o-n palmă şi a lovit nişte mingi de celuloid imaginare, a scos banii şi a plecat cu ea. Am strâns ziarul şi ne-am îndreptat şi noi spre ieşire. Ne ningeau frunzele uscate. Vântul ne amesteca pletele cu praful. Lângă ieşire am scotocit printr-un teanc de discuri de ebonită, cu coperțile jerpelite, în spatele cărora stătea un ins cu creastă punk. Toți banii de pe paletă s-au dus pe trei discuri: *Blonde on Blonde* de Bob Dylan, *Mind Games* al lui Lennon şi *The Dark Side of the Moon* de Pink Floyd. Am plecat cu ele fericiți, la subraț, uitând şi de pâine, şi de faptul că nu aveam la ce să le ascultăm.

Am discurile alea şi acum. N-am putut scoate niciodată mirosul urât din ele. Miros a anii ’90 în România, a frică, a nesiguranță, a disperare. Nu le-am ascultat niciodată.

Apoi au venit minerii în Bucureşti. O dată, de două ori, de trei ori, de şase ori în total. Am asistat la lupte de stradă, am văzut fete tinere şi elegante târâte de păr, ca să fie bătute şi violate în scările blocurilor. Am văzut

oameni martirizați numai pentru că purtau ochelari. Am auzit pe străzile acestui oraş cel mai apocaliptic urlet din lume: „Moarte intelectualilor!” Cât de bolnavă trebuie să fie o societate ca să emită un asemenea strigăt de agonie? Mi-am amintit de Lautréamont: „Toate oceanele lumii nu pot spăla o picătură de sânge intelectual”. Părinții mei erau de partea neocomuniştilor şi-i aplaudaseră pe străzi pe mineri. Ne-am certat rău nu ne-am mai vorbit un an de zile. Asta s-a întâmplat în nenumărate familii româneşti. Era infernul.

Un poet cunoscut, fost disident, spunea în acei ani: „Eram mai fericit pe vremea lui Ceauşescu”. Oamenii simpli spuneau: era mai bine înainte, aveai un loc de muncă asigurat şi nu era inflație. Nu-şi mai aminteau nici că mureau de foame, nici de frigul iernilor, când caloriferele din case înghețau şi plezneau. La fel cârtiseră evreii conduşi de Moise în deşert, la fel regretau sclavia Egiptului: „Ne-ai adus aici să ne lăsăm oasele în pustie? Unde sunt oalele cu carne de altădată?”

Am început să călătoresc în străinătate. Am stat ani îndelungați, apoi, la Amsterdam, Berlin, Budapesta, Viena, Stuttgart. Când am văzut Manhattanul, am scris un poem disperat. Eram în vârful clădirii Empire State. Plângeam şi scriam într-un carnețel proptit de balustradă. Hainele îmi fluturau în vânt ca nişte steaguri. Cine-mi furase cei mai frumoşi ani din viață? Cine mă făcuse inapt şi pentru Est, şi pentru Vest? Eram asemenea magilor din poemul lui Eliot: nu-mi găseam locul în România, dar eram nefericit şi în Occident. Nu vedeam nicio ieşire. Chinuitoarea tranziție (spre ce?) avea să dureze la nesfârşit.

Întoarcerile în România erau întotdeauna deprimante: vedeam acum şi mai bine scufundarea ei fizică şi morală. Vedeam crăpăturile din clădirile nerenovate, găurile din asfaltul drumurilor, minciunile politicienilor şi corupția generală mai bine decât în trecut, când nu

aveam termen de comparație. Acum ştiam cum ar trebui să trăiască un om şi cum ar trebui să fie o țară.

Abia după 2000 lucrurile au început să se schimbe. Normalitatea, pentru unii ceva de la sine înțeles, pentru noi e un miracol ceresc. E incredibil cât a trebuit să luptăm pentru puțină normalitate.

Anul trecut mi-am cumpărat o căsuță în pădure, în nordul oraşului. Pentru prima dată-n viața mea locuiesc acum pe pământ, şi nu la diferite etaje ale unor blocuri de beton. Am plantat în grădină un cireş, primul pom pus de mine-n pământ vreodată. Nopțile văd, pentru prima dată în viață, cerul acoperit de stele. Şi tot pentru prima dată m-am gândit în acest an că poate viața adevărată va începe de-acum, după cincizeci de ani de nefericire.

Primul meu blug

Cine-şi închipuie că uniforma uniformizează se înşală foarte tare: în clasa noastră, a XII-a F de la liceul Cantemir, uniformele obligatorii variau de la cele foarte ieftine, dintr-un material mizerabil, care se rărea în coate de la prima purtare, până la adevărate costume de tergal, făcute la comandă, şi care dădeau posesorilor un aer foarte dandy. Sarafanele fetelor erau la fel: puteai deosebi dintr-o privire o fată cu părinți bogați (aprozarişti, doctori, securişti sau directori de întreprindere) de cele mai puțin favorizate de soartă. Prin urmare, ştiai clipă de clipă cu cine aveai de-a face, chiar şi în regimul de austeritate al şcolilor de pe-atunci. Dar numai la ceaiuri şi în excursii diferențele de stare socială deveneau cu adevărat frapante şi stânjenitoare pentru mulți dintre noi. Atunci apăreau tipele în bluze şi fuste de la pachet (trimise, adică, din străinătate), parfumate cu Coty şi fardate cu trusa Chanel a mamelor lor. Tot atunci derbedeii noştri îşi trăgeau pe picioare tangalejii sau prelatele ca să arate bine. Tangalejii erau un fel de pantaloni de cowboy cu ținte şi uneori chiar franjuri. Deja pe vremea aia, în 1975, începeau să iasă din modă, cum cu câțiva ani înainte se demodaseră țoalele malagambiste – pardesie negre până la pământ, cum purta *arbiter eugantiarum* de-atunci, compozitorul Sergiu Malagamba. Prelatele erau pantalonii foarte evazați (până la 50 de centimetri în partea de jos a

uriaşului con al fiecărui crac) făcuți din materialul aspru, cu dungi verticale, din care se făceau prelatele de soare. Cu cât erau mai evazați, cu atât golanul care le purta avea mai mult succes la fete. Blugii adevărați, numiți şi jeanşi, erau o mare raritate. Numai cei ai căror părinți ieşeau afară, în lumea largă – adică securiştii de la comerțul exterior şi foarte puțini alți privilegiați – apăreau uneori cu astfel de nădragi sinilii, țepeni, pe eticheta din spate a cărora scria de obicei Lee sau Levi Strauss.

Mai e nevoie să spun că eu nu mergeam la ceaiuri niciodată (deşi colegii, suflete caritabile, mă invitau din când în când), că purtam şi acasă, şi la şcoală aceeaşi uniformă „flenderiță”, cum spunea mama, că eram un amărât cu fumuri poetice-n cap, prin care fetele se uitau ca prin sticlă? Citeam toată ziua, eram îmbâcsit de literatură, n-aş fi ieşit din casă, dac-ar fi fost după mine, niciodată. Cu toate astea, aş fi vrut şi eu sa arăt bine, să fiu acceptat de ceilalți, să se uite măcar o tipă şi la mine. Într-a douăsprezecea am băut prima bere cu colegii, la o terasă de lângă liceu, ascultându-i cum vorbesc despre „femeile” pe care le-ar fi avut până atunci. Tot pe vremea aia mi-am făcut şi primul nes.

Apoi ne-au luat pe toți în armată şi în acel an moda blugilor a explodat la noi. La ora de curățatul armamentului, pe când ungeam cu vaselină piesele automatelor Kalaşnikov (aş şti şi acum să le demontez şi să le fac la loc cu ochii legați), vorbeam ce vorbeam despre Camus, despre Bălăiță – că doar eram TR-işti de la filologie –, dar până la urmă ajungeam tot la subiectul blugilor. Aflam şi eu lucruri noi cu ocazia asta. Cică numele de jeans venea de la „ginovesi”, inițial pantalonii marinarilor genovezi, aduşi de imigranții italieni în America. La început erau natur, dar un proprietar de fabrică de pantaloni, poate însuşi Levi Strauss, se pricopsise la un moment dat cu o cantitate uriaşă de vopsea albastră în care nu avea ce face. Aşa că a vopsit

pantalonii genovezi în albastru. Astfel au apărut blue jeanşii, care-au fost imediat adoptați de fermieri pentru că erau rezistenți şi țineau la murdărie.

Trei sau patru tipi din plutonul nostru de termen redus (şi cu care am făcut facultatea în anii următori) aveau blugi originali şi se-ntorceau cu ei din permisii, spre disperarea invidioasă a celorlalți. Când şi-i scoteau ca să tragă pe ei izmenele şi pantalonii kaki de uniformă militară, îi puneau să stea în picioare, pe podea, şi blugii stăteau, țepeni de parc-ar fi fost de tablă. Aşa recunoşteai pe-atunci blugii originali: fie ei Wranglers, Lee sau Levi Strauss (alte mărci nu erau cunoscute pe la noi), ei trebuiau să stea în picioare, de parcă o persoană nevăzută ar fi fost îmbrăcată cu ei! Asta pentru că erau cauciucați, impregnați cu o substanță care le dădea rigiditate. Perechea de blugi rămânea astfel în picioare, în mijlocul dormitorului, câte-o seară-ntreagă, iar noi, soldați neraşi şi frânți de oboseală, dădeam roată în jurul ei ca-n jurul unui idol bizar. Ajunseserăm, prin acel mecanism care creează nevoi artificiale, să ne dorim cu o intensitate paranoică să avem şi noi astfel de nădragi, care însă nici nu se găseau, şi erau şi mult prea scumpi pentru cei mai mulți dintre noi.

În ultimele zile de armată, un coleg de pluton a venit de-acasă cu o pereche de blugi nou-nouți, Lee, care stăteau în picioare dumnezeieşte. Îi vindea oricui voia să-i cumpere, căci erau mari de el. Atunci mi-am pierdut cu totul mințile. Trebuia să-i am.

L-am întrebat cât costă. Nici n-am realizat mărimea cifrei, nu eram obişnuit cu banii. Ai mei îmi dădeau zilnic trei lei ca să-mi cumpăr un cico şi-o merdenea, dar nimic în plus. Şapte sute de lei, cât cerea el, nu văzusem niciodată la noi în casă, unde mama ținea banii sub rufele din şifonier. Am probat blugii: ar fi-ncăput în ei, pe lângă mine, şi colegul de la care voiam să-i cumpăr. Dar nu mi-a păsat nici cât negru sub unghie. I-am spus că îi iau, doar să vină cu mine a doua

zi, când ne liberam, până la noi acasă, în Ştefan cel Mare.

Am urlat în trenul de-ntoarcere acasă toate cântecele porcoase din armată, apoi ne-am înfundat într-un birt infect de lângă Gara de Nord, unde-am urlat mai departe. Pe la două noaptea am ajuns la ai mei cu tipul ce avea sub braț perechea de blugi. Ne sprijineam unul de altul. Părinții mei au fost consternați, nu mă mai văzuseră beat niciodată. Să cumpărăm blugii nici nu s-a pus problema, deşi meritam şi eu o compensație pentru câte pătimisem în armată. Nu ne-am putut înțelege. Colegul a plecat cu marfa, iar eu am rămas certat cu ai mei vreo două săptămâni.

Cum obsesia blugilor nu mă lăsa nici să dorm nopțile, în acea vară m-am dus să muncesc ca să fac rost de bani. Ştia tata un inginer agronom la un IAS pe lângă Dunăre, care m-a primit în gazdă şi mi-a dat de lucru: cât era ziua de lungă stăteam pe câmp, printre tractoare şi batoze, şi scriam pe un carnețel cât grâu se încărca în remorci. Dacă luna aceea n-am murit de singurătate, înseamnă că nu mi-e sortit să mor de asta. La sfârşit am primit câteva sute de lei, aşa că aveam acum din ce să-mi iau „tangalejii”, cum încă le mai zicea, în derâdere, mama.

Dar în magazine nu se găseau, fireşte, pantalonii ăştia capitalişti şi imorali, iar la shopuri nu aveau acces decât străinii. Aveam pe-atunci un (singur) prieten, cu care jucam ping-pong din când în când, când îl găseam acasă. El mi-a spus că în oraş, pe Covaci, poți găsi blugi originali, veneau pe-acolo tot felul de tipi care primeau la pachet, din străinătate. Chiar el îşi cumpărase de curând de pe Covaci nişte adidaşi şi era foarte mulțumit. În ciuda timidității mele, care mă făcea să mă bâlbâi chiar şi când cumpăram o pâine, m-am hotărât s-o încerc şi pe-asta.

Într-o duminică am luat troleul şi m-am dus în centru. Oraşul nu mi-era familiar. Foarte rar treceam

dincolo de zona noastră dintre Lizeanu, Circul de Stat şi Piața Galați. Am ajuns în zona veche, de pe-atunci ruinată, cu casele negustoreşti de pe Lipscani gata să cadă peste tine şi caldarâmul desfundat. Pe Covaci atmosfera era sinistră: afişe rupte pe garduri şi stâlpi, gogoşerii fără marfa, magazinele toate închise.

Lângă o consignație cu obloanele trase am văzut un tip care proptea zidul, cu o sacoşă de rafie lângă el. Purta o cămaşă albă, cu pense, pe care-am visat-o apoi de nu ştiu câte ori. Cu atât mai smolit arăta el. Sub braț ținea o pungă de plastic transparent prin care se vedea inconfundabila culoare a blugilor originali. Ăsta era deci omul meu. Cum mi-a prins privirea, s-a-ndreptat din şale şi a-nceput să-mi vorbească. Avea blugi, absolut originali, de la pachet, i-i trimitea un văr din Canada. Nu mai avea de fapt decât câteva perechi, îi dăduse toată ziua ca pâinea caldă. Ne-am uitat prin sacoşă, avea vreo duzină de pungi închise, prin care se vedeau blugii frumos împăturiți, din material bun, aspru şi țeapăn ca blugii din armată şi cu etichete evident originale. M-am hotărât imediat, mă frigeau banii în buzunar. Am tremurat de teama că poate n-avea măsura mea, cum mi se-ntâmpla atât de des la magazine, dar s-a găsit şi numărul meu. Am dat 600 de lei pe o pereche, nici prea mult, nici prea puțin. Asta ora prețul, chilipir chiar față de cât îmi ceruse colegul din armată. Cam atât câştigasem la IAS toată vara. Am dat banii, am luat marfă. „Să-i porți sănătos", mi-a spus tipul cu sacoşa şi s-a tot dus în josul străzii, lăsându-mă cu punga sub braț în pustietate. Pe drumul cu troleul până acasă, am mângâiat punga cu o tandrețe de care nu mă ştiam în stare. Inima-mi bătea de parc-aş fi fost îndrăgostit. Aveam în fine blugi, şi încă Levi's originali! Eram şi eu, prima dată, în rând cu lumea…

Acasă m-am dus direct în camera mea şi, cu o foarfecă, fiindcă mi se părea blasfemie să rup punga de plastic pur şi simplu, am tăiat-o frumos pe o latură şi

am scos cu grijă blugii afară. Erau splendizi, cum stăteau frumos împăturiți, inocenți, cu cusătura galbenă a tivurilor şi cu vreo două ținte arămii la buzunare. Bridele prin care urma să-mi trec cureaua erau şi ele tivite cu cea mai mare grijă. Lucru scump, original, nu încăpea nici o-ndoială.

I-am desfăcut cu drag în fața oglinzii de la toaletă, imaginându-mi deja ce bine-aveau să vină pe mine, ce mişto aveam să arăt şi eu de-acum pe stradă şi mai ales la facultate, dar deodată, chiar în mijlocul reveriei, mi-a căzut ceru-n cap. M-am mai uitat o dată: era imposibil! Am întors pantalonul şi pe partea cealaltă. Ce coşmar tâmpit mai era şi ăsta? După câteva secunde în care nu s-a întâmplat nicio minune, a trebuit să accept realitatea, fără să-mi vină totuşi să cred până la capăt. Îmi venea să mă lovesc peste față ca să mă trezesc.

Căci în pachet nu erau blugi, ci, ca să zic aşa, un singur blug! Era doar jumătate de pereche de pantaloni. Blugii mei, originali, nimic de zis, fuseseră tăiați în două şi fiecare jumătate, bine umplută cu hârtie, ca ambalajul să pară mai gros, fusese vândută separat la doi amețiți ca mine. Buimăcit, am scos valurile de hârtie groasă de împachetat îndesată pe singurul crac al pantalonilor mei. Am desfăcut chiar şi hârtia aia, de parcă celălalt crac ar fi putut fi împachetat separat în ea. Dar el refuza să apară ca să formeze, împreună cu cel concret şi palpabil, tăiat de-a lungul şlițului, unitatea primordială... Cine ştie ce puşti din altă margine a oraşului stătea şi el acum cu cealaltă jumătate a perechii în mână, nehotărât dacă să-şi smulgă părul de disperare sau izbucnească în hohote de râs isteric...

Ai mei şi-au bătut joc de mine săptămâni în şir pe chestia „blugului”, mi-au tot zis „jumătate de om călare pe jumătate de iepure şchiop”, ceea ce mă enerva la culme. Până la urmă însă în familie s-a-ntâmplat ceva şi mai vrednic de bârfa, mi se pare că un unchi i-a dat

unei țigănci ghicitoare tot salariul, verigheta din deget şi puloverul pe care-l purta pe el în ziua aia, oricum ceva *di granda.* Abia atunci m-au mai scutit de ironii şi, până la urmă, au uitat.

La cracul Levi Strauss n-am renunțat în ruptul capului. L-am ținut în şifonier până m-am însurat, ca pe un fetiş, timp în care nici n-am mai încercat să-mi cumpăr alți astfel de nădragi. Îl scoteam din când în când, îi căscam cracul şi-l puneam să stea în picioare. Trucul ăsta îi reuşea foarte bine chiar şi în ipostaza de mare amputat.

Am făcut toată facultatea, apoi, cu pantaloni de stofă, ceea ce e ironic dacă te gândeşti că făceam deja parte din generația în blugi…

Epoca nesului

În 1975, pe când făceam armata, am observat la câțiva colegi de-ai mei un obicei ciudat. Încă din zori se adunau la spălător ca să frece, în căni de tablă, ceva ce mi se părea un fel de pastă gălbuie, asemenea muştarului. O frecau neobosiți, câte o jumătate de oră, cu un scrâşnet specific al lingurii pe fundul cănii. Sunetul acesta, amplificat de pereții de faianță şi de oglinzile spălătorului, mai avea în timbrul său o componentă, ce venea de la pasta însăşi: ceva abraziv, ca şi când în cleiul acela s-ar fi aflat granule cristaline, ce se sfărâmau pe rând. Sala se umplea atunci de un miros chimic, adânc, dulceag, la început foarte neplăcut (când pepsiul a apărut prima dată la noi, oamenii erau îngroziți de mirosul său de „doctorie”), până la urmă însă intrigant şi, pentru mine, neliniştitor. Peste pasta din ce în ce mai închegată turnau apă rece, amestecau turbionar şi, în cele din urmă, din crema gălbuie rezulta un lichid întunecat, cafea, fară-ndoială, dar nu o cafea obişnuită. Membrii clubului ocult de frecători o sorbeau cu o voluptate vecină cu extazul, ziua întreagă şi mare parte din noapte. Practic, nu dormeau niciodată. Când unul dintre ei era planton în holul dormitorului, se adunau toți acolo, cu ceştile, cutiile de tablă şi lingurițele de care nu se dezlipeau ca de nişte fetişuri. Scriau toată noaptea scrisori către iubite şi logodnice, lingând pasionat lingurițele pe care se lipea substanța

dulce şi zgrunţuroasă.

Cutiile erau de nescafe Amigo, singura marcă de cafea solubilă care exista pe atunci la noi. Nu-mi erau cu totul nefamiliare: la autoservirea de vizavi de blocul meu stive întregi sprijineau tavanul. Nu le cumpăra nimeni. Când ai mei terminau cafeaua, mă trimiteau la o mică băcănie, unde boabele erau râşnite în faţa clienţilor în frumoase aparate de alamă. Cumpăram câte cincizeci de grame şi veneam acasă cu punguţa fierbinte în buzunar, îmbătat de mirosul ce ieşea prin porii hârtiei de ambalaj. Când ajungeam acasă, tot apartamentul mirosea a cafea proaspăt prăjită şi măcinată. După ce-şi bea cafeaua, mama răsturna ceaşca şi-apoi încerca să ghicească viitorul în semnele cabalistice pe care zaţul le lăsa pe concavitatea de porţelan. Dar cafeaua nu era din lumea mea. Ajunsesem în clasa a douăsprezecea şi încă nu băusem nicio ceaşcă, după cum nu beam niciun strop de alcool, cât despre ţigări nici să nu mai vorbim. Singurul meu drog era cititul. Oricum, nesul le era tuturor suspect, ca şi fulgii de porumb sau creveţii vietnamezi de care erau pline pe atunci autoservirile.

Nici în armată n-am avut pic de curiozitate pentru lichidul negru, cu guler de spumă, din care iot sorbeau tipii ăia, cu care oricum nu aveam de-a face. Erau nişte snobi care nu vorbeau decât despre Robbe-Grillet, Bahtin sau Lukacs, ceea ce suna ca naiba într-o nenorocită unitate militară din fundul ţării. Să freci nesul, să scrii iubitei şi să citeşti *Gumele* era pentru ei realizarea supremă, chiar şi cu kalaşnikovul în spinare.

La cutremurul din ’77 eram deja în anul al doilea de facultate. Ai mei se uitau, în sufragerie, la faimosul film bulgăresc *Dulce şi amar.* Eu mă pregăteam să fac baie, cada era deja plină, când am văzut deodată peretele vopsit în ulei al băii pleznind în zigzag. Apoi toată apa s-a revărsat din cadă în timpul minutului de clătinături. Noroc că nu mă dezbrăcasem. Am ieşit în fugă, cu toţii, în faţa blocului, şi-atunci am văzut cât de mult îl

avariase cutremurul. În consecință, am stat vreo săptămână la o mătuşă. Acolo am băut primul nes.

Mătuşa, sora mamei, care apare în *Orbitor* cu numele ei adevărat, Vasilica, mi l-a făcut într-un pahar cu picior, mai curând un pocal din cele din care se bea berea Duvel. Pe fundul de sticlă al paharului, granulele de zahăr din pasta de nes scrâşneau şi mai tare, iar damful chimic care se răspândea în cameră era şi mai straniu. Când a turnat apă rece pe deasupra şi-a amestecat-o prelung cu substanța crem, am văzut ceva ce m-a uimit şi m-a făcut să beau de-atunci încolo nesul numai şi numai din pahare de sticlă: lichidul rezultat era la-nceput tulbure, plin de particule aflate în mişcare browniană. După câteva clipe însă, toate drojdiile începeau să se ridice, în cercuri leneşe de spumă diafană, către suprafață, iar la fund apărea o lentilă limpede şi scânteietoare de lichid negru, intens şi hipnotic, care creştea tot mai mult. Nu ştiai dacă acea limpezime urca spre buza paharului sau, dimpotrivă, spiralele de ocru, catifelate, care păruseră să urce, coborau de fapt ca să se dizolve în lumină. Până la urmă apa neagră, alchimică, grea, hialină umplea tot paharul, tivită deasupra cu o dantelă de spumă cremoasă. De-atunci am urmat în perioada mea cafeinomaniacă un ritual strict: vreme de câteva minute priveam fascinat spectacolul limpezirii nesului, spiralele crem care nu încetau să se tot ridice, ți abia apoi începeam să sorb, cu foarte mici înghițituri, din el.

Datorită îndulcirii cu zahăr, nesul avea la-nceput un gust fad. Îmi amintea de zahărul „candel”, înşirat pe ață, din copilărie. Apoi, chimismul lui enigmatic îți invada cerul gurii. Pentru cineva care nu băuse cafea niciodată, acel gust, de neîntâlnit altundeva, ostil, primejdios şi totuşi pervers atrăgător, acea otravă întunecată erau o provocare totală. Am băut acel prim pahar foarte încet, mefient, cu conştiința vinovată: nu deveneam oare şi eu un snob nenorocit, gata să-ncerce toate viciile?

Cred că eram la jumătatea cupei când am simțit, mai întâi subliminal, primele efecte. Creierul meu, total virgin în acel moment, care nu cunoştea încă nici alcoolul, nici nicotină, nici cafeina, a reacționat la lichidul mistic atât de puternic, cu un entuziasm atât de total, încât tot corpul meu a fost luat prin surprindere. Am început să simt, pur şi simplu, entuziasm. Entuziasm fără obiect, fericire în afara oricărei cauze exterioare. Un fel de beție asemenea celei a succesului, care se amplifica pe măsură ce trecea timpul. Nu ştiu cum e să-ți injectezi o doză de heroină, dar acel prim nes, şi fiecare pahar pe care l-am băut apoi, timp de vreo cinci ani, îmi umplea creierul de lumină, ca pe un balon umflat cu gaz, mă făcea să mă-nalț, să ies din mine, îmi stârnea dorința irepresibilă de a exista cu adevărat, într-o lume adevărată, în care nimic nu-mi mai era oprit. O morfinomană povestea undeva că în perioada cât se drogase parcă avusese, mereu alături, un iubit. Şi eu mă simțeam îndrăgostit după fiecare pahar de nes, îndrăgostit de nimeni, ca şi când ar fi fost posibilă dragostea pură, afară din trupuri şi fără nevoia lor.

Chiar a doua zi mi-am cumpărat şi eu o cutie de tablă de la autoservire, prilej cu care am constatat că ritualul era mult mai complicat şi mai vast decât credeam. Plăcerea începea de fapt cu desfacerea, cu o muchie de cuțit, a capacului de tablă, cu pocnetul când ieşea din marginea ştanțată a cutiei, lăsând să se vadă o folie de metal extrem de subțire, un adevărat himen al fecioarei întunecate dintre degetele mele. Atinsă cu unghia, folia trosnea încetişor. Înăuntrul cutiei, granulele cafenii îmi aminteau, deşi erau mult mai mici, de calciul granulat, roz sau albăstrui, pe care mi-l dădea mama cu ani în urmă, şi care-mi umplea gura cu o substanță făinoasă şi dulceagă. Era epoca în care mă-ndopam şi cu tabletele ca de ceară de Cavit 9, care țineau loc de ciocolată, sau cu glucoza ieftină, având desenată pe ambalaj o lămâie

cu frunzulițe ascuțite. Cât de mult îmi plăceau granulele acelea de cafea pură! Ce excitant era fâşâitul linguriței când o umpleam cu vârf cu grăuncioarele mirosind a cafeină şi a petrol! Goleam lingurița pe fundul paharului, mereu aceeaşi cupă cu picior, apoi adăugam puțin zahăr. Mişcăm uşor, cu vârful linguriței, prin mormanul de grăunțe şi cristale până ce obțineam o galaxie minusculă, cu brațe albe şi cafenii răsucite-n elice, iar apoi, în centrul galaxiei, picuram cel mai mic strop de apă cu putință. Rând pe rând, granulele bicolore cădeau pradă umidității, dinspre centru spre margini, până când totul devenea o mică mocirlă cleioasă ce mânjea concavitatea de sticlă a paharului. Asupra acelei mlaştini divine mă înverşunam, în următorul sfert de oră, mereu mai prelungit, cu o exigență mereu mai mare. O striveam de pereții atanorului de cristal, o readunam, o centrifugam până ce se deschidea la culoare. Era preludiul voluptății, mai excitant decât însăşi voluptatea. Niciun accident, nicio fărâmă solidă nu trebuia să rămână vizibilă în pasta gălbuie, care trebuia să ajungă, la finalul procesului, galbenă-pai şi pură ca puritatea însăşi. Din adâncul paharului, prin buza sa răsfrântă elegant, ieşea, străveziu, mirosul cafeinic, tot mai puternic, pe care-l inhalam cu o plăcere pe care mi-o amintesc şi azi. Cred că înainte de prima sorbitură mă impregnam de nes prin mucoasa nazală şi alveolele pulmonare, sensibile ca nişte retine la fotonii osmici ce emanau din pahar.

Beam lichidul limpede cu înghițituri foarte mici. Pluteau uneori în el fragmente lipicioase şi dulci, pe care le dizolvam între limbă şi cerul gurii cu voluptate. Lichidul era mătăsos, persuasiv, cerea mereu altă şi altă sorbitură. Dacă mă opream câteva minute, deja tânjeam după încă un strop.

Cu fiecare sorbitură dorința mea de a scrie creştea. Plezneam, pur şi simplu, de inspirație. În acea perioadă mi-am scris poemele, care sunt în bună măsură

transcrierea înnebunită, hiperlucidă a halucinațiilor şi ciudatelor jocuri ale minții pe care mi le inspira lichidul întunecat. Răbufneam pe pagini, scriam mai repede decât aş fi făcut-o după dictare, nu ştergeam absolut nimic (cum n-o fac niciodată), poemele îmi ieşeau încoifate şi-mplătoşate ca şi când ele ar fi fost prezente deja, întregi, în cutia mea craniană, de unde le-aş fi tras afară cu lejeritatea şi grația cu care iluzionistul trage şirul de eşarfe colorate. *Enthousiasmos* era sentimentul elin de „înzeire" care umplea piepturile războinicilor în bătălii, făcându-i eroici, anihilându-le frica de rănire şi moarte. Acelaşi zeu îmi spărgea şi mie pieptul când, mai fericit decât fusesem vreodată, mă aruncam pe paginile albe ca să le maculez cu jetul de cerneală țâşnit din mine. Mai târziu scrisul meu s-a aşezat şi-a devenit mai înțelept. Dar înainte sa-mplinesc treizeci de ani am scris cel mai adevărat, mai liber, mai inspirat şi ultrainspirat, şi acest lucru îl datorez în bună parte uzului şi – în cele din urmă – abuzului de nescafé.

Încetul cu încetul, am ajuns să beau cinci-şase ceşti în fiecare zi. Ca în cazul oricărui drog, efectul devastator de la-nceput s-a diminuat cu timpul. După câțiva ani, dârdorile şi febra nesului mi s-au domolit. Aveam aceeaşi plăcere ritualică de a pregăti paharul care-mi servea de Graal cotidian, dar efectul nu mai era cel de altădată. Nu mai muream şi înviam cu fiecare poem. În plus, începusem să simt efectele adverse ale abuzului de cafeină: secătuirea mintii, sleirea aproape fizică a celor două emisfere, pe care ajunsesem să le simt uneori ca pe nişte mieji de nucă uscați în coaja lor. Trăiam într-o continuă iritare, o exasperare sterilă, atât de dezamăgitoare după perioada eroică. Odată parcă amestecasem în pahar cu o linguriță de aur. Acum ea era ca de plumb, iar lichidul, altădată atât de însuflețitor, mi se părea acum deprimant şi morbid. Deasupra aveam mereu un plafon de nori, nu mă mai puteam bucura de nimic, nu mai găseam nimic pentru

care să mai merite să trăieşti. E perioada în care am renunțat la poezie. Cât aveam să mai scriu? Încă treizeci de ani, volum după volum? Perspectiva asta îmi făcea silă. Timp de câțiva ani efectul nesului, pe care continuam să-l beau dintr-o rutină sinistră, a fost o depresie endogenă, adâncă, imposibil de alungat. Mă înecam în lichidul negru. În faza fericită visele îmi deveniseră psihedelice, le urmăream fascinat ca pe nişte filme fantastice. Mi le aminteam în întregime, dovadă sutele de vise de-atunci notate minuțios în jurnale. Acum nu mai visam nimic, iar când totuşi o făceam, atmosfera era întunecată şi posacă: visam doar în sepia, doar în lumină de amurg.

Am părăsit definitiv nesul abia când am simțit efectele lui fizice. Într-o primăvară, am început să-mi simt ficatul umplut cu aer, ca o băşică de peşte. Aveam un balon sub coaste, în partea dreaptă. Nu mă durea, trăgea doar în sus, ca baloanele din copilărie, pe care tata le umplea de la aragaz. Eram mai curând mirat decât speriat. Apoi au început durerile, ca de cuțit înfipt în ficat. Amețeam, mi-era greață, salivam continuu. Am dus-o pe picioare luni de zile în starea asta. Nu mă mai puteam preface că nu înțeleg: după fiecare pahar de nes simptomele se acutizau evident.

Aşa că într-o bună zi, la începutul anilor ’80, am terminat-o cu nesul cu o fermitate sfâşietoare, cum termini cu o femeie lângă care nu mai poți nici să trăieşti, nici să mori. Toate simptomele privării de drog m-au copleşit imediat. Nu mai vedeam niciun viitor: cum să mai scriu fără nes? Avea să se vadă acum cât de neputincios sunt în realitate, când entuziasmul chimic nu mai interferează cu sistemul dopaminergic din creierul meu. Când trăieşti starea de îndrăgostire, care este fără-ndoială tot o adicție, te-ntrebi cum ai fi putut trăi, cum ai fi fost în stare să vezi lumea dacă n-ar fi fost femeia pe care-o iubeşti. Nu vezi niciun viitor pentru tine, rămas singur. Motivațiile lumii tale se leagă de

prezența ei. Retragerea din această dependență adâncă devine o tortură fizică, un venin neuro-cerebral vărsat clipă de clipă în sângele tău. Am simțit această dezîndrăgostire timp de cel puțin un an după ce am abandonat nesul, în perioada când am scris cea mai tristă carte a mea, romanul *Travesti,* prima scrisă exclusiv cu puterile mele.

Cu încetul, orizontul minții mele s-a-nseninat. Nesul nu m-a mai atras deloc, deşi acum, în forme probabil mult mai benigne decât oroarea ce mirosea a petrol de altădată, îl găseşti pe rafturile tuturor supermarketurilor. L-am înlocuit cu cafeaua filtru, subțire ca apa, care nu-mi face nici bine, nici rău.

O singură ceaşcă, dimineața, îmi ajunge. E acum doar un ritual domestic: de fapt, soția mea şi cu mine bem cafeaua de dimineață numai ca să punem, timp de jumătate de oră, ziua la cale. Ciudata mea adicție de nes de pe vremuri e acum (ca de altfel toată acea epocă de îndrăgostire, prietenii pasionate şi poezie) o vagă amintire, un detaliu al micii mele mitologii personale.

Despre onoarea actului de a scrie

Scriu de doisprezece ani la un roman, şi voi mai scrie la el încă doi sau trei. Când va fi gata, se va publica în vreo cinci mii de exemplare, de pe urma cărora, dacă se vor vinde în totalitate, voi câştiga vreo trei mii cinci sute de euro. Asta înseamnă că am câştigat, de pe urma muncii la această „carte a vieții mele”, vreo 25 de euro pe lună. Dacă acest câştig financiar nu pare (şi, fie vorba-ntre noi, nici nu este) cine ştie ce, probabil vă imaginați că îmi voi obține satisfacția într-un alt mod, de pildă prin notorietatea sau gloria pe care această carte mi le vor aduce. Slabă speranță!

Lucrurile stau, de fapt, cam aşa: cei care au cumpărat primele două volume ale romanului meu, deja publicate, îl vor cumpăra probabil şi pe al treilea, pentru că o trilogie masivă arată bine în biblioteca din sufragerie. Rari vor fi însă cititorii care, după efortul serios de a încheia primul volum (căci recunosc că, în cartea asta, nu prea i-am menajat) s-au mai încumetat şi până la jumătatea celui de-al doilea. Am dovezi sigure că nici cititorii specializați, criticii, cu două-trei excepții, n-au făcut-o. Şi de ce ar face-o? Viața-i scurtă. Aşa că al treilea volum – sunt conştient de asta până în ultima mea fibră – va avea soarta tristă de a nu fi citit de nimeni. Nu sunt ipocrit: nici eu nu mă pot lăuda că am parcurs în întregime romanele nesfârşite ale lui Proust, Musil sau Pynchon. Aşa că aş putea publica al treilea

volum din *Orbitor* cu paginile albe. Rezultatul ar fi complet acelaşi, doar că eu mi-aş salva milioane de neuroni ca să-i pot folosi în scopuri mai nobile.

OK, am să public cartea asta şi am să trimit vreo cincizeci de exemplare cu autograf la criticii mai cunoscuți ai momentului, la ziarele cu pagină culturală, la radio şi la televiziune. Indiferent de autografele mele, reacțiile vor fi previzibile. În cazul meu, surprizele sunt de mult excluse. Ziarele şi „mediile" îşi vor face datoria să difuzeze ştirea că am mai publicat o carte. Lumea literară, care se manifestă în câteva reviste specializate, va observa că mă repet, că mă autopastişez, că mi-a secat inspirația, că scrisul meu nu mai e de actualitate. Doi sau trei critici, mereu aceiaşi, vor scrie pozitiv despre carte. Editurile străine care mi-au tradus şi publicat primele două volume îl vor publica poate şi pe al treilea, fără însă mai mari speranțe de recuperare a banilor investiți decât în cazul primelor. Vor fi şi nişte cronici, risipite prin ziare şi reviste. Dar mii de alte cărți îmi vor acoperi imediat volumul şi-l vor cufunda în uitare. Voi avea iarăşi acea senzație chinuitoare că nu pot înainta, ca într-un vis rău. Pe Amazon.com cărțile mele se află în poziții între 30.000 şi 200.000 ca vânzări. Nu-mi fac complexe. Vargas Llosa, cu cea mai bine vândută carte a lui, e dincolo de locul 20 000. Vei crede pentru asta, cititorule, că există 20.000 de scriitori mai buni decât Llosa în lume? Nici vorbă. Pe primele câteva mii de locuri sunt cărți de bucate, de sexologie, de făcut bani, de mântuirea sufletului, de orice altceva în afară de literatură, fie ea şi de consum. „Când un editor aude, în America, de o carte de literatură, fuge mâncând pământul", îmi spunea prietenul meu, poetul Andrei Codrescu. Capitalismul mediatic în care trăim, noua civilizație a imaginii, nu încurajează literatura, mai ales în forme lunatice şi extreme cum ar fi un roman de 1500 de pagini, care nu se poate povesti şi, practic, la nivelul omului mediu instruit, nici nu se poate citi.

Te vei întreba atunci, şi nu fără temei, de ce nu am lăsat baltă nebunia asta şi nu m-am apucat să concoctez mai degrabă volumul al doilea din *De ce iubim femeile?* cum mă sfătuiesc atâția. În definitiv, povestioarele astea, şi nu romanul *Orbitor* mi-au adus „succesul”, aşa cum e interpretat azi acest perfid cuvânt. Aş putea scrie la nesfârşit poveşti ca *Zaraza*, şi care nu sunt nici Paulo Coelho, nici Dan (sau Sandra) Brown, decât pentru cei care nu le-au citit. Nu e vorba aici despre glorie – ce glorie sa aştepți într-o țară în care omul de pe stradă nu poate numi nici trei scriitori contemporani?

În câteva vorbe, îți voi spune că e vorba despre onoare. O onoare absurdă şi totuşi imperioasă ca a samurailor. Despre o spintecare a pântecului propriu în onoarea ideii de artă. Despre o respectare a codului în care m-am născut, şi care a fost codul lui Homer, al lui Dante, al lui Cervantes, ca şi al multor mii de anonimi: al marilor şi micilor artişti cinstiți din toate timpurile, care nu şi-au transformat masa de lucru în tarabă de zaraf. Nu m-aş mai putea privi în propriii ochi dacă n-aş termina, în doi, în cinci sau în douăzeci şi cinci de ani, trilogia, chiar ştiind că nu va avea nici măcar un singur cititor. Pentru că orice carte adevărată, indiferent de valoarea ei, este mai întâi un act vertical, îndreptat către cer, ca o invocare sau o rugăciune. Doar dacă este primită acolo, va fi apoi primită şi pe pământ.

O, Levant, Levant ferice…

Levantul exista în mintea mea cu mult înainte să-mi vină ideea să-l scriu. Într-un anume sens, m-am născut şi am crescut în această carte, care ar putea fi numită, de aceea, o carte de memorii. Fiindcă *Levantul* este o reprezentare şi un elogiu în acelaşi timp ale graiului muntenesc. El reprezintă, în geneza minții mele, filiația mamei. Mama, Maria Badislav, s-a născut în satul Tântava de lângă Bucureşti. Tatăl ei, Dumitru Badislav, poreclit Babuc, e un personaj care mi-a dominat copilăria (se spunea de altfel că semăn cu el). La Tântava toți vorbeau în graiul muntenesc pur, care pare agramat şi brut pentru că nu seamănă cu limba literară. Dezacordul dintre subiect şi predicat, cuvintele deformate regional („Mă doare picerele, maică", zicea câte o bătrână), primitivismul vocabulelor „dă" şi „pă", dar mai ales diferențele de accent, repezeala discursului, naivitatea „mexicană" a inflexiunilor mă uimeau şi mă încântau când eram copil. Unde unii ar fi văzut caricatură, eu vedeam expresivitate şi forță. Nimic nu-mi plăcea mai mult decât să casc gura la cei mari, la mama şi surorile ei, când se adunau în casa bătrânească, spărgeau nuci pe măsuța rotundă înconjurată de scăunele cu trei picioare şi sporovăiau sub privirile smălțuite ale sfinților din icoane. Acasă, la Bucureşti, mama îşi schimba felul de a vorbi, o dădea pe orăşeneşte, dar un uşor damf din vechiul grai rămânea.

Pe Bolintineanu l-am descoperit prin clasa a şasea, şi cred că poezia lui a fost a doua haltă în drumul meu către *Levant*. Tata n-avea multe cărţi în bibliotecă, şi cele care erau m-ar fi uimit azi prin eteroclitul lor. Le ştiam pe fiecare-n parte cum îşi ştiu fetiţele păpuşile. Una dintre ele era *Legende istorice* de D. Bolintineanu, cărţulie scundă şi pântecoasă din colecţia B.P.T., tipărită pe o hârtie roz-murdar, încât abia dacă se desluşeau literele. Mă-ntindeam serile pe capacul lucios al lăzii de la studio, în camera mea de pe Ştefan cel Mare, şi, în huruitul tramvaielor, citeam atât de straniile poezii ale acestui ridicol şi sublim poet academic, care pentru mine a fost mereu echivalentul pompieristicului Meissonier pentru Dali. Citeam pagină după pagină de istorisiri puse-n versuri de carton, de butaforii orientale, de mări cu valuri pictate cu vopsele de panaramă. Mă încântau staticul „legendelor" sale (un fel de tablouri vivante eroice), lipsa totală de sânge şi viaţă a eroilor lui, reduşi, ca personajele lui Urmuz, la favoriţi, rochie şi... discurs, autoparodia patriotardă a gesticulaţiei lor. Regăseam în Bolintineanu – pe care aveam să-l gratulez mai târziu cu titulatura de „genia dân Bolintin" – vorbirea mamei mele şi-a rudelor ei, nesiguranţa formelor flexionare, enorma bufonerie a unor versuri precum „Căpitanii trage spadele din teacă". Mă topeam de plăcere citindu-i *Orientalele* pline de toponime exotice şi de turcisme bizare. Mă distra să citesc, aproape la fiecare cuvânt, trimiteri în subsolul paginii. Esmé era cea mai frumoasă femeie „de la Tunis la Batum". „Gul roşeşte" când o vede. Sânul ei e cuprins gingaş de un „sârmali-elek". Patimile „murmur" în pieptul ei. Ce limbă curioasă, ce topică şi ce morfologie chinuită! Cred că atunci, în lungile seri de lectură din camera mea cu fereastră panoramică, pe care se vedea un Bucureşti de stuc şi olane întins leneş până la linia orizontului, am prins algoritmul graiului muntenesc în varianta lui scrisă, de zece ori mai caraghioasă, dar şi mai delicioasă

prin asta, decât cea vorbită. Am găsit mai târziu acelaşi limbaj – nu însă împins până la deplina lui sonoritate – la mai puţin dăruiţii Alexandrescu sau Heliade, la Iancu Văcărescu (cu căşcioara lui de pe vârf de deluşor, p-unde trece o apşoară etc. etc.) sau la Cârlova. Veac de aur al muntenismului, „secul nobil" în care „aş trăi în veci dă veci"! Ciudat că n-am avut răbdare atunci, în şcoala generală, să citesc şi lungul poem de la sfârşitul cărţii, numit „Conrad", ce povestea isprăvile unui june poet prin întreg arhipelagul. Arhipelag... încă un cuvânt care descleiază din mine o întreagă lume. Unul dintre primele filme pe care le-am văzut vreodată se numea, ţin bine minte, *Pescarii din Arhipelag*, şi îmi amintesc la fel de bine reacţia dramatică pe care, la vârsta de nici patru ani, am avut-o la auzul acestui cuvânt. O emoţie răvăşitoare, ca şi când l-aş fi ştiut bine, ca şi când el ar fi fost în memoria mea de dinainte de a mă naşte.

Am citit „Conrad" abia în facultate, când deja scrisesem foarte multă poezie (post)modernă fără să simt că exprimasem mare lucru din ceea ce simţeam că aveam de spus. Mă săturasem de poezia progresivă şi de optzecism, nu mai încăpeam acolo şi ştiam că aveam să evadez curând către alte spaţii. Mă gândeam să scriu un ciclu de poeme numit „Retro(versiuni)" în care să restaurez sau să recondiţionez monumente poetice ale trecutului. Scrisesem deja vreo cincisprezece poezii, pe care le-am inclus mai târziu aproape în întregime în *Levantul* („Aşa cum noaptea, pe bolta scânteietoare, / Apare şoldul plin şi răcoros al lunii..." sau „E toamnă. Se aude în berărie tacul, / Bătrânii-ndeasă-n pipe tutunul cu futacul..."), când mi-a picat iar în mâini Bolintineanu, şi cartea – căci destinul, nu-i aşa... – s-a deschis singură la „Conrad", la măreţul lui început ce aminteşte aşa de bine de periplurile lui „Bairon" din „Childe Harold". Am citit „Conrad" în întregime, l-am recitit şi am ştiut atunci că nu vreau să scriu poezii separate, ci un mare poem în alexandrini, un poem în

care sufletul meu levantin să poată în sfârşit respira. L-am început în 1987, cred că era primăvară (n-am răbdare să-mi consult acum jurnalul), şi-mi amintesc că l-am scris în întregime la bătrâna mea maşină de scris Erika pe care mi-o cumpărase tatăl meu în primul an de facultate. Acum literele ei erau tocite de atâtea poezii (şi proze chiar, căci *Nostalgia* mea e anterioară *Levantului*), iar eu eram un amărât de profesor la o şcoală generală din fundul Colentinei, proaspăt căsătorit şi cu o proaspătă fetiţa în cărucior. Aşa că am început *Levantul* pe un colţ de masă de bucătărie acoperită cu muşama, bătând la maşină cu o mână, iar cu cealaltă împingând căruţul înainte şi-napoi pe vinilinul murdar al bucătăriei. N-am avut niciun fel de plan, niciun fel de idee despre ce vreau să fac. Timp de un an şi jumătate am scris vreo şapte mii de versuri lăsându-mă, pur şi simplu, purtat de „zefirii" stilurilor şi-ai prozodiei. În fiecare zi reciteam ce scrisesem cu o zi în urmă şi scriam în continuare. Ion Barbu a pus şi el umărul la greul car al epopeii mele. Cum să nu-l regăseşti în versuri ca: „Se vărsa umbrirea serei în arhipelag, şi mii / Cornuleţe scot din valuri insulele fumurii"? Budai Deleanu, cel mai muntean dintre ardeleni, îmi era şi el aproape. Şi toţi (practic, toţi!) ceilalţi... Au fost vremuri extraordinar de fericite. Niciodată nu m-am mai simţit atât de *locuit,* de posedat de cineva mai mare şi mai înţelept. „Peana" îmi fugea pe hârtie fără voia mea, inventând ea singură personaje şi fapte şi gânduri. Zenaida a apărut dintr-o nevoie retorică: înşirarea graţiilor unor femei din neamuri felurite; Languedoc, literalmente, „dântr-un pumn izbit în masă"; vestitul Ampotrofag dintr-un nume găsit în listele lui Caragiale; Zotalis din amintirea unui coleg de şcoală. Iaurta şi piraţii sunt desprinşi direct din epistolele către Alecsandri ale lui Ion Ghica, alt muntean, alt realist magic din arhipelag. Şi alţii, şi alţii veneau mereu evocaţi de un nume, de o aromă, de o rimă, de o reminiscenţă livrescă. După vreo trei cânturi

am ştiut că poemul avea sa fie o epopee clasică, în douăsprezece părți, şi că va cuprinde o lume autosuficientă şi completă, cu geografia şi istoria ei, cu poveştile ei amoroase şi politiceşti, cu intrigile şi trădările ei, cu filosofia şi fantasmele ei. Ultimele părți, tot mai transparent pamfletare, le-am scris cu urechea lipită de radio, ascultând, ca toată lumea, Europa Liberă. Vodă „şi al lui perfect orând" mai aveau foarte puțin de trăit…

Am terminat poemul prin toamna lui 1989, cu câteva luni înainte de „revoluțiunea" ce-avea să se dovedească la fel de suspectă ca şi cea din poema mea: „Ştiu, e un eşec penibil, ştiu, țaruki şi paluki…" Nici prin cap nu mi-a trecut să predau textul unei edituri. Aveam la Cartea Românească, de patru ani, *Nostalgia*. În fiecare lună mi se mai tăia din ea. În schimb, am citit o bună parte din text la cenaclul Junimea, condus de profesorul Ovid S. Crohmălniceanu, care pe vremea aceea îmi era un fel de bunic şi mentor deodată: îmi citea fiecare carte şi-mi dădea sfaturi extraordinar de prețioase. *Travesti*, de pildă, ar fi fost complet ratat fără intervenția lui. A trebuit să-i refac structura în întregime (căci îl terminasem şi încă nu-nțelegeam nimic din el). La Junimea veneau o bună parte dintre cei mai dotați scriitori ai generației mele. Îmi citisem şi prozele aici, dar niciodată n-am avut mai mult succes decât cu părțile succesive din *Levantul*. Mă şi speriasem de cât de mult păreau să le placă. Citeam câte-un cânt pe măsură ce-l terminam, şi reacția profesorului, a colegilor şi-a publicului din sală m-a încurajat enorm. Mai târziu, Croh mi-a mărturisit că nu crezuse multă vreme că voi fi în stare să duc proiectul la bun sfârşit. Pe parcurs, devenise şi tot mai îngrijorat în privința şanselor de publicare a poemului: cine credea pe-atunci că sfârşitul comunismului avea să vină în doar câteva luni? După ce am citit cântul al unsprezecelea, pe care mă amuzasem să-l dramatizez, repetând în grotesc scenele cele mai

cunoscute din *Vlaicu-vodâ*, *Despot-vodă, Răzvan* şi *Vidra, Apus de soare* şi, fireşte, *O scrisoare pierdută*, Croh m-a luat deoparte şi mi-a spus că, dacă restul poemului ar mai merge cum ar mai merge, pentru acest cânt aş putea avea mari neplăceri: „E prea transparent, nu se poate cu niciun chip...” Aşa că am scris un alt cânt al unsprezecelea, mai puțin virulent politic (dar poate cu mai multă greutate poetică), iar pe cel dramatizat l-am lăsat deoparte, ba chiar am fost gata să-l arunc.

După revoluție, prioritatea mea numărul unu a fost să public *Levantul.* Credeam enorm în această carte. Râdeam şi plângeam recitind din paginile ei.

I-am dat-o imediat unui alt mare şi neuitat prieten, poetul Florin Mugur, redactor la Cartea Românească, care n-a schimbat nicio virgulă în manuscris. În ultima clipă am adăugat „Argumentele” în fruntea fiecărui cânt. Mi se pare acum o idee foarte bună, pentru că ele sunt în acelaşi timp un index al fragmentelor din poem şi mici poeme în sine, absurde şi simpatice prin alăturarea fortuită a unor sintagme heteroclite, cam ca într-o cunoscută rubrică a *Dilemei.* Am adăugat, în anexă, şi cântul al unsprezecelea, dramatizat, care deodată a început să-mi placă la nebunie. Coperta, minunată, îi aparține lui Dan Stanciu, şi galbenul acela de carte veche îl am mereu în minte când mă gândesc la poem. Pe spate, Croh scrie câteva inspirate şi nemeritate rânduri ce parcă fac parte din *Levantul* dintotdeauna.

Eminescu

1

Când le povestesc uneori studenților mei că am apucat să-l văd în copilărie pe Călinescu, că i-am cunoscut mai târziu pe Cioculescu şi pe Geo Bogza, că am stat de vorbă cu Marin Preda şi cu Nichita Stănescu pe când eram eu însumi student, mi se pare întotdeauna că mă privesc cu neîncredere. Şi nu pentru că nu m-ar socoti destul de bătrân ca să fi participat la acele lumi scufundate, ci pentru că înseşi acele lumi au pentru ei, ca şi locuitorii lor, transparența destrămată a irealului.

Pentru ei, Nichita Stănescu n-a fost niciodată un om pe care să-l fi putut cunoaşte, ci un fel de abstracție: un nume, o fotografie, câteva versuri, o legendă. Este un şoc pentru mintea unui om tânăr ideea că ar fi putut merge pe stradă alături de Arghezi sau de Sadoveanu, că ar fi putut mânca în acelaşi birt cu Caragiale. Că toți oamenii aceştia care azi sunt cărți au fost odată concreți, corporali, şi că şi-au trăit viețile cu aceleaşi probleme de toate felurile, cu necazuri mărunte şi griji meschine, ca toți oamenii, dar şi cu bunătate, talent, geniu uneori. A vorbi despre ei familiar stârneşte aceeaşi uimire pe care trebuie să fi trăit-o iudeii, în exodul lor, văzând cum Moise vorbea zilnic, la uşa cortului

întâlnirii, cu Dumnezeu, „aşa cum vorbeşte un om cu prietenul său”.

Sunt sigur că pentru mulți scriitori, artişti şi gânditori scufundarea în uitare ar fi fost de preferat acestei decorporalizări, acestei spectralizări care, departe de a-i reduce la esența vieții lor, adesea, răstălmăcind-o, le-o trădează. Cât de mult şi-a dorit Eminescu intrarea în „vecinicul repaos”! Şi cât de imposibilă a devenit pentru el stingerea eternă! De câtă stridență, de cât neadevăr au fost acoperite viața şi scrisul lui, în straturi succesive de neînțelegere, idealizare, mitizare, mumificare în cele din urmă în câteva formule ale limbajului de lemn belferesc. Nici măcar cum arăta nu mai ştim, în pofida (sau tocmai din cauza) celor câteva poze rămase de la el. Dacă l-am întâlni azi pe stradă, cei mai mulți dintre noi pur şi simplu nu l-am recunoaşte, aşa cum nu-l recunoaştem în banalitatea omenesc-preaomenească a corespondenței cu Veronica. Faptul că nu l-am putut vedea niciodată, că nu am o imagine coerentă a lui, că nu ştiu cum arăta fața lui (când nu poza minute-n şir, rigid, în fața primitivului aparat cu plăci de sticlă acoperite cu azotat de argint, aşteptând să răbufnească flacăra de magneziu), că nu-i pot auzi vocea a fost mereu una dintre cele mai mari frustrări ale mele. Foarte, foarte mult mi-aş fi dorit să vorbesc cu el, chiar aşa, „cum vorbeşte un om cu prietenul său”. Cum însă timpul, în urma lui, a crescut, întunecându-l, nu-mi rămâne decât să resping, măcar, ceea ce mi se vinde astăzi drept Eminescu, statuile care nu-i seamănă, frazele în care nu s-ar recunoaşte, mormântul bogat şi flamurile, şi să încerc recuperarea a ceva din frământările lui, din grandoarea minții lui, din magia artei lui citind pur şi simplu versurile pe care el le-a scris nu ca să fie dăltuite în marmură nepieritoare, ci ca să rămână obscure (pentru totdeauna, credea el, alături de Vergiliu şi de Kafka) în caiete ieftine, cu pagini umplute în toate direcțiile de strofe şi desene în

cerneală, acum aproape de nedescifrat.

2

Nu l-am cunoscut pe Eminescu, nu sunt nici chiar aşa de bătrân. De multe ori m-am gândit însă cum ar fi fost. Au fost sute, mii de oameni care l-au văzut şi l-au auzit, şi cărora asta nu li s-a părut nimic deosebit. Căci, fireşte, Eminescu a devenit cu adevărat Eminescu abia după boală şi moarte. Până atunci era un ziarist în forfota bucureşteană, puteai sta lângă el în tramcar sau într-o berărie, iar dacă cineva ți-ar fi zis: „Asta-i poetul Eminescu”, poate că i-ai fi aruncat o a doua privire. Înfățişarea lui nu corespundea mitului creat ulterior. Nu era nici înalt, nici cu pletele-n vânt. Devenise, după vârsta de treizeci de ani, un om corpolent, puțin greoi, cu golfuri adânci la tâmple. Vorbea probabil cu accent moldovenesc imediat sesizabil pentru urechile miticilor din jur.

Când a venit la Bucureşti, oraşul care l-a distrus, nu scrisese încă nici *Luceafărul,* nici *Scrisorile,* dar perioada genială a poeziei şi prozei lui se încheiase, totuşi. *Scrisorile* sunt un monument de deziluzie şi mizantropie. Viața sa se desfăşura de-acum ca-ntr-un coşmar absurd, în lipsa oricărei speranțe şi-a oricărui proiect. Eminescu se simțea şi se purta ca un om terminat, cu tot viitorul în spate. Nu mai credea în nimic. Trăia într-o dezordine fără margini, abuza de tutun şi cafea, care-i îngălbeniseră degetele şi dinții. Nu mai avea prieteni. Începuse să umple paginile caietelor cu schițe şi formule ciudate. Tot ce-ai fi putut recunoaşte ca fiind „eminescian” în el erau doar, cred, blândețea şi visătoria extraordinare din ochi, vizibile chiar şi-n ultima poză,

unde arată ca un om de şaizeci de ani. Un biet om care scrisese versuri demne de Dante, de Gongora şi de Shakespeare într-un fund de lume, pentru câţiva inşi care abia dacă-l înțelegeau pe jumătate.

Dac-aş fi trăit în vremea lui, n-aş fi ştiut că el este Eminescu, poate nici măcar dacă i-aş fi citit versurile. Căci mai erau poeți în preajmă, şi pe-atunci distanța dintre el şi Samson Bodnărescu sau Dimitrie Petrino nu părea atât de abisală ca azi. Pentru Macedonski şi destui alții, poezia lui Eminescu era vetustă şi confuză. Ajungea să nu-l citeşti, sau să-l citeşti resentimentar ca să-l excluzi fără remuşcări din rândul celor valoroşi. Mă întristează gândul că poate nu m-aş fi apropiat de el, nu l-aş fi prețuit, poate că nici măcar nu l-aş fi remarcat. Poate-aş fi fost un junimist zeflemitor sau un imbecil de la *Revista contimporană*, care i-ar fi contabilizat greşelile de exprimare. N-aş fi fost, oricum, Creangă, singurul om care l-a iubit cu adevărat, deşi nici el nu ştia că iubeşte un poet, ci doar un om mai curat şi mai fantast decât cei din jur.

3

Cineva care n-a scris niciodată poezie ar putea avea dificultăți în imaginarea a ce înseamnă, de fapt, o operă poetică. Imaginea comună a scriitorului, aşa cum apare în biografiile romanțate, în filme sau chiar în enciclopedii este aproape întotdeauna de o falsitate frapantă. Acolo scriitorii par să aibă undeva în ei, de la-nceput, întreaga lor operă, deja încheiată, din care extrag, din când în când, în admirația tuturor celorlalte personaje, câte un poem, perfect de la-nceput, cum ai scoate, perlă cu perlă, un colier dintr-o cutie cu bijuterii.

Toți ceilalți sunt preocupați exclusiv de ei şi de soarta lor, ca şi când ar fi ştiut de pe-atunci cu ce titani au de-a face. În realitate, artiştii au fost de obicei ființe retrase şi care n-au stârnit interes public – cât de periferici sunt „marii clasici" în faimosul tablou al Junimii! —, iar scrisul lor, atât de crud pe atunci, n-a devenit decât mult mai târziu al lor. Au trebuit să treacă patruzeci de ani de la moartea sa pentru ca Eminescu să devină cu adevărat Eminescu.

Imaginea operei unui artist este la rândul ei cel puțin greşită în imaginația omului comun. Ea nu este, cum crede el, un cumul de obiecte (poeme, romane, simfonii, picturi), ci un proces orb, o bâjbâire în toate direcțiile, o pâslă aleatorie de reminiscențe, teme şi subiecte, dar mai ales de fragmente încâlcite unele-n altele, o hartă cerebrală a celui care scrie şi care evoluează în timp atât de mult, încât uneori tânărul artist e mai deosebit de el însuşi la maturitate decât doi artişti diferiți între ei. Operele întregi, finisate, sunt zonele iluminate ale acestui proces de căutare totală – mistică, ştiințifică, filosofică, poetică, erotică, bahică şi de toate celelalte feluri imaginabile –, căutare fără să ştii ce cauți, dar cu sentimentul copleşitor, câteodată, că în sfârşit ai găsit. Nu există niciun vers pe care să-l fi ştiut înainte de a-l fi scris, deşi, într-un fel încriptat şi obscur, el înmugurise de mult în tine. Textele concrete, frumos aranjate în paginile cărților, sunt doar semnele de suprafață ale acestor procese fragmentare şi contradictorii care alcătuiesc viața poeziei, aşa cum din miceliul subteran cresc cupolele exterioare încărcate de spori. Ele păstrează cu toatele însă, oricât de risipite în cioburi ar fi, amprenta inconfundabilă a mitului personal care le subîntinde şi le dă unitatea.

Nu ştiu cum ar fi putut suna vocea lui Eminescu. În principiu, ea ar fi putut fi înregistrată cu un fonograf, dispozitiv inventat în 1877 de Edison, pe când poetul avea 27 de ani. Simt un gol în stomac când îmi imaginez că aş fi putut auzi vocea acestui om care pentru noi e obscurizat de mit şi adulaţie, cele mai sigure instrumente de falsificare. Era o voce melodioasă şi plăcută de tenor, evocată adeseori de contemporani. Datorită ei, Eminescu era lectorul oficial al Junimii: nu citea în şedinţele cenaclului numai poeziile sale, ci şi pe ale celorlalţi poeţi. Textele sale le citea monoton, de parcă ar fi aparţinut altcuiva. În schimb, accentua fiecare nuanţă din poeziile celorlalţi. Fără-ndoială, păstra un audibil accent moldovenesc chiar şi în perioada bucureşteană (în poezia sa, „crânguri" rimează cu „sânguri"...). În urma şederii de cinci ani în spaţiul german, căpătase obişnuinţa nazalizării unor anume cuvinte. De asemenea, din frecventarea filosofiei i se trăgea abuzul (în opinia contemporanilor) de termeni neologici, cu care românii nu erau deloc familiari pe atunci: „subiectiv" şi „obiectiv"... Totuşi, dacă l-am fi auzit vorbind pe stradă, cu un amic, absolut nimic nu ne-ar fi atras atenţia. Vorbea simplu, aproape popular, cum se vede în corespondenţa sa cu Veronica. Scrisorile lui le-ar fi putut scrie oricine. Nu e nici urmă din marele poet acolo. E şi firesc: cu cât un om se poartă şi arată mai mult ca un artist, cu atât sunt mai mici şansele să fie unul autentic. Eminescu era simplu şi direct, cu nimic „poetic" în maniere. Dimpotrivă, la teatru râdea în hohote, indecent de tare, deranjându-i pe spectatori. Lăsau de dorit, pare-se, şi manierele lui în societate.

Sigur că lucrurile astea sunt triviale şi n-au nicio legătură cu geniul artistic, dar dacă vrem cu adevărat, dacă vrem cu disperare să ni-l apropiem pe acest om, să ni-l putem închipui „aşa cum a fost" (şi disperarea vine din conştiinţa imposibilităţii acestui lucru), fiecare

amănunt de acest fel contează. Splendida cochilie răsucită-n spirală e produsul melcului moale, amorf, vulnerabil, tragic până la urmă. Este un simbol geometric al înseşi vulnerabilităţii sale. Opera artistului e cochilia sa, dar pe mine mă interesează animalul care-a secretat-o din sângele şi din carnea lui. Cum n-o să putem descrie niciodată pentru altcineva femeia pe care-am iubit-o, la fel nu putem niciodată să ne imaginăm cu adevărat cum a fost, cum se purta, cum se mişca şi cum vorbea un autor pe care nu l-am cunoscut. Căci oamenii nu sunt nici ei obiecte, ci de asemenea procese, întretăieri de istorii, reflectări în ochii altora. Cele patru fotografii ale lui Eminescu sunt ca patru secţiuni tomografice prin trupul de timp, alungit dinspre naştere către moarte, al poetului. Sunt, într-un fel, ca fazele lunii: e aceeaşi lună, dar înfăţişările ei succesive nu seamănă una cu alta. Timpul pare să înainteze teribil de repede între fotografii, grotesc şi întristător. În mai puţin de două decenii, trupul adolescentului cu ochi calzi şi buze senzuale se ruinează cu desăvârşire. În ultima impresie a luminii pe azotatul de argint nu-l mai recunoaştem pe Eminescu, şi totuşi acolo este el cu adevărat, dacă adevărul nostru, al tuturor, e ruina şi dizolvarea-n acizii timpului.

5

În copilărie era „mic şi îndesat”[1], foarte negricios, ca toţi fraţii săi. La Cernăuţi avea o frică patologică de stafii[2].

Adolescent, „era un tânăr sănătos ca piatra”, care la scaldă „punea în mirare pe toţi cu manevrele ce făcea înot”[3].

La maturitate devenise un bărbat mai degrabă scund

(1,64–1,65 m), cu „musculatura herculitană”[4] şi deosebit de păros: „Era foarte păros Mihai, pe pulpele şi cele de jos şi cele de sus, credeai că-i omul lui Darwin”[5]. Avea platfus la ambele picioare. În timpul episodului ardelean „avea aparența unui om vagabund” (Grigore Dragoş). N. Densuşianu se sperie de el: „O spun, nu în dezonorarea acestui om, ci în adevăratul înțeles al cuvântului, curgeau zdrențele de pe el”. Era pe atunci „un tânăr cu fața negricioasă, cu ochi mari deschişi, cu un zâmbet pe buze”[6].

După zece ani, Mite Kremnitz îl priveşte cu detaşare: „Mai mult scund decât înalt, mai mult voinic decât zvelt, cu un cap ceva cam prea mare pentru statura lui, cu înfățişarea prea matură pentru cei 26 de ani ai săi, prea cărnos la față, nebărbierit, cu dinți mari galbeni, murdar pe haine şi îmbrăcat fără nicio îngrijire”. Primul dejun luat împreună o şochează: „la masă, mânca cu zgomot, râse cu gura plină, un râs care îmi sună brutal… Un om cu totul lipsit de maniere”. Râsul său, de altfel, era proverbial printre amici: „râdea mult, cu lacrimi şi zgmotos, îi era deci greu să asiste la comedii, căci râsetele îi erau deseori oarecum scandaloase”[7]. Mite revine de mai multe ori la un amănunt: „O mână mică de copil, binevoitoare, neîngrijită, poate nespălată”.

Abuza de excitante: cafea şi tutun. Până în 1883 nu a băut exagerat. Viața îi era complet dezordonată: „Uneori era atât de adâncit în lucru, că scria până foarte târziu noaptea şi atuncea nici nu mergea seara la cină, ci trimetea pe cineva să-i cumpere pâine, brânză, o sticlă de bere şi lucra mai departe. Când veneau apoi colegii săi acasă, aflau în cameră un aer infect, produs de fumul de tutun, de mirosul de spirt şi de lampă, de nu erau în stare să respire, iar pe Eminescu nu îl puteau zări prin norii de fum[8]. Ducea, prin urmare, „un fel de viață de boemian”[9].

Avea voce de tenor şi îi plăcea să fredoneze. La *Junimea* el citea cu voce tare poeziile tuturor, căci avea

glasul „simpatic, sonor şi cadenţat”{10}. Când recită, „el ridică totdeauna ochii cu duioşie spre podele”. Folosea numeroase cuvinte germane şi pronunţă germanizat unele neologisme: „zenzibilizare, conzervativ” etc. Înjura într-un singur fel: „Tu-i neamul nevoii!”

Nu arăta în niciun fel a poet. Toţi cei ce-l cunoşteau din scris sunt dezamăgiţi când îl întâlnesc: „În general Eminescu era tăcut, gânditor… Figura lui cea plină şi dulce de mocan respira blândeţea… Nimic nu te putea face să ghiceşti în el pe marele poet”{11}. „Eram atât de decepţionată – scrie şi Mite Kremnitz –, încât mă durea deosebirea dintre adevăratul Eminescu şi cel care trăise în închipuirea mea… unde-i poezia?” Russu-Sirianu îl întâlneşte în 1882. Şi-l imaginase ca pe un „Făt-Frumos din basme”. Cunoaşte în schimb „un bărbat cu înfăţişare neobişnuită, cu privirea ostenită, tristă şi dreaptă, pâlpâind sub pleoape grele, vădit pretimpuriu îmbătrânit, cu umerii trişti, puţin adus de spate, cu gura amară, stufită de o mustaţă neîngrijită, cu chipul palid brăzdat şi barba uitată”.

Veronicăi îi spunea Nicuţa, iar ea, lui – Titi. Colegii îi ziceau Emin sau Eminache. Aproape cert, nu a contractat sifilis niciodată (singura sursă, necreditabilă, este sora lui, Harieta). Boala sa mintală nu a fost paralizia generală progresivă, pentru care a fost tratat eronat cu mercur, ci psihoza maniac-depresivă ereditară, aşa cum i s-a pus, de fapt, primul diagnostic, la prima sa internare. Întreaga viaţă a fost un cicloid, pendulând între extreme: „Vesel şi trist; comunicativ şi ursuz; blând şi aspru”{12}. Frapa combinaţia de modestie şi (hiper) conştiinţă a valorii sale: „Acest amestec straniu, de sfială şi trufie, îl făcea susceptibil, iritabil, solitar. Toată atitudinea sa în societate ca şi în literatură părea a zice: „noli me tangere”{13}. Ştia perfect cine este: „Eminescu nu este un vanitos mărunt, de felul celor care abundă în lumea literelor, are însă un sentiment înaintat despre sine şi nu mai este îndoială că se

socoteşte cel mai mare poet al vremii". „Eu am fost, sunt şi voi fi"{14}, îi spune el, la 25 de ani, unei tinere{15}.

Simptome fizice bizare l-au însoțit toată viața. Otita de la 12 ani recidivează la 20 şi 30. Picioarele sunt acoperite de ulcerații. Cauza morții va fi nu nebunia, ci o endocardită învechită. Dar înspăimântătoare cu adevărat sunt simptomele psihice care au precedat boala mintală, datorate probabil surmenajului intelectual din vremea când scria la *Timpul* („această masturbație intelectuală"{16}): „Pe un scaun, gârbovit, cu capul în pământ, Eminescu părea propria sa umbră… Ce privire stinsă! Cât e de palid… Ce mişcări chinuite avea. Părea că tot trupul îl doare ca o rană uriaşă. Cu buzele în amara frământare, macină încet firele mustaței, ochii nu mai priveau nimic. Legăna necontenit încet şi greu grumazul… şi privirea lui, ochii aceia cu expresia unei mute dezamăgiri, a unui cal de rasă care şi-a frânt picioarele şi aşteaptă să moară… Deodată, ca scuturat de friguri, saltă din şold şi brațe, mă loveşte cu capul. Se sfredeleşte din mijloc şi se opreşte o clipă piept în piept cu mine. Doamne, ce ochi! Ai cui sunt? Pleoapele ridicate în sus au pierit înghițite de frunte. Albul ochilor este mare, mare, holbat ca la cei ce se-neacă. Îşi izbeşte pumnii în tâmple… Deodată s-a întors, şi-a înfipt mâinile în păr, ochii se cască într-o spaimă grozavă. O ia la fugă pe scări. Era acum ca posedat… Aud un şoptit cumplit. Cumplit şoptit: – Smulge-mi capul!"{17} Alteori discursul i se curmă subit: „povestea multe şi cu haz, deodată însă el se oprea de a mai vorbi, lăsa în jos buza inferioară şi niciun cuvânt nu mai putea scoate din gură."{18} Ştia bine ce avea să urmeze: „Şi… deodată îl scutură o cutremurare. Bustul tresălta, capul se proiecta în sus, ca pe un resort. Fruntea se încrețea, sprâncenele se strângeau, tot chipul se deforma într-o haină crispare. Cu ochii albi de spaimă privea scurt, cu alarmă, înapoi… Desigur şi el simțea că se pierde. Se prindea repede cu palmele de falei, se încorda, parcă să

oprească o alunecare. Şi ochii i se lăsau pe spate, ca o cădere, ca o răstignire”[19].

Cu o lună înainte de prima criză Maiorescu ştie. Cu o săptămână înainte, la Union, poetul îi spune lui E. Orasianu: „Eu mă apropii cu paşi repezi de nebunie, să aveți grijă de mine”. Totuşi, până în ultima zi, el scrie la *Timpul* şi redactează scrisori perfect coerente (ceea ce ruinează diagnosticul de PGP luetic).

Prima criză este maniacală şi durează trei luni. Următoarele vor fi predominant depresive. În ultimii ani ai vieții destructurarea morală e totală, iar corpul se distruge cu desăvârşire. Poetul e altul, de nerecunoscut. Dar, pentru că abia în acei ani celebritatea sa depăşeşte micul cerc al Junimii, mulți şi-l vor aminti doar în acea ultimă, sfâşietoare ipostază: „Când l-am văzut atunci, nu-l mai recunoscui pe poetul de odinioară… El era micşorat, scăzut sufleteşte… Intra şi stătea în mijlocul cunoscuților într-un mutism complet, într-o absență totală de inteligență şi voință”[20]. Chiar şi în această stare însă, pare conştient de soarta sa: „La ce să mai porți prin lume un om mort!” îi spune lui Vlahuță, care voia să-l ia cu el la țară. Închis în repetate rânduri, forțat, pentru tulburarea liniştii publice, manifestă în cele din urmă gatism şi tendințe clastice. După un şir de sincope, inima îi cedează.

Autopsia revelează un adevărat „om al durerii”: „Inima în stare de ipertrofie pasivă cu degenerescența grăsoasă a țesutului muscular… degenerescență grăsoasă s-a găsit în acelaşi stadiu şi la țesuturile ficatului, care, bineînțeles, erau puțin ipertrofiate. Splina în stare ipertrofică şi degenerațiune”. Alcoolismul şi supradozele de mercur au fost cauzele principale. Creierul, în greutate de 1490g, avea aderențe meningeale şi encefalită difuză. Emisfera stângă era mai dezvoltată decât cea dreaptă. Lobii frontali erau hipertrofiați[21].

Uitat la soare, pe fereastră, creierul s-a alterat şi „a trebuit să fie aruncat în lada cu rămăşițe, frunze şi

ingrediente…”[22].

Imperiul de hârtie

Am pierdut anul acesta, eu personal, un mare prieten şi unul dintre scriitorii mei de căpătâi. Am pierdut cu toții unul dintre cei mai atipici, mai paradoxali şi mai dificil de categorizat autori de după război. Dispărut la optzeci şi doi de ani, Mircea Horia Simionescu a lăsat amintirea unui om intens şi totuşi afabil, rătăcit în meandrele frazelor perfecte şi totuşi extrem de cald şi de uman, anahoret, timp de treizeci de ani, în Pietroşița sa ajunsă legendară, dar şi prezent în lumea literară în cele mai neaşteptate momente.

L-am întâlnit, cred, mai întâi într-unul dintre birourile Editurii Cartea Românească, puțin înainte de 1989. Intrase ca o furtună şi mobilizase atenția tuturor. Înalt, cumva ascuțit la ambele capete ca Gayk al lui Urmuz, chel şi uşor exoftalmic, cu trăsăturile parcă lustruite ca o piatră de râu, MHS avea, în ciuda eleganței sale, ceva bizar, neliniştit, de pasăre mare în veşnică agitație. Privindu-l, îl puteai auzi gândind, căci gândurile, ca pâlpâirea de nori peste un peisaj văratic, i se citeau imediat pe trăsăturile schimbătoare ale feței. Povestea atunci ceva din cale afară de ciudat: era bolnav. Contractase un virus pe care nu-l avea decât el. Medicii nu mai văzuseră niciodată aşa ceva. Manifestările virusului erau însă atât de uluitoare, încât pentru suferind era o adevărată bucurie să-l aibă. „Mă observ zi de zi, constat moment de moment

infinitezimalele progrese ale bolii mele”, spunea MHS cu o lucire copilăroasă în ochi. Trăiam şi eu, ca şi redactorii editurii, adunaţi în jurul scriitorului (care de altfel părea că plezneşte de sănătate), o noveletă din inepuizabilele sale cărţi.

Le citisem încă din facultate, deşi pe atunci nu erau studiate oficial. Într-o zi, prin anul al doilea, îl văzusem pe prietenul Nino Stratan cu un volum galben, ferfeniţit, sub braţ, având titlul *Ingeniosul bine temperat.* Nu ştiam nimic despre autor, iar Nino mi l-a recomandat cu cuvintele pe care le păstra doar pentru cei mai mari scriitori: „Omul e complet nebun!” Pentru el, nebuni erau doar trei-patru autori: Arghezi, Ion Barbu, Foarţâ, Grigurcu, cei pe care-i iubea până la identificare. Am luat şi eu de la bibliotecă volumul văzut la Nino (era *Bibliografia generală,* partea a doua a tetralogiei) şi am început să citesc. Cartea nu era de pe lumea asta. „Da, nebun, sublim nebun, uimitor şi înveselitor nebun”, îmi repetam din când în când, tăvălindu-mă pe jos de râs la câte-un pasaj sau rămânând cu gura căscată la câte-o frază pe care o învârteam între degete ca pe macheta tridimensională a unei complicate molecule organice. Cartea era ca un drapel sfâşiat în bătălia estetică de vânturile şi proiectilele unei furii creatoare fără precedent la noi. Trebuia să trăieşti pe planeta îndepărtată a literaturii, şi nu în mizerabila noastră lume comunistă ca să poţi scrie aşa ceva.

Îmi suna pe alocuri a Borges, altădată a Calvino, în multe fragmente a Barth sau Donald Barthelme, contemporani pe alte meleaguri ai lui MHS al nostru şi deja celebrităţi în anii şaizeci, deşi la noi încă aproape necunoscuţi. Peste tot suna şi a Lewis Carroll şi mai ales, dintre autohtoni, a Urmuz. Cum spunem noi însă, seamănă, dar nu răsare. Căci MHS, în ciuda aerului de familie cu toţi autorii moderni pe care Hocke i-a inclus în abstrusa definiţie a manierismului ca manifestare tipică a omului problematic, este totuşi atât de original,

încât poate fi fără probleme recunoscut de la primele fraze. E Borges, dar unul plin de umor, Calvino, dar mult mai sintetic, Barthelme, dar cu un acut simț moral, Urmuz, dar adesea transformând gratuitatea în meditație socială, politică sau metafizică. Poate că metafora cea mai sugestivă, care nici ea nu cuprinde însă toate dimensiunile acestui fantast, este cea a bibliotecarului, stăpân desăvârşit al unui imperiu literar, al unei lumi de cărți şi citate. Clişeul, în kitsch-ul său obosit sau hilar, este substanța reciclată masiv de scriitorul român, care, în felul său, ne dă şi el, în întreaga lui operă, un *Dictionnaire des idees rețues,* asemenea şi neasemenea celui al lui Flaubert.

Alături de Radu Petrescu şi Costache Olăreanu, foşti colegi de liceu la „Ienăchiță Văcărescu" din Târgovişte, Mircea Horia Simionescu s-a aflat în miezul mişcării literare ce avea să facă istorie sub numele de Şcoala de la Târgovişte, care, alături de alte câteva nuclee literare (şi în definitiv şi de gândire liberă, de embrioane de societate civilă) ca Mişcarea onirică sau Cenaclul de Luni, au definit literatura progresivă a perioadei comuniste, neaservită, şi din acest motiv marginalizată de putere. Nicăieri, poate, autoreferențialitatea literaturii nu este mai limpede decât în scrierile târgoviştenilor, care par a ignora cu desăvârşire lumea reală, semnificativă pentru ei cel mult ca epifenomen cultural. Literatura e, pentru ei, tărâmul virtual în care totul e posibil, un joc imanent, cu toate piesele date pentru totdeauna, asemenea şahului, şi în care ceea ce contează este arta combinatorie. Li s-a reproşat întotdeauna gratuitatea, artificiul, „livrescul", şi într-adevăr arta lor, predominant textuală, are ceva din tehnica laborioasă a împăturirii foii de hârtie în origami-ul japonez. Ei aproape că nici nu au produs opere propriu-zise, ci un continuum textual din care, pentru necesități editoriale, au decupat uneori zone mai coerente pe care le-au numit „romane", „nuvele" etc.

Genurile şi speciile tradiționale sunt fie abandonate fățiş, fie hibridizate, parodiate, subminate, aşa încât comedia literaturii se poate desfăşură luxuriant, fără oprelişti, asemenea defilării carelor alegorice ale unui carnaval creol. Aproape fiecare cuvânt din textele lor are câte un *hyperlink* ce trimite fie la un anume loc dintr-o scriere clasică, la o scenă, o situație sau un vers, fie la un alt pasaj din scrierea căreia îi aparține, aşa încât ființa literară, translucidă şi evanescentă, a ficțiunilor lor ajunge să aibă o complexitate multietajată şi un sistem nervos ultrasofisticat.

Ingeniosul bine temperat, tetralogia lui Mircea Horia Simionescu, este, poate, „catedrala" cetății de hârtie a târgoviştenilor. Contemporanii au luat-o drept o scriere satirică sau umoristică, trecând uşor pe lângă enorma punere în discuție a întregului câmp literar pe care se construieşte această operă. Mimetismul, proteismul formal extrem, dexteritatea de *virtuoso* a prozatorului sunt prezente de la un capăt la altul al celor patru volume ce alcătuiesc un corpus care, la o adică, ar putea substitui *toată* literatura. Aspirația enciclopedică, borgesiană, chiar dacă permanent autoironică, se vădeşte din chiar principiile de organizare a tetralogiei – şi mai cu seamă a primelor două volume, superioare celorlalte. Modelele devin aici dicționarul, respectiv bibliografia, adică forme taxinomice marginale, condensate, care îmbină fragmentarismul cu holisticul viziunii „în ochi de insectă".

Dicționarul onomastic, volumul de debut târziu, la 41 de ani, al scriitorului, este prima piesă a tetralogiei şi cea care stabileşte principiile de funcționare ale noului tip de literatură propus de MHS, principii cum nu se poate mai diferite față de realismul propriu-zis sau realismul magic al prozei noastre din anii '60 şi '70. E incredibil că scrieri ca *Morometții* şi *Dicționarul onomastic* au fost contemporane, deşi ultima s-a publicat mult mai târziu, căci ele țin de vârste foarte diferite ale literaturii.

Cartea constă în articole de dicționar. Formal, ar putea fi vorba despre un dicționar etimologic sau enciclopedic, şi de altfel volumul a fost adesea considerat ca atare şi aşezat la secțiunea „dicționare” a bibliotecilor. Dacă bibliotecarii care-au făcut grotesca greşeală şi-ar fi aruncat ochii măcar pe prima pagină a cărții ar fi înțeles că scrierea nu e decât o parodie uriaşă clădită pe scheletul convenției dicționarului. Nume de persoane, unele familiare, altele bizare, dar nu de tot neplauzibile, sunt urmate de „definiții”, uneori de două cuvinte, alteori de douăzeci de pagini, definiții care nu definesc nimic şi care produc minții, cum scria Wittgenstein, o crampă continuă. Spiritul neştiințific, aglutinam şi verbios al vechilor enciclopedii e parodiat aici cu vervă şi ferocitate.

Numele e privit ca un câmp complex de sonorități, sugestii mnezice, fenomene de audiție colorată, un nor semantic ambiguu, indeterminat, care stimulează imaginația asemenea petelor aleatorii în care pictorul (nota Leonardo da Vinci în carnetele lui) vede bătălii, cetăți şi maşinării ciudate. Uneori simpla sonoritate declanşează, prin anagrame şi rotații ale literelor, un portret al unui fantomatic personaj, ieşit, încoifat şi-mplătoşat, dintr-un dans al combinațiilor „AGENOR Agent de asigurări, ingenios, ager, genial, gentilom, generos, gelatinos, germanofil etc. etc.”. Metoda, de sorginte surrealistă, ca şi alte mijloace de generare automată a textului, a fost folosită pe larg şi de Raymond Roussel în *Impresions d’Afrique.* Alteori ceva din chimismul interior al numelui, amalgam de sunet şi sens, trimite la un portret-narațiune sintetic: „AGLAIA Părul năclăit al mătuşii Aglaia cade, uneori, în checul care a făcut-o renumită. Îl descoperă soțul ei, gurmand, dar iertător. Fiul, de față, nu poate suporta scena, aruncă felia de prăjitură, răspunde obraznic la observații şi scuze, trânteşte uşa. Aglaia îl împacă a doua zi cu o felie de pâine cu dulceață de mure, din care

băiatul trage un capăt de sfoară de Manila”. În fine, ample episoade narative, precum concentratul roman epistolar pornind de la numele BYRON, sunt legate pur arbitrar de numele-locomotivă. Aceste chintesențe de roman, care, asemenea banchizelor în mările înghețate, plutesc maiestuos printre sfarâmături şi fragmente mărunte, dau măsura forței narative a autorului. Ele par să pornească de la faimoasa constatare a lui Borges că e inutil şi prostesc să scrii romane de sute de pagini când le poți rezuma în doar câteva file.

Câteva mici astfel de texte sunt „romane” sau „nuvele”, capodopere de ironie şi parodie, dar şi cu tăişuri satirice neaşteptate. Străluceşte între ele „Călătorie în Baterya”, antiutopie swiftiană plină de aluzii la dezastrul autohton. Fragmentul parodiază literatura de călătorii pe meleaguri exotice, dar trimiterile, de un umor nebun, inclusiv false interviuri cu oameni ai muncii, gen Monciu-Sudinski, sunt la planificarea ruinei în România comunistă. La numele GONZALV ni se propune o parabolă a artistului ca dansator, pentru care dificultățile creative se materializează în prigoană şi încercare de anihilare. Este condiția scriitorului în totalitarism: contorsiunile artei sale sunt rezultatul reflexelor de apărare. „Cum l-am trădat pe Pascal” este un alt text major al antologiei. În vuietul şi agitația unui meci de fotbal apare fantoma tulburătoare a tatălui personajului. Meditația în jurul „morților dragi” care ne structurează existența devine aici o elegie a trecerii ireparabile a timpului, cu atât mai impresionantă prin gravitate, cu cât e înconjurată de zgomotul şi furia nu doar a stadionului, ci şi a mării de satiră, grotesc şi umor din celelalte texte.

Indiferent de mărimea lor şi de mecanismele de generare, mereu altele, inepuizabile ai zice, fragmentele ce compun *Dicționarul onomastic* (şi continuarea acestuia, *Jumătate plus unu)* sunt un foc de artificii ce umplu de uimire prin ludic, gratuitate, ingeniozitate şi

witz. În *Bibliografia generală,* capodopera lui MHS, principiul de construcție este încă şi mai complex: fişa de bibliotecă permite, prin jocul dintre numele autorului, titlu şi comentariu, o intertextualitate universală, ca şi o transparentizare şi virtualizare a spațiului lecturii fără alt precedent decât în opera lui Borges. Cărți reale cu numele autorului fictiv (real sau inventat), atribuirea unei cărți reale unui autor imaginar sau invers, rezumatul fantastic al unei scrieri reale şi invers, toate posibilitățile jocului cu mărgele de sticlă al bibliotecii imaginare sunt explorate. Nebun, sublim nebun, hilar nebun, nebun înțelept şi nebun jucăuş, MHS e suveran în lumea sa de hârtie. Sunt momente în scrierile sale când ingeniosul nu mai este deloc temperat. Atunci levitează deasupra peisajului abstrus al literaturii, şi ne aduce şi pe noi în stare de levitație.

L-am văzut ultima dată acum câteva luni, la o expoziție de fotografie. Pe pereți erau atârnate portrete de scriitori. Am vorbit puțin cu el. Era real, compact, nu avea deloc aerul celui intrat într-un fel de ceață. Vorbea despre boală şi suferință, se plângea că nu se mai poate mişca uşor, dar avea pe chip un fel de crispare sau de dârzenie, a celui care nu cedează. M-am despărțit de el cu aceeaşi căldură ca întotdeauna, convins că ne vom revedea de multe ori de-atunci înainte. Acum însă a rămas din el doar ceea ce sperăm să rămână din noi toți: o carte frumoasă. E consolarea şi, în cazul celor ca MHS, triumful unei vieți de scriitor.

Pisica moartă a poeziei de azi

La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, un fost combatant, Seymour Glass (ne povesteşte J.D. Salinger) e invitat la o cină în familia mult prea burghezei sale logodnice, Muriel. Părinții acesteia, îngrijorați de bizareriile tânărului, îi pun clasica întrebare în privința carierei pe care el ar vrea s-o urmeze după război. Spre consternarea lor, Seymour răspunde că n-ar vrea să fie altceva decât o pisică moartă. Fireşte, ei iau acest răspuns drept un nou semn de nebunie, fără să ştie că minunatul personaj (un nou prinț Mîşkin, în definitiv), poetul prin excelență, se referea la o veche parabolă Zen. „Care e lucrul cel mai neprețuit de pe lume?” e întrebat un maestru Zen. „O pisică moartă”, răspunde el, „căci nimeni nu poate pune un preț pe ea”.

Poezia e pisica moartă a lumii consumiste, hedoniste şi mediatice în care trăim. Nu se poate imagina o prezență mai absentă, o măreție mai umilă, o teroare mai blândă. Nimeni nu pare să mai pună vreun preț pe ea, şi totuşi nu există nimic mai neprețuit. N-o mai găsim prin librării, decât dacă avem răbdarea să ajungem până la ultimele rafturi din fundul lor. Poeții nu mai au statui ca-n secolul al XIX-lea, nici reputație, ca-n secolul XX. Obsedate de vânzări şi rentabilitate, editurile fug de poezie mâncând pământul. Nu se poate imagina azi un destin mai dramatic decât cel al poetului care se dedică total artei sale. Cei vechi îşi ruinau viața

(de multe ori şi pe-a altora) pentru nebunia unui vers frumos, dar măcar sperau în recunoştinţa generaţiilor viitoare. Ei puteau crede sincer că frumuseţea, după cuvintele lui Dostoievski, va salva lumea, dar azi nu mai ştim ce e frumuseţea, nici lumea, şi nu mai înţelegem ce-nseamnă „a salva”. Ce să salvezi, când trăim în imanenţă şi aleatoriu? Fără perspectiva de a câştiga ceva prin arta şi, în definitiv, meseria sa, fără speranţa gloriei şi a posterităţii, poetul se condamnă astăzi la viaţa asocială şi fantastă a mâncătorului de haşiş. „Poetul, ca şi soldatul, nu are viaţă personală, / viaţa lui personală e praf şi pulbere”, scria Nichita Stănescu. Astăzi, când civilizaţia cărţii apune şi când pătrundem cu voluptate în strâmtorile înfricoşătoare ale virtualităţii, poezia e cu atât mai puţin vizibilă. Modernitatea presupunea o civilizaţie centrată pe cultură, o cultură centrată pe artă, o artă centrată pe literatură şi o literatură centrată pe poezie. Poezia, în epoca lui Valery, Ungaretti şi T.S. Eliot, era miezul miezului lumii noastre. Astăzi des-centrarea postmodernă a produs o civilizaţie fără cultură, o cultură fără artă, o artă fără literatură şi o literatură fără poezie. Într-un fel, polii vieţii umane s-au inversat brusc şi catastrofal, şi primele victime au fost poeţii.

Şi totuşi, umilită şi dizolvată în ţesătura socială, aproape dispărută ca meserie şi artă, poezia rămâne omniprezentă şi ubicuă ca aerul care ne-nconjoară. Căci, mai mult decât o formulă şi o tehnică literară, poezia e un mod de viaţă şi un fel de a privi lumea. Izgoniţi din nou din cetate, poeţii au învăţat să lupte cu înseşi armele civilizaţiei care-i condamnă. S-au refugiat în reţele de bloguri literare, unde-şi postează liber textele, eludând servituţile oricărei forme de comercializare, şi-au găsit adăpost în *lyrics* de muzică rock şi *rap,* au cucerit meterezele videoclipurilor muzicale şi comerciale. Au învăţat să se confrunte-n turnirurile *slam*-urilor de poezie performată. Au înţeles

bucuria anonimatului, bucuria autosuficientă de a produce scrieri pentru câțiva prieteni, au învățat să se ferească de brutalitatea lumii înconjurătoare şi de vulgaritatea succesului. Nimic nu e mai discret, mai admirabil şi mai trist, într-un fel, decât poetul de azi, rămas ultimul artizan într-o lume a copiilor fără original, cum scria Baudrillard, ultimul naiv într-o lume plină de arivişti.

Poeții români sunt azi, şi ei, minunatele pisici moarte ale culturii române. Nu mai pot publica decât cu mare greutate, sunt îndepărtați de la premii, burse şi recunoaştere, sunt considerați de mulți ca scriitori de mâna a doua. Foarte, foarte puțini dintre ei sunt cunoscuți de marele public. Ultimii cu oarecare notorietate au rămas cei din anii '60, clasicii modernității. Niciun poet de azi nu se bucură de faima pe care-au avut-o atunci (şi care-a crescut cu timpul) Nichita Stănescu sau Marin Sorescu, Gabriela Melinescu sau Ana Blandiana. Chiar şi dintre studenții la filologie, puțini cunosc opera poeților români în viață. Şi totuşi, poezia a fost întotdeauna regina literaturii române, al cărei geniu absolut a fost Mihai Eminescu, un poet. În epoca interbelica au strălucit poeții modernişti, între care Arghezi a fost fară-ndoială marele scriitor. Avangarda şi suprarealismul românesc au produs autori cu mare recunoaştere internațională, al căror nume ar trebui să spună ceva oricărui european cultivat: Tristan Tzara, Isidore Isou, Benjamin Fondane, Gherasim Luca, Gellu Naum. După război, alături de străluciții reprezentanți ai generației '60 numiți mai sus, şi-au câştigat un prestigiu durabil doi autori izolați, închişi ermetic în propria lume de o intensă originalitate: Leonid Dimov, vrăjitor al cuvintelor, creator de peisaje nostalgice străbătute de lumina tulbure a visului, şi Mircea Ivănescu, probabil cel mai important poet român în viață, mai discret ca discreția însăşi, mai transparent ca aerul şi la fel de necesar. Ultimul a

reorientat în deceniul al şaptelea întreaga poezie românească, debranşând-o de la vechea ei sursă franceză şi arcuind-o peste ocean, spre mult mai directa, mai prozaica şi mai dinamica poezie americană. Anii '70 au cultivat un eclectism tardo-modernist unde au încăput tendinţele cele mai contradictorii: suavitatea poeţilor în descendenţa lui Blaga (acest Rilke transilvănean din anii '20-'30), ca Adrian Popescu, şi vigoarea eticistă a lui Mircea Dinescu. Poeţii cei mai mari ai deceniului opt sunt însă doi fermecători mânuitori de gratuităţi graţioase, Şerban Foarţă şi Emil Brumaru.

Ultima generaţie apărută în perioada comunistă, într-un deceniu tragic, marcat de dictatură şi privaţiuni, a fost cea a anilor '80, cunoscută încă din acea perioadă sub numele de „generaţia în blue jeans". Momentul 1980 a fost, de fapt, un echivalent, pentru cultura română, al anului 1968 în Europa vestică: an de ruptură, de revoltă împotriva sistemului, de frondă faţă de generaţiile trecute. Acest lucru s-a văzut cel mai bine în poezie. Deja tot ce era viu în poezia românească se mutase în *underground,* îşi acceptase marginalizarea şi ruptura de sistemul comunist ca pe o mare şansă. În acel deceniu s-a produs o nouă apropiere de poezia americană, după cea a lui Mircea Ivănescu, prin descoperirea Generaţiei Beat şi a forţei unor poeţi ca Allen Ginsberg sau Lawrence Ferlinghetti. Foarte tinerii poeţi de atunci (care au azi în jur de cincizeci de ani şi au început să fie consideraţi ca „ultimii clasici") au preluat forma violentă, narativă, prozaică şi strident metaforică a beatnicilor americani, realizând faimoasa „coborâre a poeziei în stradă" de care poezia românească avea atât de multă nevoie. Poezia vie s-a făcut în toată acea perioadă în cenacluri studenţeşti ca legendarul Cenaclu de Luni din Bucureşti, care a fost desfiinţat brutal de cenzură după şapte ani de funcţionare subterană. Dintre poeţii „optzecişti", cum sunt ei

cunoscuți până azi, cei mai notorii sunt Florin Iaru, Traian T. Coşovei, Mariana Marin şi Ion Mureşan. Primii doi sunt ludici şi ironici, ultimii, dimpotrivă, gravi şi profetici, dar au în comun un instinct neşovăitor al libertății.

După revoluția anticomunistă din decembrie 1989 poezia românească s-a prăbuşit catastrofal în sistemul de valori al românilor. Capitalismul sălbatic din deceniul al nouălea a ruinat populația, editurile şi revistele culturale au decăzut, concurența traducerilor de literatură comercială a devenit zdrobitoare. Poeții care-au apărut în acea mizerabilă perioadă şi-au azvârlit, pur şi simplu, cărțile într-un ocean de dezinteres. Ei sunt, într-un fel, o a doua generație pierdută în poezia românească după cea din 1945, a lui Constant Tonegaru şi Geo Dumitrescu. Grupuri şi grupuscule de poeți s-au dezvoltat, în prelungirea optzecismului şi de multe ori împotriva lui, fără să mai ajungă la public. Ca să-şi facă vocea auzită, mulți poeți au apelat la violență şi pornografie, afişând valori şi un mesaj „punk”. Daniel Bănulescu sau Mihai Gălățanu se numără printre poeții bucureşteni de această orientare, afiliați revistei *Artpanorama.* Marele poet al acestui grup a fost însă Cristian Popescu, un fantast de esență psihanalitică şi suprarealistă, dispărut tragic la doar 35 de ani. Un alt grup a apărut la Braşov: poeți culturalişti, rafinați, anti-intelectuali din exces de intelectualitate. Simona Popescu e poeta importantă a acestui grup. În fine, un singuratic, Ioan Es. Pop, are poate cea mai ridicată cotă la bursa poeziei din anii ’90: poet grav, meditativ, preocupat de teme existențiale şi religioase.

Schimbarea de mileniu s-a dovedit ceva mai favorabilă poeziei, care însă nu a mai revenit, nici până azi, la statutul de vedetă a literaturii române. Tineri poeți din cenacluri studențeşti bucureştene au încercat să reconstruiască lumea strălucitoare a Cenaclului de Luni, dar condițiile nu mai erau aceleaşi. T. O. Bobe,

Ioana Nicolaie, Sorin Gherguț şi Marius Ianuş au citit în cenaclul bucureştean Litere poeme de facturi foarte diferite. Ultimul, împreună cu poetul basarabean Dumitru Crudu, a încercat să agite apele destul de deprimate ale poeziei tinere fondând curentul poetic numit „fracturism”, la care s-au adăugat şi alți poeți şi prozatori. Curentul, care n-a avut o viață prea lungă, era violent anti-intelectual, cultivând o poezie socială, brutală, influențată de formații de muzică *rap* ca B.U.G. Mafia sau Parazitii. Paradoxal, deşi extrem de violent, mesajul lor n-a făcut mulți adepți.

Curentul prozaic, despuiat de podoabe, sincer şi autenticist, inițiat în poezia română de generația optzecistă, se prelungeşte până azi în poezia celor mai tineri autori. Dan Sociu este, probabil, cel mai cunoscut (şi mai talentat) adept al acestui gen de poezie. Măruntele gesturi cotidiene primesc în poemele sale o aură de miraculos. O poezie a sordidului existențial cu tentă socială scrie şi Elena Vlădăreanu. Alți poeți tineri la fel de notorii (grupați de critică, împotriva voinței lor, într-o generație numită „a douămiiştilor”) scriu un gen de poezie cu totul diferită, neo-existențialistă, apropiată de profetismul şi grotescul tragic al unor Ion Mureşan sau Ioan Es. Pop, trăsături asociate la noi cu poezia ardeleană avându-şi sorgintea în opera lui Lucian Blaga. Ultimele volume de versuri ale lui Teodor Dună, Claudiu Komartin sau Dan Coman adăpostesc o lirică obsesivă, morbidă uneori, traversată de curenți de nebunie. Trăgând linie şi adunând, poezia românească e, cu ultima ei generație, pe mâini bune.

Nimic nu pare azi mai absent din viața românilor ca poezia. Dacă-i ceri unui om de pe stradă să-ți spună măcar un nume de poet român în viață, probabil că nouă din zece n-ar şti niciunul. În acelaşi timp însă, nimic nu e mai prezent ca poezia. Nenumărați tineri postează poeme pe blogurile lor, nenumărați oameni zâmbesc privind reclamele ingenioase la diverse

produse, desenele animate de pe Mini Max, jocurile feerice de pe computer, care uneori mustesc de poezie. Poezia nu e doar textul nedus până la capăt în partea dreaptă a paginii. Ea este de fapt peste tot în jurul nostru, în ADN-ul din celulele noastre şi-n formulele matematice, în femeile frumoase şi-n bărbații frumoşi, în forma norilor de vară, dar şi în cadavrul putrezit descris de Baudelaire, în ruină şi distrugere. Să fii poet, în România şi aiurea, înseamnă să fii capabil să vezi frumusețea acolo unde n-o vede nimeni altcineva: în pisica moartă din parabola Zen, cel mai prezent/absent, cel mai umil/sublim şi cel mai blând/ periculos obiect de pe lume.

Aripa secretă

Generația mea, născută în plin comunism şi ajunsă la apogeu în ultimii şi cei mai grei ani ai dictaturii ceauşiste, a plătit în ultimii ani din plin mizeria şi suferința din care s-a ivit. Pe rând, mult înainte de vreme, Mircea Nedelciu, Mariana Marin, Nino Stratan şi George Crăciun (alături de destui alții), s-au dus dintre noi. E o pierdere înspăimântătoare, care-a lăsat rândurile optzeciste decimate.

Mariana Marin mi-a fost colegă de an la facultate şi una dintre cele mai dragi prietene. E de necrezut cât de puternică era prezența ei pe atunci: o frumusețe „brâncovenească", zdravănă şi brună, o minte ironică şi lucidă, care amenda imediat meschinăriile, pescuitul în ape tulburi, compromisurile de orice fel. Şi-n acelaşi timp un deplin suflet de poetă, animat de aceeaşi fervoare pentru poezie de care noi toți eram contaminați pe atunci. De pe-atunci bea destul de mult şi trăia din plin, dar nu vicios, ci cu un fel de robustețe, de „zdrăvenie" care-i stătea bine. De-atâtea ori am plecat de la cursuri împreună şi-am tăbărât la Negoiu, la Union sau la Capşa, unde-am stat ore-n şir la un pahar de votcă sau de coniac, vorbind numai şi numai despre poezie. Pentru Madi, poezia era o chestiune de viață şi de moarte. Poet nu era cel care scria poezii, ci cel care trăia în poezie, care îşi trăia poezia până la ultimele consecințe. Nu dădea doi bani pe nimic altceva. Trăia la-

ntâmplare, avea iubiri şi un puternice în rândul poeţilor (ura ei aducea însă mai mult a dispreţ pentru prostituţia intelectuală de orice fel), şi de mai multe ori a demonstrat – câteodată vreunui soţ ce voia „s-o aducă pe calea cea bună” – că nu putea fi îmblânzită. Şi chiar nu putea. Trebuia s-o accepţi aşa cum era: excesivă în toate, dar mai cu seamă în admiraţie, nesăbuită şi autodistructivă.

De la o vreme nu mi-a mai fost pe plac boema continuă în care, ca o altă Else Lasker-Schüller, Madi se înfunda, şi firul dintre noi s-a rupt. După câţiva ani, în care am tot auzit de pasiunile ei poetico-erotice (iubea poeţii intenşi şi risipitori ca şi ea, poeţi ai suferinţei şi disperării), am reîntâlnit-o la revoluţie, în dimineaţa lui 22 decembrie, în faţa CEului, unde ne-am îmbrăţişat ca nebunii. Poemele ei deveniseră, de fapt, de-a lungul timpului, tot mai implicate politic, tot mai transparente în protestul lor. Ce s-a-ntâmplat după aceea între noi mi-e greu să-nţeleg, fapt e că nu ne-am mai văzut decât cu totul sporadic timp de mai bine de zece ani, şi când ne-am văzut nu am prea comunicat. Auzeam că ar fi devenit „femeie de afaceri*’ – şi n-o vedeam deloc în ipostaza asta –, că s-ar fi căsătorit de mai multe ori… Uneori, din nostalgie pentru anii nebuni, scoteam din bibliotecă vreun volum de versuri de-al ei şi, în picioare, îl reciteam în întregime. Am fost, în toată acea perioadă, foarte chinuit de gândul că Madi nu mai ţinea la mine.

În ultimii ani auzeam tot mai des despre „decăderea” ei, despre faptul că nu mai avea controlul propriei vieţi. Când o mai vedeam eram stupefiat de cât de mult se ofilise, de cât de diminuată era. Nimic din fata sănătoasă, cu dinţi albi şi puternici, de altădată. Trecută prin suferinţe psihice teribile, incapabilă să-şi câştige existenţa, subminată de alcoolism, Madi îşi desăvârşea opera de sinucidere conştientă. Abia după câteva luni de odihnă într-un sanatoriu ea părea să-şi fi găsit, cel puţin parţial, un echilibru.

Când m-am întors, după doi ani, din Berlin, reîmprietenirea mea cu Madi a fost un miracol şi o enormă uşurare pentru mine. Până la moartea ei neaşteptata şi de neînțeles, ne-am revăzut constant şi am purtat lungi discuții la telefon, cam un an de zile, şi totul părea să se îndrepte spre bine. Madi avea din nou o slujbă, era optimistă, îi apăruse o splendidă antologie de versuri, recenzată elogios pretutindeni. Cu atât mai mult m-a răvăşit ştirea pe care prietenul nostru comun, Tudor Jebeleanu, mi-a dat-o într-o zi, plângând, prin telefon: „A murit Madi, bătrâne!"

Viața Marianei Marin mi se pare azi un film tragic, pe care am avut şansa (şi teroarea) să-l văd de la-nceput până la sfârşit. Mi-a fost foarte dragă. Nu mă pot consola doar cu poezia ei, oricât de eroică şi de fermă şi de vizionară ar fi. Pentru mine, ea va rămâne pentru totdeauna fata brună, cu dinți strălucitori şi umeri puternici, fata plină de ironie şi vitalitate cu care stăteam cot la cot pe băncile scrijelite şi mâzgălite ale amfiteatrului „Odobescu", uitându-ne pe geam sau după muşte pe când cine ştie cine ne vorbea de la catedră despre cine ştie ce…

A beautiful mind

S-a dus şi bietul Nino Stratan, poet pe care l-am iubit şi de care mă leagă cei mai frumoşi ani ai vieții mele. De-a lungul a peste două decenii, nimic n-a putut zdruncina admirația mea pentru inteligența extraordinară prin care strălucea printre noi în tinerețe, ca şi pentru talentul său sofisticat şi rar de microfizician al cuvintelor. Chiar şi când s-a-nşelat asupra mea, eu nu m-am înşelat asupra lui, chiar şi când m-a detestat am continuat să-l iubesc, şi am scris despre el întotdeauna cu egală şi constantă căldură.

Nimeni, într-adevăr, nu mi s-a părut vreodată mai inteligent decât Nino. Diabolic de inteligent, maladiv de inteligent, poate, junele poet din Facultatea de Litere de la sfârşitul anilor '70 îi fascina, în orice caz, pe toți. A fost unul dintre primii colegi pe care i-am remarcat: înalt, voinic şi suplu, purtând plete şi mustață de haiduc, cu un cojocel mereu strâns peste pulover, cu ceva neliniştitor în ochi, Nino avea un aer de lider, de şef de generație. Multă vreme l-am crezut chiar liderul poeților din Cenaclul de Luni al lui Manolescu (unde încă nu mă duceam). De aceea mă intimida şi, nefiind niciunul prea sociabil, au avut loc între noi destule malentendu-uri până când poezia ne-a împăcat şi ne-a adus de aceeaşi parte a baricadei. Aşa se face că ne-am pozat pe o bătrână locomotivă cu aburi într-o neuitată zi de august din 1981, el, Florin Iaru, Traian T. Coşovei şi

cu mine, cei care-am rămas până azi (când, vai, mai suntem numai trei...) membrii unei restrânse fraternități întru poezie. În spatele lentilei fotografice se afla „al cincilea Beatles”, Tudor Jebeleanu. Şi aşa am apărut pe coperta a patra a unei cărți care e azi legendă pură, *Aer cu diamante.* Nino avea acolo un grupaj strălucit.

Se spune despre Caragiale că geniul lui în scris era nimic față de cel oral. Şi Nino Stratan avea acest dar al oralității. După cursuri mergeam la un coniac sau o votcă în speluncile noastre obişnuite, la Negoiu sau la Union, unde, când era Stratan cu noi, nu făceam altceva decât să-l ascultăm ore-n şir, râzând cu lacrimi sau muți de admirație în fața unui discurs ca o întrețesere bizară şi sclipitoare de paradoxuri, erudiție, jocuri de cuvinte, calambururi amețitoare, discurs improvizat pe loc şi desfăşurat înaintea noastră cu generozitatea unui negustor de pânzeturi scumpe din Orient. Însuflețit de o sublimă fugă de idei, luminând ca un bec în obscuritatea acelor caverne, Nino îşi vindea minților noastre uituce, pe nimic, cele mai mari poeme, din care doar fragmente lacunare au ajuns să fie vreodată scrise. Am povestit de sute de ori, studenților mei, cele vreo douăzeci de... cum să le spun? aforisme? versuri? poante? (toți le-am zis până la urmă „stratanisme”) pe care mi le-am mai amintit şi eu din miile risipite de marele risipitor. Dar era ca şi când eu, care spun prost bancuri, aş încerca să imit un maestru ce face din fiecare o scenetă burlescă. Studenții aflau, de pildă, că solistul vocal de la Sex Pistols fusese Sextil Puşcariu, că poetul român cel mai rasist fusese Bacovia, fiindcă scrisese „Copacii albi, copacii negri”, că prima mențiune a lui Nietzsche în literatura română fusese în cântecul lui Constantin Cantemir, „Nice masă, nice casă, nice dragă jupâneasă”, că Eugen Barbu scrisese „Cu bastonul prin Bucureşti (amintiri din şcoala de jandarmi)”, că muşchii brațului sunt bicepsul, tricepsul şi forcepsul... O dată, Nino a coborât, alb ca varul, din

troleibuzul 89 la Preoteasa, unde ne țineam cenaclul. Când şi-a revenit puțin din starea de rău, ne-a spus cu o expresie năucă: „Ce chestie, era să mor ca Eminescu-n '89!"…

Într-o sinistră şedință de cenaclu din 1980, după ce a citit câteva poeme, Nino s-a ridicat şi, cu privirea rătăcită, ne-a mărturisit că Dumnezeu însuşi le scrisese cu mâna lui…

De-atunci a-nceput martiriul acestei „beautiful mind". Tot mai trist, tot mai închis în sine, tot mai distrus fizic şi sufleteşte, Nino Stratan s-a întors în Ploieştiul lui Caragiale şi Nichita ca să-şi găsească sfârşitul nu „ca Eminescu în 89", ci ca marii sinucigaşi ai literaturii lumii din toate timpurile: sfârşit cumplit, care ne-a lăsat fără grai. Omul care s-a aruncat în lama cuțitului cu trupul său deformat de cine ştie câte suferințe a ajuns o ştire de la ora cinci în batjocura şi cinismul televiziunilor noastre.

Este pentru mine o enormă consolare că prietenia mea cu Ion Stratan s-a refăcut chiar în luna care i-a precedat sfârşitul, că am avut calde şi sincere discuții la telefon, că am fost unul dintre cei care i-au fost alături când poetul şi-a pierdut mama, în căutarea căreia a plecat apoi şi el pe calea fără întoarcere…

O imensă tristețe

Moartea la cincizeci şi şase de ani a prozatorului George Crăciun a adus o imensă tristețe în lumea noastră culturală. Şi un gol cu mult mai mare decât simpla dispariție a unui scriitor, chiar excepțional. George Crăciun nu era doar atât. El a fost un organ vital al literaturii române de azi, legat prin mii de fire de toate celelalte. Un om care făcea proiecte, avea inițiative, scria un imens număr de articole în revistele culturale, ajuta cu mare generozitate oamenii tineri. Un devotat al ideii de cultură şi de literatură în cea mai nobilă accepție a acesteia. Un universitar care a influențat generații de studenți. Până la urmă, pe urmele maestrului său Radu Petrescu, un model intelectual cum din păcate sunt foarte puține la noi.

Deşi suntem din aceeaşi generație, nu m-am considerat niciodată un egal al lui. Nu pot uita începuturile mele literare, când îi priveam pe Mircea Nedelciu, George Crăciun, Sorin Preda, Costi Stan şi atâția alții ca pe nişte idoli de neatins. Mergeam cu toții la cenaclul Facultății de Litere, pe care-l ținea pe atunci Ovid Crohmălniceanu. Ei, care erau cu ani buni mai în vârstă ca mine, care terminaseră facultatea, aveau un prestigiu de scriitori consacrați. Fără încurajarea lor nu aş fi început niciodată să scriu proză, o meserie foarte diferită de poezia pe care o practicam pe-atunci, meserie pentru oameni aşezați şi tenace. Nu mi-e deloc greu să

mi-l amintesc pe George, aşa cum l-am văzut prima dată în holul facultăţii, lângă bustul lui Duiliu Zamfirescu, pentru că, de fapt, el a rămas complet neschimbat până în ultimii ani ai săi: era de pe atunci cărunt, uscat, serios, cu o privire gravă… Mi se părea „un domn" rătăcit printre puştii pletoşi, zăluzi şi famelici ce se perindau pe acolo, şi între care eram şi eu. Un om de bibliotecă, trăind numai pentru literatură. Alături de Nedelciu, Flora, Iova şi alţii formase cu câţiva ani în urmă un grup numit „Noii", care se construise pe ideea de textualism, idee nu prea populară, dar importantă pentru destinul prozei româneşti.

N-am devenit niciodată foarte buni prieteni. Trăiam în lumi diferite, depărtate spaţial şi ca apercepţie literară. Totuşi, ne respectam şi n-am avut niciodată vreun conflict. Ne-am întâlnit de multe ori la cenacluri, cât au mai existat, şi mai rar cu alte ocazii: la Braşov, la el acasă, am ascultat prin 1987 *Deşire* al lui Bob Dylan, într-un tren, prin '93, am discutat despre postmodernism… în 1990, când am ajuns amândoi la Paris, cum nu visaserăm vreodată, am băut împreună o bere pe o terasă, la colţul unei străzi însorite… în ultima vreme ne apropiaserăm mai tare: am mers împreună în Polonia, apoi iarăşi în Franţa… Acum doi ani, înainte să-şi dea ultimul roman, *Pupa russa,* la editura Humanitas a venit acasă la mine ca să îmi ceară sfatul. L-am încurajat cât am putut. A fost o seară când ne-am simţit foarte apropiaţi, pentru prima dată în lunga noastră istorie comună.

V-aş îndemna să citiţi, de George Crăciun, *Acte originale, copii legalizate, Compunere cu paralele inegale, Frumoasa fără corp, Pupa russa.* Veţi întâlni un prozator care progresează de la o carte la alta, cu o ambiţie literară egalată doar de fervoare şi talent. Eu cred că drumul său literar a fost frânt într-o perioadă ascendentă, că a fost unul dintre prozatorii care, asemenea vinului, devin tot mai buni pe măsură ce

înaintează în vârstă. N-am nicio îndoială că, dacă ar mai fi trăit, George ar mai fi scris câteva romane minunate.

Aşa, rămân de pe urma lui o operă solidă şi închegată şi amintirea unui om bun, civilizat, pozitiv, cu care orice întâlnire era o bucurie.

Adio, Leo!

Cred că la puțină vreme după ce am terminat facultatea am fost la o mică petrecere, la o prietenă de la limbi străine, pe care-o cunoşteam din mediul cenaclurilor literare studențeşti. Acolo am întâlnit, printre alții, un băiat cu ochelari, incredibil de slab, cu brațele literalmente ca nişte crochete. Era jovial, plin de simțul umorului, vorbea mult, alintat, puțin snob. De fapt, părea să se simtă perfect în mediul acela pestriț şi preponderent feminin. Era şi el student la engleză, cocheta şi el cu literatura, dar nu cine ştie ce serios.

Aproape că uitasem de el când l-am reîntâlnit, după câțiva ani, la altă petrecere. De data asta, junele filiform a venit el la mine, teribil de amuzat, de cum m-a văzut. „Ştii că sunt personaj în cartea ta?" Tocmai îmi apăruse *Visul,* varianta cenzurată a *Nostalgiei.* „Cum aşa?" l-am întrebat ne-ncrezător, căci scrisesem cartea cu ani în urmă, înainte să-l ştiu pe tipul care deja nu-şi mai putea ține râsul.

„Pe bune. Când am citit-o am dat de mine. Asta m-a terminat." „Păi unde apăreai tu?" „Stai să vezi. Într-una dintre povestiri tu descrii o serbare de sfârşit de an de la Şcoala 28, de lângă Circul de Stat." „Da, am fost elev la 28, şi serbările se făceau chiar în arena Circului..." „Exact. Şi descrii sceneta care s-a jucat acolo într-un an, *Dumbrava minunată.* Tu erai unul dintre cei şapte pitici, iar Lizuca era o fată de-a opta, în colanți, după

care se scurgeau ochii tuturor.. Îmi aminteam scena bine, de arena Circului se legau nenumărate amintiri ale mele din copilărie. „Ei, şi lângă Lizuca era mereu un copil care mergea-n patru labe, cu nişte urechi blege pe căciuliță, căci îl reprezenta pe Patrocle, cățelul ei.” Îmi aduceam aminte şi cățelul: cel mai mic şi mai pirpiriu copilaş din clasa întâi (eu eram atunci a patra). „Ei bine, eu eram Patrocle!” îmi spune triumfător şi izbucneşte-n hohote de râs.

Leo (cum mi se prezentase tânărul) făcuse şcoala generală tot la 28, ca şi mine. Coincidența asta ne-a apropiat mult. O vreme am văzut filme amândoi (îmi amintesc *Santa Sangre* şi *Muntele sacru* ale lui Jodorowsky), am mers pe la cenacluri, pe la prieteni comuni… Leo scria pe-atunci proze cu desen foarte delicat, amintind de Beardsley, mici bijuterii pe care le-a citit în cenaclu, dar nu ştiu să le fi publicat vreodată.

Când am plecat împreună de la un astfel de cerc literar, noaptea târziu, mi-a dat în stația de tramvai o povestire dactilografiată şi legată manual între coperți cafenii. Eu am luat tramvaiul, iar el a rămas în stație, în zăpadă. Am citit-o chiar în acea noapte. Am rămas surprins. Într-o manieră estetizantă, foarte discretă, abia aluzivă prin simboluri intricate, Leo povestea în paginile acelea demne de Villiers de l'Isle-Adam o experiență homoerotică. „Va să zică, Leo e gay…” mi-am zis. Lucrurile erau atât de fantastice (nu mai întâlnisem până atunci vreun astfel de ins), încât mi-au trezit curiozitatea. Mi-am dat seama că paginile acelea fuseseră o temătoare spovedanie.

Nimic din prietenia mea cu Leo nu s-a schimbat în urma acelei revelații. Dimpotrivă, am început să-l văd ca pe un om mai complex decât noi, cei „normali”, căci cel diferit, cel mereu suspectat, cel neadaptat e de multe ori purtătorul de valoare într-o comunitate. Cu timpul, orientarea erotică a lui Leo n-a mai fost un secret pentru nimeni. Faptul că, în aceste condiții, într-o lume

intolerantă, Leo a fost un om iubit de toată lumea, respectat şi admirat, faptul că el a putut deveni Alex. Leo Şerban, cel mai inteligent critic de film pe care l-am avut vreodată, se datorează farmecului extraordinar al acestui om prietenos şi bun, în care puteai avea oricând încredere.

Călătorea mult, avea cunoştinţe pretutindeni. Avea prieteni fabuloşi, între care Paul Bowles, marele scriitor. De câte ori se întorcea în Bucureşti, mă vedeam cu el şi cu prietena noastră comună Ioana Pârvulescu, ieşeam împreună în serile calde bucureştene... Conversaţia lui Leo era mereu aceeaşi: detaşată, spirituală, plină de haz. La *Dilema* era într-un mediu prielnic lui: înconjurat de oameni de spirit, iubitori de artă şi mai cu seamă de cinema. Controversele lui amicale cu Radu Cosaşu erau faimoase.

Acum Leo nu mai este. A dispărut cu discreţia şi curajul cu care a înfruntat şi viaţa. Fireşte că nu-mi vine să cred că nu ne vom mai întâlni în această lume. Voi aştepta mereu să-l revăd pe stradă sau la vreun vernisaj, cu ochelarii şi bărbuţa lui, cu hainele lui mereu cool, cu aerul lui copilăros şi afabil. S-a dus, cu Leo, un prieten drag şi unul dintre personajele cele mai vii ale generaţiei mele.

O fântână în mare

La întrebarea dacă un scriitor trebuie să aibă cultură ştiinţifică răspund, nu foarte decis, dar măcar audibil: nu. La fel răspund la întrebarea dacă el trebuie să fie un erudit sau, dimpotrivă, un ignorant, un intelectual sau un barbar, poate chiar şi la-ntrebarea dacă trebuie să fie talentat sau farseur. Cuvântul care mă incomodează în toată această serie e „trebuie". Voronca avea dreptate în observaţia lui (pe care n-a pus-o totuşi în practică, pentru că întreaga sa poezie decurge dintr-un şir incredibil de constrângeri, unele absurde): „Poezia nu *trebuie* nimic." A fost o vreme în care am crezut şi eu, ca o bună parte din generaţia mea, că scriitorul trebuie să fie un om de o vastă cultură, plin de conştiinţă de sine, preocupat de aspectele teoretice ale artei sale. Dar am supravieţuit vreun sfert de veac acelei epoci, iar azi, privind înapoi, observ că, alături de „trebuie", foloseam pe-atunci greşit încă un cuvânt: „scriitor". Scriitorul, am înţeles de-atunci, nu există, există doar scriitori, teribil de diverşi, care frământă-n fel şi chip substanţa multifaţetată a literaturii. Mulţi dintre cei mai subtili mânuitori de concepte teoretice nu mai sunt azi citiţi. Mulţi dintre intelectualii cei mai rafinaţi au produs doar acele „sofisticate spârcâieli lingvistice" despre care scria Salinger, şi care sunt la fel de departe de poezie ca şi grosolăniile celor inculţi. S-au cufundat în uitare destui dintre troglodiţi şi destui dintre rafinaţi, destui dintre

culți și dintre analfabeți. Autorii care-au rămas și se citesc și azi sunt cei care, mergând pe nenumărate căi, multe diametral opuse, au ajuns să înțeleagă, intuitiv, intelectual sau pur și simplu prin forță artistică brută, ceea ce scria Wittgenstein spre sfârșitul operei sale din tinerețe: că nu există nimic miraculos în lume, că miraculos e doar faptul că lumea există. Că poezia scrisă este o fântână în oceanul de poezie naturală al lumii.

Atracția mea pentru scrierile științifice, prin urmare, nu este un „trebuie" pentru un „scriitor", ci doar un reflex al curiozității mele în fața lumii, a poeziei ei naturale. Lumea mă interesează, ca om, și nu ca scriitor, prin nesfârșita ei inteligență, în care intelectul meu se integrează ca un motiv într-un covor. Nu vreau să pierd nimic, iau permanent mostre din nenumărate straturi ale cunoașterii. Nu citesc mai multe cărți de literatură decât cărți de biologie, fizică, neurologie sau cărți de bucate. Sau cărți de istorie, de tâmplărie, de filosofie sau de tot ce-mi cade-n mână. Odată m-am surprins citind, de jumătate de oră, o carte de trigonometrie plină de tabele cu sinusuri și cosinusuri, tangente și cotangente, pe care-am găsit-o la un prieten. Pe de altă parte, nu citesc mai mult decât mă plimb, merg la filme, mă joc cu băiatul meu, mă gândesc la viața-mi (până când „îmi pare că ea curã..."), scriu sau mănânc sau visez. Nu separ – căci toate șiroiesc de singurul ingredient care mă interesează: poezia – metafizica, teologia, fizica cuantică sau rezistența materialelor: toate formează un câmp continuu de cunoaștere, care sunt însăși lumea și viața mea. Cineva mi-a împrumutat, când eram student, un tratat de topologie. Am învățat din el mai mult decât din *Ulysses,* și umbra sa de gnomon s-a prelungit până între paginile ultimului meu roman. Nu pot înțelege ecuații, le scot pe margine cum scoți oasele flexibile de pește pe marginea farfuriei, dar consum restul și simt golul prelung al

oaselor în negativitatea lor. Toate lumile nenumăratelor fronturi ale cunoaşterii sunt, pentru mine, pasionante, toate sunt întrețeseri de poeme. Se spunea că o maimuță, bătând la maşină litere întâmplătoare un timp infinit, ajunge în cele din urmă să scrie un sonet de Shakespeare. Lumea noastră e exact asta, ca şi fiecare dintre noi, detaliile ei.

Cărțile de ştiință mă-nvață pe mine, un om, şi nu un scriitor, că trăiesc într-un mare poem, în cel mai mare poem compus vreodată, un poem fractalic, pentru că e ramificat la nesfârşit în fiecare proces şi obiect al lumii. Ca om care scrie mă stimez numai în măsura în care câte-un cârcel din acest gigantic fractal îşi lasă umbra pe fiecare pagină a mea, aşa cum şi-o lasă şi peste corpul meu. Scriu, de fapt, ca să citesc fiecare pagină pe care-o scriu, în acest proces de scriere/citire care este, de fapt, procesul artistic.

Nu e vorba aici de felul în care „scriitorul” „trebuie” să vadă lucrurile. E doar felul meu de a fi. Nu vreau să-l impun nimănui. Nu vreau să fie sau să ajungă dominant. Este o atitudine care există şi alături de care mai pot fi multe altele. Îmi imaginez un poet care citeşte doar poezie. Altul care nu citeşte nimic. Unul pe care-l interesează doar femeile sau doar filmele. Nimic nu-i împiedică, pe niciunul, să scrie cărți bune, cum nu i-a împiedicat niciodată.

Jurnal cu Darwin

25 feb.

Ca să nu uit. Aseară, la Edgars, întâlnire cu Darwin, excentricul englez. Cină informală cu jurnaliştii. Ar fi fastidios să notez aici fiecare detaliu al înveselitoarei conferințe de presă. Dintre toate nebuniile, a lui e poate cea mai fascinantă. Să notez mai întâi marea sa asemănare cu autoportretul lui Da Vinci la bătrânețe. Cât timp stă liniştit, asemănarea e perfectă. Vorbeşte o engleză uimitoare, de Roger Moore sau de *Linia maritimă Onedin.*

La-nceput a fost destins şi jovial. Ne-a povestit isprăvi din copilărie, pasiunea lui pentru tragerea gândăceilor în țeapă (indignare printre jurnaliste), vorbele înfuriate ale tatălui său: „În afară de vânătoare, câini şi prinderea şobolanilor, nu te interesează nimic în viață; ai să fii o ruşine pentru familie şi pentru tine însuți". Mare ilaritate. Cineva a amintit placa pe care Paul Mecartney şi-a pus-o pe zid, la intrarea conacului său: „Mai lasă dracului chitara şi-apucă-te de treabă, că de pe urma ei o să mori de foame!" Semnat: taică-su.

A urmat călătoria pe Beagle, Galapagos, țestoasele, bla bla bla. Bătrânul nu prea ştie să sintetizeze, se încurcă în amănunte. Toți aşteptau să-nceapă circul: las-o pe-asta, zi cum e cu maimuțele... Şi circul într-

adevăr nu s-a lăsat prea mult aşteptat. Te-ntrebi dacă el chiar crede în ideile alea sau vrea doar să facă bani cu ele. Uluitor cum alunecă de la argumente raționale la prăpăstii insondabile. (Nu găsesc un pix ca lumea în toată casa. Continui cu verde.)

Mai întâi, ne serveşte fără să clipească absurditatea cu speciile care evoluează unele din altele. Ne aduce eternul argument paleontologic: fosilele descoperite în diverse straturi geologice. Dacă le compari, se vede clar cum de-a lungul milioanelor de ani etc. etc. Un sofism afurisit de şmecher. Aici se scoală Fernando Vidai Olmos de la argentinianul *La Naciân.* Figură de păsăroi cinic, în negru din cap până-n picioare. Şubredă speculație, zice el cu un rânjet deplasat. Păi dacă Dumnezeu este atotputernic, e mare brânză să risipească pe ici, pe colo câteva fosile ca să ne ispitească şi să ne-ncurce? Punct ochit, punct lovit. Lumea aplaudă admirativ. Darwin pare puțin descumpănit, dar îşi revine repede. Are experiență bătrânul. Din asta trăieşte: turnee peste turnee. Se-ngrămădeşte lumea ca la urs. Nu-l crede nimeni, dar toți plătesc, e *freak show.* Ridică mâna şi o jurnalistă din Tlön, subțire şi uraniană: de unde a scos domnul Darwin milioane de ani? Lumea, se ştie, există doar de câteva minute, dar noi avem grefată în creier o memorie falsă cuprinzând toată aşa-zisa istorie. Darwin nici nu clipeşte de data asta. Îi face un compliment subtil domnişoarei şi turuie mai departe.

Uneori aproape că te convinge, ca-n povestea din Hrabal: cică un elev susținea cu atâta siguranță că doi şi cu doi fac cinci, încât profesorul a dat fuga în cancelarie să verifice în manual. Ce poveste subtilă, fantastică, ce halima! Supraviețuieşte întotdeauna cel mai apt. Acesta se împerechează mai frecvent şi-şi trimite mai departe (cum?) caracterele avantajoase. La a nu ştiu câta generație, populații întregi le adoptă. Ele se diferențiază de restul speciei, devin întâi rase şi apoi

specii diferite. La origine, plantele şi animalele au un strămoş comun. Toate sunt înrudite-ntre ele. Poezie curată, poezie naturală, din păcate atât de departe de adevăr. De fapt, totul e dezamăgitor de tern, Pământul e plat ca o scândură (geologul Nichita Stănescu o spune limpede într-unul dintre studiile sale), deasupra sunt presărate stele pe care le poţi lua în palme ca pe nişte pui pufoşi de pasăre, luna are ochi cu gene lungi şi o gură zâmbitoare, iar soarele se ridică împurpurat din Hades, traversează cerul în diligenţa sa de foc şi se-ntoarce în întunecime. Tratatele ştiinţifice sunt aici remarcabil de convergente. Animalele au fost create deodată şi s-au adunat sub un copac, ca Adam să le dea nume. Pur adevăr, atestat de tradiţie, dar ce big pain în the ass! Uneori prefer lumea halucinată a visătorilor de teapa lui Darwin sau Freud (nu şi Einstein însă, căci totul are o limită...).

27 feb.

Citesc din *Alixăndria*, istoria oficială a lui Alexandru Macedon. Se arată aici cum eroul „iese din lume şi intră-n pustie". Găseşte acolo femei sălbatice, care-i atacă cu pietre şi cu lemne. „Şi erau păroase ca porcii şi cu ochii ca stelele."

Să merg mai departe cu Darwin (alaltăieri am picat cu nasu-n caiet de oboseală). Vorbea omul, dar şi mânca zdravăn, şi trăgea cutie după cutie de Guinness. În curând se făcuse roşu-n obraji şi jovial ca un personaj din Dickens. Jurnalistele ciuguleau şi ele câte ceva şi-l tot hărţuiau cu întrebări. Şicanele obişnuite, la care el dădea răspunsuri dinainte fabricate. Dacă un ins pierde o mână, copilul lui de ce nu se naşte ciung? Nu spunea

Darwin că se moştenesc caracterele dobândite în timpul vieții? Şi cum a evoluat ochiul, când e evident că nu vedem cu jumătate de ochi? Şi cum a ajuns orhideea să imite insecta femelă, astfel ca masculul s-o polenizeze? Şi cum a-ndrăznit să vorbească de ereditate fără să ştie nimic despre gene şi cromozomi? Un francuz, Marcel Proust, toarnă şi el gaz peste foc: e limpede că moştenim culoarea ochilor de la o bunică, sau forma nasului de la tată. Dar cum moştenim felul de a ne trece visători degetele prin păr de la un străbunic pe care nu l-am întâlnit niciodată, sau intonația autoironică a poemelor de la unchiul mort de mult, care recita şi el exact ca nepotul său mai târziu?

Ca să lase teoriile astea obscure deoparte şi s-o spună pe cea dreaptă cu maimuțele, l-au distrat / distras în fel şi chip. Auzise oare distinsul savant (zâmbete în public) că la doar doi ani de când a publicat *Originea omului şi selecția sexuală*, un june român ce studia la Berlin scrisese: „Zice Darwin, tata Darwin, / Cum că omul e-o maimuță. / Am picior de maimuțoi, / Milly-nsă de pisicuță"? Cum se vede, tânărul îmblănit, care-şi ducea iubita nemțoaică la Sans-Souci, susținea că aceasta descinde din feline. *„That beats the devil*! izbucneşte în hohote gentlemanul din fața noastră. Dar auzise vreodată domnul Darwin de patafizicianul Urmuz, care descria şi el un tub prin care se puteau zări „doi oameni cum coboară din maimuță şi un şir infinit de bame uscate"? Aici, controversă: cum se traduce „bame" în engleză?

1 martie

Din *Alixăndria*, dar ar putea fi la fel de bine din *Star*

Trek: „goți, magoți, agar, axos, divis, xotin, xanarte, xasan, climand, taanii, xeanii, martatin, hohanii, agramanui, amflig, psoglov, faracii, iarații, sisochia, nichienii şi lescrătanii. Şi aşa se spunea, că vor ieşi acele limbi în zilele lui Antihrist şi se vor închina lui, şi vor fi mâncători de creştini, şi vor mânca copiii oamenilor, şi părinții se vor uita cu ochii lor cum îi frig şi-i mănâncă”.

Veşnica poveste cu Darwin se-ntinde, văd, mai mult decât ar avea îndreptățire. Alaltăieri m-a întrerupt G. ca să-mi propună să particip la o masă rotundă despre obscurantismul ştiințific şi persecutarea timp de secole a bisericii în numele rațiunii. Sfinții arşi pe rug sau dezmembrați cu cămilele pentru curajul de a susține că omul a fost făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Am refuzat, căci unde nu e loc de paradox, nu-i loc nici de controversă. De-asta mă tot duc să-i ascult pe obscurantişti, până le piere sămânța pe lume. Măcar găseşti la ei un strop de poezie. Unul susținea deunăzi că, în pântecul matern, fătul trece prin toate etapele prin care-a trecut specia lui: ce oda, ce imn minunat, ce idee îndrăzneață şi înălțătoare! Deşi greşesc atât de flagrant, ereticii şi apostații sunt picanți asemenea condimentelor, mintea noastră avidă de contradicții nu poate fără ei.

...Prin urmare, după vreo oră de la-nceputul cinei, tata Darwin ajunge la momentul solemn în care nebunia lui înfloreşte ca o lalea neagră. Se ridică greoi şi maiestuos, aproape răsturnând masa, şi rage ca un leu: „Ladies and gentlemen, adevăr zic vouă, omul se trage din maimuță!” Are încă şervetul la gât, privirea i-e rătăcită şi sfidătoare. Îmi vine-n minte Farinata, ridicându-se din mormântul său de foc şi-mpungând infernul cu pieptul. „Yes yes yes, *I’ll be damned,* omul se trage din maimuță!”

jurnaliştii şi ceilalți gură-cască se dau înapoi, deşi au fost de mult avertizați. Reportofoanele şi telefoanele

mobile alunecă de pe mese odată cu paharele şi farfuriile murdare. Prin vitrină văd paramedicii cum se pregătesc să intervină. Dar nu e cazul de data asta, englezul a-mbătrânit şi-a obosit mult în ultima vreme, nu mai face praf cafenelele şi sălile de conferință cum se-ntâmpla cu ani în urmă, spre deliciul tabloidelor. Oare mai crede cu adevărat în ideile lui? Fapt e că după strigătul său patetic pare că se trezeşte brusc la realitate. Se trânteşte la loc pe scaun şi rămâne cu ochii-n farfurie. În costumul său de tweed, cu caraghioasa lui lavalieră de culoarea fisticului, pare decupat dintr-un vechi şi-ngălbenit număr din *La Revue des Deux Mondes.* Jurnaliştii îl întărâtă, doar-doar o mai scoate vreo perlă, dar, ca şi când le-ar fi citit gândurile, bătrânul şopti doar, abătut, în barbă: „Margaritas ante porcos", şi-apoi tăcu definitiv. Circul se încheiase. Deloc rău, de fapt, pentru nobilul escroc: s-au vândut toate exemplarele de la stand din *Originea speciilor* şi, dac-ar fi fost de două ori mai multe, s-ar fi vândut şi alea. S-a făcut coadă la autografe, moşul ce semăna cu bunul Dumnezeu a semnat cu o pană de gâscă, apoi cafeneaua s-a golit.

Am ieşit sub fantastici nori bălțați, de primăvară, în aerul înmiresmat de pe Edgar Quinet. Cimpanzei în hăinuțe de cabaret mergeau spre Capşa braț la braț, urangutani cu plete roşii treceau pe Calea Victoriei în BMW-uri şi Audi-uri, iar un grup de lescrătani ieşiți la picnic în fața hotelului Majestic frigeau ceva indistinct de la distanța la care mă aflam.

Când dau colțul, în fața mea apare luna. Mă ridic pe vârfuri şi-i mângâi spinarea elastică, genele catifelate. Maşina mă aşteaptă întunecată şi tăcută pe o alee. Când îi deschid portierele cu telecomanda, îmi face tandru din ochi.

Pontus Axeinos

I

Am doisprezece ani şi merg în tabără la Constanța. E prima dată când voi vedea marea. O ştiu, fireşte, din emisiunea pentru copii de la televizor, *Căpitanul Val-Vârtej,* în care o corabie butaforică se leagănă pe valuri de pânză, nici măcar albastră (televiziunea e doar alb-negru şi ecranul e cât palma). O ştiu şi din cartea de cinci sute de pagini, înghițite pe nerăsuflate, *Toate pânzele sus!* de Radu Tudoran: nava se numeşte aici *Speranța*, e o goeletă de o sută de tone care străbate oceanele până la Valparaiso şi Capul celor Unsprezece mii de fecioare. Din cartea asta ştiu ce e o goeletă, un bric, o fregata, un velier, ştiu cuvinte ca trinchetă, bocaport, chepeng, parâmă, babord şi tribord, timonă, ghiu, chiar şi loch (doar că nu ştiu cum se pronunță). Mă visez mus pe un velier ce pluteşte sub Crucea Sudului.

Părinții mei n-au văzut niciodată marea. Bunicii mei au fost cu toții țărani, nici ei n-au văzut marea. Poate că nimeni, niciodată, din neamul meu n-a văzut marea. Poate că eu sunt cel predestinat, poate că de-a lungul întregului corp crescut în timp al neamului meu dorința de a vedea marea a trecut din generație-n generație, cum urcă firişorul negru prin carnea transparentă a

corniței de melc pentru ca, ajuns în vârf, să devină ochi. Părinții şi bunicii mei au fost orbi la culoarea mării, cum nu putem vedea în infraroşu. Şi iată că mie mi se vor deschide deodată ochii.

Pe tot drumul cu autobuzul, alături de zeci de copii necunoscuți, stau pe locul meu, tăcut şi emoționat: am să văd marea. Cum mi-o imaginez? Nu ştiu. Oricum, nu ca un loc de pe lumea asta. Ştiu că există inorogi, ştiu că există şi marea. O himeră cu părul de şerpi verzui, de sticlă moale. Mă gândesc la traulere şi la remorchere, la catamarane, la insule îndepărtate. La orice în afară de apă. Ideea de mare nu se leagă de apă în mintea mea. Îmi văd fața micuță şi-ngustă reflectată în geamul autobuzului pe când trecem prin sate necunoscute şi de-a lungul unor căi ferate fără sfârşit. Cerul e uriaş, dar nu atât de uriaş cum îmi închipui marea. În carnea cerului, ca nişte organe interne ale cerului, se zbat arborii şi țiuie sârmele stâlpilor de curent electric, strâmbi şi dați cu păcură. Trecem şi pe lângă câmpuri cu maci, pete stacojii pe cerul scorojit.

Sunt cufundat în gânduri despre mare şi deodată văd marea şi n-o recunosc. Văd ceva care-mi opreşte inima, dar care nu poate să fie marea, nici orice altceva. E ca atunci când, după ce te-ai născut, încă legat de cordonul ombilical, deschizi prima dată ochii şi înspăimântătoarea lumină te invadează, şi nu ştii că este lumina, nu ştii ce este, n-ai încă noțiunea că există ceva, nici că poți vedea ceva. Pur şi simplu se zărea ceva printre blocuri, o fâşie verde-albastră-străvezie-sclipitoare care urca până la etajul patru al blocurilor. Blocurile erau scufundate pe jumătate în acea fâşie. „Marea! Marea! Îl strigau copiii, îngrămădindu-se toți pe partea stângă a autobuzului. Thalassa! Thalassa!

Cum levita marea până la acea formidabilă înălțime? Cine o clădise acolo pe verticală? Cine ridicase marea-n picioare, ca pe-un perete de safir întunecat? Îmi închipuiam copiii care locuiau acolo, la etajul patru al

blocurilor, unde se termina marea. Mama lor le spunea zilnic, probabil, să nu-şi alunece degetul peste linia orizontului, ca nu cumva să se taie în lama aceea scânteietoare, şi sângele să li se amestece cu marea.

Am ajuns curând în tabără, am fost cazați într-o clădire aşezată direct pe plajă. De la geamul dormitorului vedeam marea verticală, ridicată deasupra noastră, de parcă ar fi fost o mare secționată, asemenea motoarelor de la muzeul tehnic. Prin sclipirile cărnii ei transparente vedeam guvizii, secționați şi ei ca să le vedem, în interior, băşicile plutitoare sidefii, şi delfinii, ca să le vedem inima şi plămânii de om. Pe creasta ascuțită ca briciul a mării pluteau vapoarele, secționate şi ele, uşoare ca hârtia, de parcă zmee pe schelete fragile de balsa s-ar fi prăbuşit în aurul verde al mării.

Zi de zi am cules, apoi, pe plajă, la umbra mării, drăcuşori de lemn întunecat, scoici în evantai şi scoici în formă de unghii, şi, din când în când, am intrat în trupul de meduză al mării ca-n basmele în care un monstru te-nghite ca să te scuipe apoi afară de mii de ori mai frumos. M-am înnegrit ca argintul la poalele mării. Nopțile, vuietul mării ne ținea treji şi ieşeam pe plajă în grupuri. Mergeam în echilibru, până foarte adânc în mare, pe linia de foc ce izvora din lună. Ne-ntorceam doar când abia mai zăream lumina farului de la capătul digului încărcat de stabilopozi. Unul dintre noi plecase joi noaptea pe cărarea de foc şi se-ntorsese abia lunea cealaltă. Ajunsese până la linia orizontului şi privise dincolo de ea. Văzuse planetele rotindu-se pe osii de diamant în golul uriaş de acolo.

Când tabăra s-a terminat şi am plecat acasă, am zăcut din nou, pe tot drumul, pe scaunul meu din autobuz, fără să scot o vorbă. Părinții mă aşteptau în curtea şcolii: doi străini, două anatomii necunoscute. Am mers toți trei încet în noapte, printre case fără noimă şi consistență. Luna mergea în pas cu noi, atât de mare, încât ne atrăgea umbrele, lungindu-le chinuitor,

ca pe osândiții de pe masa de tortură. Ajunşi acasă, apartamentul mi s-a părut o vizuină săpată-n pământ, o gaură de şobolan. Am plâns ore-n şir în cadă. Părinții mei, cu capetele lipite de uşa de la baie, scânceau la auzul lacrimilor ce-mi picurau în apă. Eram acum din altă specie, căci văzusem marea şi scăpasem cu viață. Iar ei erau oameni de pământ uscat, plin de oase şi rădăcini.

II

După mulți ani merg la o nuntă, iarna, la Constanța. Se-nsoară un polițist, rudă a unei rude. Nunta e halucinantă, iar eu? Trimiteți-l pe Kafka la o nuntă, puneți-l pe Kafka pe un scaun între o contabilă îmbrăcată în paiete verzi şi un coleg polițist al celui ce se-nsoară, gras, cu gâtul roşu şi cu ochii bovini.

Puneți-i în față salam, caşcaval şi măsline, turnați-i în păhărel țuică mirosind a benzină. Țineți-l acolo zece ore, nemişcat, siliți-l să asculte cântece țigăneşti despre duşmanii care mor de invidie fiindcă acordeonistul are cravată din solzi de aur. Să vadă cum e jucată găina, adusă pe o tavă, cu o țigară în cioc şi un morcov înfipt sub târtiță, cum e plimbat socrul mare cu roaba, cum e furata mireasa şi dusă-n fundul curții, între nămeții de zăpadă, cum ies aburi din spinarea ei goală, ca a iepelor. Cum mirele e prea beat ca s-o mai aducă înapoi. Lăsați-l să privească resemnat cum femeia de lângă el, rujată şi pe dinți, apucă de pe masă sticla de coniac „Ovidiu” şi, cu urechile roşii de la multele păhăruțe golite, bate cu degetu-n eticheta pe care statuia poetului e desenată mizer: cioc, cioc, cioc! „Cine e?” întreabă tot ea, cu vocea ei pițigăiată, apoi îngroaşă glasul: „Ovidiu!” A răspuns

chiar poetul, din Hadesul său, din limbul în care odihneşte etern, alături de Homer şi de Vergiliu şi de Horațiu şi de Anacreon şi de copiii nebotezați. Femeia țipă isteric, cu vocea ei de data asta: „Intră!”, şi dă sticla peste cap, înghițind vreun sfert din coniacul uleios. Timp de zece ore acrobata lui Kafka se-nvârteşte-n arenă pe calul ei cu harnaşament de gală, pe când tânărul de la galerie şi-a lăsat capul greu în palme.

A doua zi, pe un viscol apocaliptic, ies totuşi în oraşul vechi, căci vin în Constanța atât de rar. Când mă gândesc la Constanța, mereu am în minte ulițele strâmbe, păstorite de moschee şi mai strâmbe, turcii bătrâni care încă mai trag din narghilele în plină stradă, stând pe vine sub zidurile văruite grosolan, localurile sărăcăcioase unde se vând plăcintă cu carne, rahat pe care se plimbă muştele, sarailii. Când mănânci sarailii, lichidul gros de miere şi nucă ți se prelinge pe mâneci, şi atunci nu-ți lingi doar degetele, te lingi pe tot brațul, până la cot, căci nu poți renunța la niciun strop din sucul ce se-ntăreşte în boabe, ca o răşină. Acum însă totul e-nchis, căci suntem în anii ’80 şi oraşele au murit. Nu mai sunt baclavale, nu mai sunt narghilele, nu mai sunt turci. Nu mai e nici curent electric, nici căldură în case. Umblu pe străzile total pustii, prin coridoarele cărora urlă vântul. Viforul încărcat de zăpadă mă îmbrânceşte în vitrine şi-n canaturile uşilor, mă aruncă de colo-colo printre nămeții mai înalți decât mine. Merg aplecat, nu pot ține ochii deschişi. Părul şi sprâncenele mi s-au umplut de ace de gheață. Peste acoperişurile joase pluteşte o lumină palidă, fantastică, o auroră boreală sinistră.

Merg mult, în neştire, nu cunosc oraşul, dar ştiu că toate drumurile duc acolo. Deodată perspectiva se lărgeşte şi mă găsesc pe vasta esplanadă de la Cazino. Cu liniile lui curbe şi neliniştitoare, Cazinoul pare cuibul ființei cu craniu alungit din *Aliens*. E o construcție din

altă lume, durată după o logică neumană. Ferestrele lui Sezession oglindesc cerul înfricoşător de deasupra, în care viscolul se roteşte ca un animal sălbatic în cuşcă. Construcția fragilă şi înghețată ca palatul de cleştar al Reginei Zăpezilor se proiectează pe fondul mării. Al Mării Negre străvechi, ancestrale. Pontus Axeinos, marea ce te urăşte. Avem spaima de ea în codul genetic, cum ne e frică de şerpi fără să-i fi văzut vreodată. Iar aici sunt miliarde de şerpi încurcați unii-n alții. Merg la balustrada care ne-opreşte să ne-aruncăm în mare, mă agăț de fierul ei acoperit de o sticlă groasă, din care se preling țurțuri. Vântul aproape că mă dărâmă. Sub picioarele mele marea urlă şi se zbate cum nicio stihie n-a făcut-o vreodată. Neagră ca smoala şi albă ca laptele, se trage-napoi, lăsând hectare de stabilopozi înnegriți, ca nişte mâini arse ce strigă în iad după ajutor. O clipă, tot fundul mării se arată privirii, uscat şi carbonizat, fără memoria apei. Apoi marea se năpusteşte înainte, îşi aruncă burțile uriaşe de apă înspre țărm, le sfâşie în tijele marilor stabilopozi, le sparge în pseudopode lichide, în stropi ce îngheață instantaneu, în lame de apă tăioase ca iataganele. Se sparge de spinarea cazinoului şi se risipeşte deasupra lui în coroană, ca o coadă de păun din țurțuri moi şi scânteietori. Se resoarbe apoi ca o tumoare vindecată miraculos, târând după ea pescăruşi congelați şi arbori de pe țărm, smulşi din rădăcini, pentru ca iar să-şi azvârle în față ura, dispreţul şi nebunia. Medeea, reîntoarsă ca-n fiecare iarnă, ca să-şi taie iarăşi copiii în bucăți, aici, la Tomis, cuvânt care înseamnă „tăiere".

În zece minute hainele-au înghețat pe mine, sunt țepene ca de tablă. Mi-am înfăşurat capul cu fularul, sunt acum ca *el,* ca el în fața crivățului şi-a mării, în fața miilor de săgeți venind dinspre Danubiul înghețat. Am genele şi sprâncenele albe de zăpadă. Nu-mi mai simt fața, pietrificată de vânt. În ochi mă izbesc ace de gheață proiectate cu o forță nemaivăzută. Mi-am uitat

limba, învăț acum limba barbară a mării.

Mă-ntorc pe aceleaşi ulițe sinistre, sub acelaşi cer lăptos. De data asta rafalele de vânt, turbioanele de zăpadă furioasă, mă-mping din spate, mă-nşurubează pe ghinturile străzii şi mă slobod în cele din urmă, ca pe-un pescăruş înghețat, în marea piață Ovidiu. Pe trei laturi sunt clădiri mai vechi sau mai noi, al patrulea perete e marea. Iar în mijloc e el, pe postamentul alb ca laptele, el, cățărat pe Moby Dick şi abia ținându-se acolo, mai troienit ca acum două milenii, când membrele-i erau de carne ce putea simți frigul. Acum e de bronz, şi cutele togii îi sunt pline de zăpadă. Unde-şi ținea odinioară talerii şi sticluțele de parfum, şi sulurile cu poeme, e acum doar zăpada, singura lui agonisită. Acum are şi el, ca şi mine, fața-nghețată, părul plin de țurțuri, umerii linşi de crivăț. Vântul fluieră din răsputeri izbindu-se de coaja de bronz în care e doar aer, aer stătut de o sută douăzeci şi unu de ani. Înaintez cu greu, aplecat, apărându-mi fața cu mâinile-nmănuşate. Sunt acum lângă el, la picioarele lui. Voi îngheța aşa, la picioarele lui, precum muzele ce-ntind pana oamenilor iluştri. Despărțiți de doi metri de marmură şi de două mii de ani de nefericire. Uniți de o coajă de gheață. Vom rămâne mereu împreună, un grup statuar încremenit în fața mării.

Dar carnea mea, care încă poate simți frigul, care nu va fi niciodată transformată în bronz, se revoltă, mă smulge de lângă statuie. Alerg, împins de rafale, pe lângă moscheea cu minaretul îndoit de vifor din care marea, marele muezin, îşi urlă chemările. Intru în prima cârciumă, tropăi din picioare ca să mă deszăpezesc şi mă aşez la o masă de lemn. E pustiu, nu sunt nici măcar chelneri. Nu apar nici după jumătate de oră. Îmi las fața-n palme. Țurțurii din păr mi se topesc cu încetul.

III

Coniac Ovidiu. Hotel Ovidiu, Mamaia. Optica Ovidiu, ochelari de soare, vedere şi lentile. Ovidiu Moise Photography. Ovidiu Predescus webblog. Ovidiu Komornik, Te-am trădat. Universitatea Ovidius Constanța. Ovidiu Bufnilă. Ovidiu Rom – fiecare copil în şcoală. Ovidiu Ioanițoaia. Piața Ovidiu. Pensiunea Ovidiu, Adjud. Oraşul Ovidiu. Ovidius Box, proudly powered by Wordpress. Imobiliare Ovidiu. Cum a ajuns Sorin Ovidiu Vântu să aibă stație TV la metrou. Ovidiu Şimonca. Afaceri: Ovidiu Tender a acceptat să preia pe F.C. Timişoara. Vila Ovidiu, Buşteni. Actorul Ovidiu Iuliu Moldovan a părăsit scena vieții. Ovidiu road map. Ovidiu Lipan Țăndărică. Ce iubită şi-a tras Ovidiu Brânzan. Încrengăturile mafiote ale primarului Ovidiu Brăiloiu. Ovidiu din Grădina cu Doi nuci mă întreabă de ce țin un blog. „Stimate Publius Ovidius Naso, dumneavoastră ați trăit ani crânceni, în exil pe malul Mării Negre. În treacăt fie spus, vă înțelegem perfect depresia” (www.blogoree.ro/tag/ovidiu, 19k). Ovidiu parallelipipedo by Guzman. Ovidiu Căpriță. Ovidiu Verdeş. There are 509 unique Ovidiu first name in the United States. When naming your baby Ovidiu, it’s important to consider the gender of the name itself. When people look at the name Ovidiu, they might ask the question, „is Ovidiu a man or a woman?”, or „what is the gender of the name Ovidiu?” The name OVIDIU is a Baby boy name. The name comes from the Romanian. The meaning of the name OVIDIU is: Romanian form of Ovidius (see OVID). Sound-alike names: Ofydd, Ovadia, Oved, Ovid, Ovidio. Dormitor Ovidiu. Faianță Ovidiu. Salam Ovidiu. Manelistul Ovidiu Rusu, propus de PNL Braşov pentru Camera Deputaților. Vând teren variantă Ovidiu. Biorezonanță – Metatron – Ovidiu Bosancu.

Ovidiu – pensiune agro-turistică în Bran. Vin „Lacrima lui Ovidiu” (un vin special licoros, de tip oxidativ, cu o personalitate aparte, realizat din cele mai valoroase soiuri din podgoria Murfatlar).

IV

Pornit, ca orice bărbat, în căutarea Lânii de Aur, Iason a găsit-o-ntre pulpele Medeei, prințesa din Colchida, nepoata Soarelui şi a lui Circe. Triunghiul ei pubian, din ambră şi umbră la alte femei, îi lumina prin veşminte atât de intens, încât tatăl ei, înstăritul rege Eetes, a trebuit s-o închidă în vârful unui turn zidit pe stânca de deasupra mării. Dar cârlionții ei minunați, din şpan de aur curat, de pe dâmbul Venerei, umplură odaia de raze, şi razele se revărsară pe fereastră ca dintr-un far, măturând marea pustie, neagră ca smoala şi albă ca laptele, pe care niciun vas nu se-ncumetase vreodată. Pontus Axeinos, marea care te urăşte. Pe această ură intensă călărea acum Iason, pe drumul narvalilor şi-al caracatițelor. Părea că ascuțita carenă-a lui Argos despică pielea subțire a unei singure uriaşe meduze, mustind de venin şi de bale. O singură fiară moale umplând covata de piatră dintre Sciția şi Asia-ndepărtată. Corabia ancorase la țărm şi Iason, înşelându-l pe rege, intrase-n odaia de aur topit şi îmbrățişase prințesa. Perlele de la gâtul ei, roz-sidefii, grele şi dure, lăsaseră-n jurul gâtului lui un colier de vânătăi rotunde. Sfârcurile ei lăsaseră stigmate pe pielea lui. Lâna de Aur îi calcinase pântecul până la rană. Medeea fugise cu el în aceeaşi noapte, începându-şi şirul de crime de-a lungul țărmului mării. Dar cum să nu ucizi, când navighezi pe o-ncolăcire uriaşă de şerpi?

Când te-nnebuneşte damful ucigaş al mării? în dreptul malului apusean, mâniosul ei tată aproape că-i ajunsese. Îi vedeau nava înviind şi murind între valurile în clocot. Vedeau şi fețele soldaților încoifați, uzi pân-la piele, cu coame ce le coborau pe spinare. Atunci începu frumoasa Medeea să-şi dezmembreze fratele mai mic, tăindu-i mâini şi picioare ca unei lăcuste. Marea primise ciozvârtele-nsângerate, pe care Eetes le culegea plângând, întârziind în urmărirea sa. N-avea să-i mai ajungă niciodată. Bătrânul rege avea să-şi amintească însă mereu de acel țărm ucigaş, pe care-l numi Tomis, adică „tăiere".

Ajunşi la Corint, Lâna de Aur îşi pierdu strălucirea. Iason găsise o blană mai dulce-ntre pulpele frumoasei Glauce. În pieptenul de fildeş trecut prin păr, Medeea găsea acum şerpi subțiri, cu limbi şuierătoare. Sluțise, se schimba încet în Meduză. Furiile iubirii înşelate aprindeau cerurile de păcură de peste mare. Iar corul, în Euripide, avea să rostească, să geamă şi să urle versuri făcute parcă anume pentru *el:*

Multe sunt schimbările tale, soartă!
Căci zeii ne dăruiesc doar spaimă şi disperare:
Ce aşteptăm de la ei nu se întâmplă,
Ce nu aşteptăm ne loveşte năprasnic.
Aşa a fost, aşa va fi mereu!

V

Când a murit, la şaptezeci şi patru de ani, Ovidiu a fost plâns de tomitani, căci, după nouă ani de exil, devenise unul de-al lor. Purtase în cele din urmă şi el

atât de grelele cojoace de blană mițoasă, atât de detestații pantaloni. Îşi lăsase pletele şi barba să-i crească-n neştire, iar pe degetul mare şi cel arătător avea bătături de la corzile de arc pe care-nvățase să le întindă. „Între cei de la Tomis, *eu* sunt acum barbarul", scrisese în primele luni de exil, când se râdea în oraş de toga lui ce nu-l apăra de vânturi şi de ploi, de bâiguirile lui în limbi pe care nu le-nvățase încă. Toga o mai folosise apoi doar ca ştergar, cât despre limba latină... Ultimele epistole către prieteni, el însuşi o spunea cu amărăciune, erau pline de cuvinte gete şi sarmate, de fraze lăsate-n dezordine ca nişte valuri spumegătoare. În epistolele sale pătrundea, încet, marea. În cele din urmă, scrisese în graiul getic. Turnase vorbele barbare în vers latin. Poemul plăcuse, de-atunci avea nume de poet între barbari. Localnicii bălmăjeau în cele zece mii de limbi ale mării, şi Ovidiu, poetul iubirii, al sulimanurilor şi-al metamorfozelor, fusese silit să le-nvețe pe toate. Ultima metamorfoză fusese a lui: se schimbase-n barbar, aşa cum tânărul îndrăgostit de sine însuşi se transformase în floare, Zeus într-un taur cu greabănul alb, nimfa urmărită de faun – în laur. Iar barbarii, care iubeau poezia pietrelor, a pădurilor şi a norilor, iubiseră şi poezia lui.

Când a murit, marea-nghețase pe o mie de stadii, prinzând în sticla ei peşti încă vii şi carene sfărâmate de nave. Crivățul purta pe fața ei pustie semilune de nea, risipindu-le şi reînchegându-le permanent. Barbarii din Tomis păşiseră departe în noapte pe gheața groasă şi, la margine, tăiaseră cu dălțile un sloi masiv. Adus la țărm, scobiră din el un sarcofag pentru poetul dăruit lor de zei, căci Roma, care-l nimicise pe Ovidiu pentru un cântec şi o greşeală, ridicase-n mijlocul urbei lor o statuie vie, a lui Publius Ovidius Naso, cel mai mare poet al vremii lui. Ce cinste pentru un oraş de la capătul lumii!

Era un sarcofag din gheață limpede şi străvezie.

Pereții lui aveau o palmă lățime. Osteniți, barbarii-şi ştergeau nasul cu mâneca şi suflau aburi pe nări. Pe-o latură săpaseră-n gheață litere latineşti, de neînțeles, ca un cifru vrăjit. Erau cele lăsate de însuşi poetul pe un pergament unsuros:

Hic ego qui iaceo tenerorum lusor amorum
Ingenio perii, Naso poeta, meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
Dicere: Nasonis molliter ossa cubent.

L-au închis în racla de cristal şi l-au sigilat cu un capac masiv, tot de gheață. În sticla lui, un deget al lui Absyrtus, fratele mai mic al Medeei, retezat în vechime pe însângerata Argos, rămăsese încă-ncrustat. Au aşezat sarcofagu-ntr-o barcă adâncă, la marginea gheței ce-ncleştase țărmul, şi au împins-o în larg. Barca pluti în vârtejuri de ceață, printre sloiuri ce se roteau greoi în apele înghețate, până ce se topi din vedere. Barbarii o urmăriră, cu făclii în mâini, până ce gheața începu să trozească sub uriaşele lor opinci. Din ochi le curgea apa sărată a mării, ce făcea țurțuri pe obrajii lor.

Întins în blocul său de gheață, legănat de ape, Ovidiu rătăci secole-ntregi pe drumul caracatițelor şi-al narvalilor, în ceața Pontului Axeinos, cea mai nemiloasă dintre mări.

VI

Mă-ntorc în Constanța prin 1995, într-un august sufocant. Stau în apartamentul unui prieten. Mobila e veche, pozele prinse-n rama oglinzii sunt decolorate: prietenul meu copil, mama lui tunsă ca-n anii ’50, un

soldat cu chip famelic... Tablouri cu vopseaua crăpată: un pepene pe-o tavă de lemn, o țigancă rumenă, cu un sân scos afară ca pentru alăptat... O vază mică pe macrameul mesei, cu nişte fulgi colorați ivindu-se din ea. Pe lada din capătul patului nu mai puțin de opt păpuşi cu rochii de buret. Pe frigiderul Fram, străvechi, obligatoria statuie a lui Ovidiu, din gips, ciobită la un colț. De pe fereastră văd portul, şantierul naval cu macaralele sale ruginite, cu navele sale secționate, asemenea motoarelor dintr-un muzeu tehnic. Chinuit de tristețe şi de singurătate (nu cunosc, în tot oraşul, pe nimeni), mă plimb de colo-colo prin apartament. Răsfoiesc romane polițiste cu milițieni eroi, mă privesc în oglinda cu argintul cojit, pipăi cu degetele textura fotoliului de răchită din balconul transformat în debara.

Am venit pentru mare, dar n-am chef să merg la plajă. Am fost doar o dată în patru zile: burtoşi şi burtoase, cu milioanele, ca o colonie de lei de mare, luptându-se pentru un petec de nisip. Femei cu țâțele goale încremenite în apa până la genunchi. Gogoşi şi bere, pescăruşi ciugulindu-ți degetele de la picioare. Muzica noastră cu mişcări din buric la toate megafoanele. Țigănci vânzând porumb fiert. Copii în fundul gol greblând nisipul. Marea a-mbătrânit uluitor în doar două milenii: cândva o Venus ieşită din valuri, pe o scoică în evantai, e acum o târla senilă, cu fardul întins ca o mască şi rujul mânjindu-i dantura falsă.

Ies în oraş, printre blocurile mereu aceleaşi. Cât nu se vede printre ele marea, te poți crede oriunde în România. Sute de blocuri identice, cu Dacii vechi parcate în spate, cu bătătoare strâmbe şi lăzi de gunoi revărsate. Iau tramvaiul până-n oraşul vechi, ruinat acum incredibil. E Beirutul, fără război civil, fără explozii şi fără pocnetele împuşcăturilor răzlețe. Străzile pietruite şi-au pierdut din cuburile de granit, casele îşi arată cioturile ca leproşii. Fațadele li s-au cojit până la cărămidă. În curtea câte unei clădiri de humă vânătă,

profilată pe mare, cu ziare îngălbenite în ferestre în loc de geamuri, un leandru înflorit miroase amețitor, semn că acolo stă, totuşi, cineva. În cârciumi mizere, de tablă ondulată, beau doi-trei tătari, în picioare, din pahare ciobite. Cămăşile le sunt ude de sudoare, de parcă-ar fi fost chiar atunci muiate în mare. O vitrină te-mbie cu pizza: măsline şi jumătăți de ou fiert pe o spoială de bulion. La casele de schimb din gherete minuscule cursul valutar e scris cu pixul pe cartoane de ambalaj, deja umezite de briza mării.

Merg la Muzeul de Istorie, măcar acolo e mai răcoare. Stau ore-n şir printre amfore peticite şi bucăți de coloane cu caneluri spectrale ca-n Chirico.

„Ce-or tot aduna hârburile alea, de ce nu le-or lăsa acolo-n pământ?" zicea mama de câte ori vedea vreun film arheologic la *Teleenciclopedia.* „Ce să vezi la muzeu? Oale şi ulcele..." Bucăți de marmură şi travertin cu urme de scris grec, scris roman. Mozaicuri cu figuri umane, bărbați şi femei ridicând cupe. Meandre, porumbițe. Ani, nume, adânc fără margini al timpului. Cândva am găsit în şifonier, într-o pungă îngălbenită de hârtie, bucle din părul meu de când eram copil şi câțiva dințişori de lapte. Le păstrase mama, cea care nu-nțelegea rostul arheologiei. Mă opresc în fața unei amfore uriaşe, în care se păstraseră odată grâne. Pe pântecul ei erau scrijelite litere asemănătoare celor latine. Citesc explicația de alături: amfora era un fals getic, literele n-aveau niciun sens, erau doar imitații vagi de scris latinesc, ca produsul să se vândă mai bine. „Ah, mi-e ruşine-a spune, am scris în graiul getic", şoptesc pentru mine, cu un mic zâmbet. „Eu vorbele barbare le-am pus în vers latin, / A şi plăcut poemul, tu poți să mă feliciți, / Printre barbari de-acuma am nume de poet..."

Ies din muzeu şi imediat sunt leoarcă de transpirație. Căldura e copleşitoare, distrugătoare. Asfaltul e moale, tenişii îmi lasă urme în el. În fața muzeului, în vasta

piață, e statuia. Publius Ovidius Naso, exilatul din Tomis, modelat în bronz, mâncat de sare şi de vânturi. De când a fost înălțată aici, în oraşul vechi, cu spatele la fosta primărie, a privit timp de o sută douăzeci de ani marea. De câteva luni priveşte doar bazarul şi barul de vizavi, ridicate-n fața lui pe carosabil şi fără autorizație, furându-i cu desăvârşire deschiderea către mare. Clădiri de tablă, cu geamuri de termopan. Cu ce uimire trebuie că priveşte poetul, înălțat pe postamentul său, statuile de ghips de pe tarabă, reprezentându-l pe el la diferite mărimi, pentru toate buzunarele. Deasupra sutelor de statuete-suvenir, pe un carton cafeniu, cineva a scris cu marker verde: AVEM OVIZI. La bar se bea coniac „Ovidiu" şi vin „Lacrima lui Ovidiu". O mamă îl ține de mână pe Ovidiu, de doar şase anişori, în costum de marinar, şi băiețelul, strângând ochii de-atâta soare, arată cu degetul spre statuie: mamă, cine-i omu-ăla de bronz? La doi paşi e discoteca Ovidiu, teribil de scumpă, accesibilă doar străinilor. Doar că ei nu se prea mai arată pe plajele noastre: Pontus Axeinos, marea fără străini…

De căldură, bronzul a-nceput să se topească. Râuşoare de metal lichid se revarsă pe marmura postamentului, se preling până pe asfaltul prăfuit, plin de mucuri de țigară şi coji de semințe. Privesc fața poetului în togă, cu bărbia sprijinită grațios pe brațul drept. Un bărbat roman în primii ani de exil. Un bărbat de şaizeci de ani ce văzuse destul, trăise destul, avusese destul.

Mă aşez lângă statuie, cu fața în palme. Bronzul mi se prelinge în creştet, îmi cuprinde pomeții, nasul şi buzele, mi se scurge pe gât şi pe umeri. Mă acoperă tot cu coaja singurătății şi-a nemuririi. Îmi îmbracă până şi nenorociții mei tenişi rupți. Rămân acolo, glazurat de o glorie străină, până ce, în armura de bronz întărită, carnea mi se schimbă într-o grămăjoară de praf.

VII

Exact acum două mii de ani, în al optulea an de după un incident din Iudeea de care n-avea s-audă niciodată, cel mai mare poet al Romei, Publius Ovidius Naso, urmaşul lui Vergilius, află că, din porunca împăratului Augustus, avea să-şi lase familia şi prietenii, oraşul şi gloria, ca să se-nfunde într-un cotlon de la capătul lumii, din Limes Scythicus. Era anul în care terminase *Metamorfozele*, în urma cărora aştepta, la vârsta de şaizeci şi cinci de ani, definitiva consacrare. Nu vom şti niciodată ce-au fost acele „carmen et error" care i-au schimbat viața. Fapt este că poemul *Ars amatoria*, pentru care Roma îl adorase în tinerețe, era socotit acum obscen şi stricător de moravuri. Alt fapt e că Iulia, fiica-mpăratului, a fost şi ea exilată, în acelaşi an cu poetul, pe motiv de adulter. Când a aflat că avea să-şi petreacă ultimii ani în îndepărtatele ținuturi scite, acolo unde, scrisese Herodot, pene dese de gâscă fulguiau din cer permanent, făcând ca totul să fie alb într-o pustietate sinistră, Ovidiu se va fi gândit, zâmbind amar, ca avusese o premoniție: nu scrisese-n întreaga lui viață decât o singură tragedie, *Medeea*. Iar acum avea să vadă cu ochii lui şi să trăiască pe pielea lui tragedia, în chiar locul celei mai cumplite crime a fiicei lui Eetes: la Tomis, „tăiere". Avea să se-ntoarcă-n legendă şi mit, în ținuturile argonauților. Ca să-l consoleze, amicii înlăcrimați îi spuseseră că se poate trăi şi acolo, că oraşul fusese grecesc, că existau acolo amfiteatre şi temple. Putea găsi, chiar şi la capătul lumii, vinuri şi femei care să-i îndulcească senectutea. Putea scrie şi trimite sulurile de pergament la Roma. Dar după un drum nesfârşit printr-o geografie abstrusă, aflase o lume barbarizată, între gheţuri eterne. De-o parte, măreţul Danubiu, trecut pe gheață de caii iuți ai

ilirilor ce atacau veşnic cetatea. De cealaltă, fantastica mare, cea mai îndepărtată, mai nesupusă şi mai străină dintre mările Romei.

Ca să atingă punctul cel mai amar al vieții sale, se dusese pe țărm încă din prima zi de exil. Se lăsase scuipat în față de valurile spumegătoare, orbit aproape de sarea stropilor aduşi de vânturi. Toga i se zbătea, pocnind, în rafalele dinspre mare ca un drapel în bătălie. Avea şaizeci şi cinci de ani, bătrânețe adâncă pentru acele vremuri. Avea să mai trăiască încă nouă între barbari, tot mai barbar el însuşi, căci ce poți deveni decât o brută când dispare speranța? Mergea zilnic pe țărm, pe nisipu-nghețat, înainta în mare pe gheața groasă, tot mai departe, încă mai departe ca Ultima Thule. Se-ntorcea zilnic în cămara lui cu băşică de porc în geam, aducând în cojoc mirosul sărat al mării. Acolo, la masa de brad, scria după-amiezile, epistole către rude, prieteni, soție, tot mai stângace şi mai pline de vorbe sarmate, ilire, greceşti şi gete, până ce, către sfârşit, inventase o limbă nouă şi necunoscută, limba nenorocirii, cea în care toate cărțile adevărate sunt scrise. Chiar dac-ar fi ajuns la Roma, şi nu ajungeau, nimeni nu le-ar mai fi putut citi, cum nimeni nu poate spune nici azi, după două milenii, de ce a fost osândit atât de greu acest mare poet, cum nimeni nu poate asista azi, într-un amfiteatru, la tragedia *Medeea*, niciodată jucată şi pierdută pentru totdeauna. Nopțile, sub alte constelații decât vedea-n tinerețe pe cerul Romei, Ovidiu veghea până-n zori, chinuit de frig şi de nostalgie.

Cine-a plătit pentru aceste chinuri, şi cine va răscumpăra vreodată suferința bătrânului aruncat între ghețuri? Cine va plăti vreodată pentru toți poeții lumii, scufundați în mizerie şi nebunie, exilați cu toții, în toate timpurile şi-n toate imperiile, cât mai la marginea lumii locuite? „Nici toate oceanele lumii”, scria Lautréamont, „nu pot spăla o picătură de sânge intelectual”. Dar ce ar

putea spăla o mare de sânge?

Ovidiu murise la şaptezeci şi patru de ani, uitat la Roma, plâns de barbari, iar sarcofagul nu i-a fost găsit niciodată.

Barbarizata colonie grecească văzuse apoi zilele bizantine şi din Tomis devenise Constanța, după numele surorii marelui Constantin. Căzuse sub stăpânirea bulgară, apoi valahă, după care se turcise pentru mai multe secole. Turci şi tătari construiseră oraşul vechi, zidiseră moschei, plantaseră smochini şi vindeau sub ei sticla moale, parfumată numită lokum, prăjiturile de miere şi nucă numite sarailii. Azi, pitoreasca mână de căsuțe dominată de minaretul marii moschei e-nconjurată, umilită, anihilată aproape, de oroarea blocurilor comuniste din jur. În port, sub macaralele uriaşe, se decupează mai departe vapoare aşezate pe suporturi metalice.

Spre sudul oraşului, cu spatele la Muzeul de Istorie, statuia poetului priveşte iarăşi marea. Mizerele barăci ale tranziției i-au fost luate din față, şi marea, peretele vertical care mă uluise-n copilărie, diafanul perete albastru, plin de sclipiri, dulcea cărniță a meduzei uriaşe ce umple albia dintre Europa şi Asia, se-ntinde iar până la limita orizontului şi-a gândirii, dincolo de care planetele se rotesc, pe osii de diamant, în vidul enorm. Mâncat de sare şi intemperii, Ovidiu priveşte, cu ochi orbi, marea. Imperii s-au prăbuşit şi regi atotputernici au fost uitați, dar Ovidiu, metamorfozat în omul de bronz de pe soclu, încă trăieşte de două milenii.

Va mai trăi încă cincizeci de ani? încă o sută? Peste un mileniu va mai fi pronunțat numele său pe lume? Dar peste zece milenii? Se vor mai citi *Fastele* lui peste un milion de ani, peste un miliard? După ce soarele se va stinge şi galaxia se va sfărâmă, şi moartea termică a universului infinit se va produce, va mai scanda cineva măcar două versuri, în ritm elegiac, despre zulufii elegantelor şi cutiuțele lor de fildeş cu sulimanuri?

Fireşte, fireşte. Pentru că au strălucit cândva, ele strălucesc pentru totdeauna, dincolo de lumea fizică şi de soarta ei îngrozitoare, în alt spațiu decât al prafului şi-al uitării. Căci, după cuvintele lui Mallarmé, „lumea întreagă există doar ca să se ajungă la o carte frumoasă”.

Copilul-lup al lui Dumnezeu

Îi invidiez foarte mult pe oamenii care sunt liniştiţi din partea lui Dumnezeu, care întâmpină Crăciunul aşa cum se cade el întâmpinat, cu lumină în suflete. Cu bucurie, cu dragoste de semeni. Care sunt buni creştini cu modestie şi moderaţie, aşa cum sunt buni cetăţeni, buni părinţi, oameni buni, în general. Îmi plac nespus de mult aceşti oameni. Mai mult chiar, îi invidiez până şi pe cei răi care aşteaptă cu bucurie Crăciunul. Chiar dacă au fost ticăloşi tot anul, dacă în ziua aceasta boltită ca o biserică îşi aduc degetele împreunate pe frunte, pe piept şi pe umeri, cu naturaleţea cu care vorbesc sau umblă, ei arată prin asta că sunt în Dumnezeu şi că Dumnezeu este în ei, strălucind ca un bob de briliant pe catifeaua neagră a păcatelor lor. Eu n-am ştiut să-mi fac cruce până după vârsta de treizeci de ani.

Când se apropie Crăciunul, devin neliniştit şi nervos ca în faţa unui examen. Mai mult, ca un analfabet în fata unui examen. Mai mult chiar, ca un analfabet în faţa unui examen de care depind sufletul şi viaţa lui. Un examen pe care n-are voie să-l rateze, dar pe care nu-l poate nici lua, căci ştie că nu va înţelege întrebările, iar cei ce-l privesc de la catedră, de la o înălţime nemăsurată, nu-i vor înţelege, nici nu-i vor auzi măcar, răspunsurile. În Ajun bag aspiratorul, fac cumpărături, mă fâţâi pe la bucătărie ajutând la sărmăluţe şi la

friptură, apoi după-amiaza împodobim pomul de Crăciun. Şi cinăm, îmbrăcați de gală, ciocnim paharul cu vin, facem fotografii copilului care se-ntinde după globuri. Dar eu nu sunt acolo, eu dau înconjor, mai mult ca-n orice altă zi a anului, nesfârşitei cetăți a lui Dumnezeu, căutând un pod care să nu fie ridicat şi o poartă neferecată. Strig: „Doamne, ajută necredinței mele!”, dar ştiu că nu voi fi ajutat, pentru că nu ştiu ce-nseamnă credința, credința fără de îndoială. De la treizeci de ani citesc şi recitesc Biblia, în fiecare zi a vieții mele. N-o citesc ca pe-o carte, ci ca pe-o hartă. Dar cum poți şti cum trebuie să ții o carte dacă nu cunoşti literele? Şi cum să ajungi unde te trimite o hartă dacă nu ştii nici măcar punctele cardinale? Bineînțeles, ca orice om instruit, cunosc o mulțime de sensuri ale unor cuvinte precum credință, rugăciune, mântuire, cunosc cartea sfântă la fel de bine ca oricine – încât i-am uimit de curând pe nişte pocăiți dar toată cunoaşterea asta nu-nseamnă mai mult decât arta şcolarului handicapat care stă cuminte-n banca lui şi copiază de mirare literele din carte, fără să fi învățat cititul.

Se spune că unii copii orfani, care-au trăit în creşe primii ani din viață, cu care nu s-a vorbit şi cărora nu li s-a arătat afecțiune, rămân sărăciți sufleteşte pentru totdeauna: infirmi moral, infirmi emoțional, incapabili de empatie şi de iubire. Eu am fost crescut fără Dumnezeu. N-am spus niciodată „înger, îngeraşul meu”, îngenuncheat împreună cu mama lângă pat, n-am fost la biserică, n-am cântat colinde creştine. La mine n-a venit niciodată Moş Crăciun. Din primii ani de viață am auzit că Dumnezeu nu există, că sfinții, îngerii şi Iisus însuşi sunt născociri băbeşti, că preoții sunt nişte trântori. Există poate în sufletul sau în trupul nostru un organ deschis pentru a-l primi pe Dumnezeu în noi, din fragedă copilărie, „odată cu laptele supt de la mama”, cum se zice. Dacă trec anii şi nimeni nu stropeşte sămânța aceasta cât un bob de muştar, ea se va chirci

şi va muri. Aşa cum copiii crescuți de lupi nu vor mai vorbi niciodată, cel crescut fără rugăciune şi fără sentiment religios nu va mai fi niciodată un credincios adevărat. Mă simt şi eu un copil-lup al lui Dumnezeu.

Nu poți asedia cetatea lui Dumnezeu. Ca să fii în ea, trebuie să te fi născut în ea. Pot mişca propria mea mână, pentru că ea face parte din corpul meu. Nu ştiu cum fac să o mişc, dar ştiu că ea ascultă şi se mişcă. Nu vei putea clinti altfel, prin pură voință, niciun cocoloş de hârtie, pentru că el nu este în tine. Asta înseamnă, poate, credința. O astfel de credință trebuie să ai ca „să muți munții din loc": ei trebuie să fie în corpul tău, legați de voința ta. Fără să fii în Dumnezeu, şi Dumnezeu în tine, nu poate exista credință adevărată.

Băiețelul meu îşi spune rugăciunea, seara, cu mama lui. El nu va fi orfan, nici copil-lup. Slavă Domnului, el s-a născut în cetate şi va creşte odată cu ea. În ochii lui frumoşi nu există vreo îndoială. El a moştenit lumea pe care tatăl lui o tot caută unde nu poate fi. În el, organul dumnezeirii e la fel de prosper şi activ ca toate celelalte organe ale trupuşorului său. Dacă va vrea Dumnezeu, băiatul meu are toate şansele să ajungă un om întreg.

A patra inimă
(un basm)

Cărțile sunt asemenea unor fluturi. De obicei stau cu aripile lipite, aşa cum se odihnesc fluturii pe câte-o frunză, când îşi desfăşoară trompa filiformă ca să soarbă apă dintr-un bob de rouă. Când deschizi o carte, ea zboară. Şi tu odată cu ea, ca şi când ai călări pe gâtul cu pene fine al unui fluture uriaş. Dar cartea nu are o singură pereche de aripi, ci sute, ca un semn că ea te poate duce nu doar din floare-n floare în această lume glorioasă, ci în sute de lumi locuite. Unele dintre ele seamănă mult cu cea în care trăim, altele sunt populate de ființe care nu ni se arată decât în vise.

Îmi amintesc prima carte citită de mine, pe când nu aveam încă opt ani. Era o carte mare, care mă acoperea aproape în întregime, ca un cort multicolor, pe când o citeam în pat într-o seară de primăvară. Lumina de pe pagini venea de pe fereastra enormă a camerei mele. Paginile se luminau şi se-ntunecau pe măsură ce norii alunecau pe cerul tot mai cafeniu spre asfințit. Trecea din când în când un tramvai. Un oraş nesfârşit se revărsa dincolo de fereastră.

Era o poveste despre o fetiță. Nu mi-o amintesc în toate amănuntele. Mai curând țin minte cartea, mare şi plină de ilustrații. Mi-o adusese mama de la cine ştie ce văr mai mare de-al meu, căci după ce-am citit-o a trebuit s-o dăm înapoi şi i-am pierdut urma. N-am mai

găsit-o apoi niciodată, poate pentru că nu i-am ținut minte titlul şi cu atât mai puțin autorul. Degeaba am răscolit librăriile în adolescență şi internetul mai târziu: nicăieri n-am mai întâlnit povestea fetiței cu trei inimi. Am fost surprins mai târziu să aflu că fiecare dintre noi are o astfel de carte pierdută în adâncul copilăriei sale, atât de limpede în amintire şi atât de impresionantă, dar nemairegăsită de-atunci.

După ce fetița se născuse, la un spital dintr-un cartier îndepărtat, mama ei le spusese doctorilor să mai aştepte, căci mai simțea ceva în pântec. Şi, sub privirea lor uimită, mai dădu naştere unui săculeț sidefiu de pieliță, asemenea băşicii de peşte, dar de mărimea unui copil. Pe pielița moale erau nişte semne nedesluşite, mâzgălite cu creion chimic. Doctorii secționaseră săculețul cu un scalpel strălucitor şi îl desfăcuseră pe masa de naştere, alături de mama extenuată. O privelişte de necrezut li se înfățişă.

Înăuntru se aflau, frumos orânduite în buzunăraşe, organe calde şi vii. Degete, dințişori, un ochi cu privire cafenie, câteva oscioare, câteva tuburi moi, un rinichi... Şi, în trei buzunare mai mari, din aceeaşi pieliță cu reflexe trandafirii, trei inimi zvâcnind leneş: una de cristal, una de fier şi una de plumb. „E primul copil care a venit pe lume însoțit de piese de schimb", spuse unul dintre doctori, liniştindu-se deodată. De fapt, aşa era firesc, îşi repetă el zâmbind. Nu trebuia să fii doctor ca să-nțelegi că una dintre greşelile cele mai mari în urzeala divină era să laşi delicatul trup omenesc să se macine de-a lungul vieții fără ca gingaşele lui detalii, împletite într-un complicat mecanism moale, să se poată regenera. Poate de-acum încolo toți copiii se vor naşte astfel, se gândi doctorul, plin de speranță.

Dar nici până atunci, nici de-atunci încolo nu se mai ivi vreun copil astfel înzestrat. Fetița crescu la marginea oraşului, în curtea unei case cu pereți galbeni. Nu avea inimă. În singurul pom din curte, un păr încărcat de

pere zemoase, mama ei îi făcuse un leagăn. Dar fetița prefera să chinuiască micile vietăți din iarbă şi din pământ. Nu privea pe nimeni în ochi. Vorbea doar când era singură. Ore-ntregi stătea cu fața la gardul de fier forjat, privind cum rugina înaintează lent pe metalul ud de la ploaie.

Disperată, mama îşi aminti de inimile din gogoaşa de pieliță. Într-o după-amiază, pe când fetița dormea, ca de obicei, cu fața-n sus în cămăruța înțesată de jucării inutile, femeia se apropiase de ea şi-i desfăcuse cei doi butoni de piele, ca două buricuri micuțe, de sub sânul stâng. O uşiță organică se deschise, şi un spațiu oval, cu căptuşeală roz-violetă, se ivi în spatele coastelor. Mama aşezase acolo, cu infinită delicatețe, inima de cristal cald şi moale.

Fetița se trezi invadată de o fericire pe care n-o cunoscuse până atunci niciodată. Pielea şi părul îi străluceau, ochii îi deveniseră vii şi iscoditori. Văzu prima dată păpuşile de care camera era literalmente plină. Îşi văzu prima dată şi mama, cea mai mare dintre păpuşi, şi o-mbrățişă din tot sufletul. Ieşi afară şi deodată cerul albastru, plin de nori de vară, şi florile ciclopice o copleşiră. Simți mirosul sevei, atinse grunjurile pământului. Deschise prima dată poarta casei şi văzu cărarea care ducea de la ea până la treptele şcolii din cartier.

După ani, merse la şcoală, îşi privi colegii prin curcubeul riglei de plastic. Simți gustul amar al cernelii pe limbă. Desenă litere cu creta pe tabla de sticlă neagră, ce scârțâia teribil. În pauze îşi mâncă sandvişul şi ciorchinele de struguri, apoi alergă împreună cu toți colegii ei, bezmetică, prin curtea cu melancolice panouri de baschet. Creştea, corpul de fată i se modifica subtil. După-amiezele, după ce-şi termina lecțiile, se-nchidea în cămăruța ei şi-şi începea ciudatul ritual.

Scotea din cutia frigorifică de la capătul patului, aşezată în lada unde-ar fi trebuit să fie plăpumi şi

cearşafuri, vechiul săculeț cu organe de schimb, şi începea să şi le ataşeze în locuri anume plăsmuite de pe trupul ei. Era, pe rând, fata cu câte şapte degete la fiecare mână, fata cu un ochi în frunte, fata cu urechi la glezne, fata cu buze pe pântece. Se privea în oglindă cu amuzamentul celei care-ar fi purtat rochia sau pantofii cu toc ai mamei. Aşa a ajuns să-şi schimbe şi inimile. Şi-a pus-o mai întâi pe cea de fier, şi în pieptul ei fierul a devenit fier înroşit, ca din forjă. O ardea, o zăpăcea, o făcea să tânjească după un lucru necunoscut, nedorit, şi totuşi necesar ca aerul, un lucru în lipsa căruia se sufoca. Îşi smulsese imediat din piept inima asta crudă şi răvăşitoare, hotărâtă să n-o mai încerce niciodată.

Apoi încercase inima de plumb, care deveni-n pieptul ei o pungă de lichid gros şi negru, cu sumbre reflexe indigo. O tristețe şi-o sfâşiere de necrezut, o melancolie întunecată, fără orizont şi fără viitor o copleşiră. Nimic nu exista cu adevărat, lumea era absurdă, înfăşurată în infinitul nopții şi al uitării. Mai bine nu te-ai fi născut, mai bine să-ți iei zilele cât mai repede. Era insuportabil, fata-şi scoase noua inimă cu ultimele puteri şi decise să o lase pentru totdeauna în săculețul cu buzunare organice. Numai inima de cristal era adevărată. Numai pe aceea avea s-o simtă-n piept pentru totdeauna.

Dar inimile de schimb nu durau la nesfârşit. Toamna, pe când castanii din curtea liceului se aplecau sub un cer de furtună, fata simți cum lumina inimii de cristal păleşte. Din zi în zi, pâlpâirea sa devenea tot mai stinsă. Când o ținea în palme, în fața oglinzii, fata vedea limpede cum un fel de sare, un fel de calcar opaciza limpezimea de altădată, aşa cum îmbătrânesc în cutiile de bijuterii mărgăritarele. În cele din urmă, inima de cristal deveni sfărâmicioasă şi mată. Cum orice era mai bun decât inumanul vieții fără inimă, fata începu să poarte inima de fier incandescent.

Trăi cu noua ei inimă anii adolescenței şi-ai tinereții. Se-ndrăgosti şi suferi teribil din dragoste. Se căsători,

avu copii, apoi divorță. Se recăsători. Fericirea și nefericirea alternau rapid cu această inimă neliniștită, amândouă împinse până-n pragul de la care deveneau dureri de neîndurat. Devenită femeie, fetița de altădată născu la rândul ei doi copii și-i crescu până ce aceștia, ajunși oameni mari, o părăsiră și ei. O viață confuză o târa în josul curentului, fără un pai de care s-ar fi putut agăța.

După ce al doilea copil al femeii se căsători și el, incandescența inimii de fier se stinse cu încetul. De ani de zile metalul începuse să se răcească, dar acum el devenise ca un sloi greu și întunecat în piept, sub sânul stâng al femeii. Privindu-și această a doua inimă în oglindă, femeia o văzu acoperită de cenușă. Nu îndrăzni să ridice ochii mai sus, ca să vadă o față devastată de vreme. Resemnată, știu că tot ce-i mai rămânea era temuta inimă de plumb.

Femeia se întoarse în casa copilăriei sale. Inima de plumb îi atârna grea în locașul ei din piept. Îi răspândea în trup o lumină neagră, a stingerii și a disperării. Femeia se-ntinse în vechiul pat al mamei ei, așteptându-și sfârșitul. Imagini din copilărie, apoi din adolescență îi fulgerau prin minte. Trăi ani de zile în singurătate deplină, în aerul stătut, mirosind a medicamente. Foarte rar se mai ridica din așternut ca să-și privească-n oglindă inima ținută în palme.

Într-un amurg în care se simțise mai părăsită și mai nefericită ca oricând, femeia își smulse inima, hotărâtă s-o lase să se sfărâme pe podea. Dar un zvâcnet neașteptat o opri. Deodată simți că inima ei de plumb, în loc să se distrugă, asemenea celorlalte, devenise cărnoasă și grea ca un fruct. Speriată, și-o așezase-napoi, în pieptul ei slab și uscat. Căci acum știa că minunea avea să se-ntâmple, că o a patra inimă, nepământească, îi era dată, de-acum, pentru totdeauna.

Organul de mărimea unui pumn, hrănit cu suferință și deznădejde, s-a metamorfozat de-atunci cu încetul, a

căpătat membre dulci şi curburi ca ale capetelor de ferigă încă înfăşurate. Bătrâna abia aştepta acum sfârşitul zilei ca să vadă cum i s-a mai schimbat inima. A desluşit curând un căpşor cu bărbia în piept, ochi încă înveliți ca-ntr-un abur, piele dulce şi străvezie. În palmele ei, greu şi plăpând, ajunsese să odihnească un făt bine format, un copilaş cât o portocală. „Binecuvântată fie această ultimă naştere-a mea” rosti bătrâna, şi-mpinse trupuşorul cel nou, plin de o lumină fragedă, în apele oglinzii. Acolo, fiica minusculă şi gracilă plecă înot către regatul de unde toți am venit şi unde toți ne întoarcem. Abia atunci, cuprinsă de o linişte pe care n-o simțise cu niciuna dintre inimile dinainte, bătrâna închise ochii pentru totdeauna.

În aceeaşi clipă, într-un spital dintr-un cartier îndepărtat, se născu o minunată fetiță…

Cam aşa a fost prima poveste pe care am citit-o vreodată. Cartea aceea de demult, care m-a umbrit ca un cort timp de multe după-amieze, a fost primul fluture pe care l-am îmblânzit şi l-am făcut să zboare pentru mine. De-atunci am încălecat mulți grumaji mătăsoşi şi am simțit fâlfâitul multor pagini desfăcute larg peste lume. Dar în toți bidiviii înaripați l-am căutat pe cel dintâi, pe cel pierdut. Şi am fost uimit să-nțeleg că toate poveştile, sute şi sute, pe care le-am citit mai târziu, romane şi epopee şi legende şi peripeții, se leagă, prin subțiri şi rezistente fire de mătase, de această primă poveste citită în anii copilăriei.

Ruina unei utopii

Întotdeauna, în perioada ireală a Sărbătorilor, când mă scol foarte devreme şi geamurile sunt îngheţate până sus, şi prin sticla lor deformată ninge înverşunat şi strâmb, şi când stau încă năuc în bucătărie, cu lumina aprinsă – undeva în adâncul blocului sună un deşteptător –, am aceeaşi viziune de cititor înrăit. Sorbind din cafeaua fierbinte, visez Cartea. Mai nebunească decât Veacul de singurătate, mai profundă decât Castelul, mai nesfârşită decât Căutarea timpului pierdut. Imaginez o mare echipă de scriitori care să muncească timp de câteva generaţii la o singură carte, pe care s-o citeşti din copilărie, de când desluşeşti literele, până pe patul de moarte, când nu le mai desluşeşti. O carte care să se substituie vieţii tale, dar Iară clipele, zilele, lunile, anii monotoni ai vieţii. În adolescenţă, ghemuit în pat, mi se-ntâmpla să citesc uneori de dimineaţă până seara, uitând să mănânc şi aproape şi să respir, pentru că paginile – pe care de fapt nici nu le mai vedeam – descriau oameni adevăraţi, nori adevăraţi, oraşe adevărate, pe când, dacă-mi ridicam privirile, nu vedeam decât jalnice umbre. Îmi dădeam seama că se înserează doar când paginile se făceau roşii ca focul, apoi cenuşii. Drama vieţii mele a început mai târziu, când în locul Cărţii am fost silit să trăiesc realitatea.

Mă tem că de-acum încolo nimeni nu va mai locui în

cărți, aşa cum au făcut-o generația mea şi cele precedente. Şi că utopia lecturii va rămâne undeva, pe o colină îndepărtată, ca un mare labirint ruinat.

Despre autor

MIRCEA CĂRTĂRESCU s-a născut pe 1 iunie 1956, în Bucureşti. A absolvit Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti în 1980. În prezent este conferenţiar dr. în cadrul Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti. Este poet, prozator, eseist, critic literar şi publicist.

A publicat următoarele volume: *Faruri*, *vitrine*, *fotografii*, poeme, Cartea Românească, Bucureşti, 1980; *Poeme de amor*, Cartea Româneasca, Bucureşti, 1982; *Totul,* poeme, Cartea Românească, Bucureşti, 1984; *Visul* (în ediţiile următoare *Nostalgia*), povestiri, Cartea Românească, Bucureşti, 1989; Humanitas, Bucureşti, 1993; *Levantul*, poem epic, Cartea Românească, Bucureşti, 1990; Humanitas, Bucureşti, 1998; *Visul chimeric*, studiu critic, Litera, Bucureşti, 1991; *Travesti*, roman, Humanitas, Bucureşti, 1994; a devenit roman grafic în limba franceză; *Dragostea*, poeme, Humanitas, Bucureşti, 1994; *Orbitor. Aripa stângă>* roman, Humanitas, Bucureşti, 1996; *Dublu* CA poeme, Humanitas, Bucureşti, 1998; *Postmodemismul românesc,* studiu critic, Humanitas, Bucureşti, 1999; *Jurnal I* Humanitas, Bucureşti, 2001; *Orbitor. Corpul*, roman, Humanitas, Bucureşti, 2002; *Enciclopedia zmeilor*, carte pentru copii, Humanitas, Bucureşti, 2002; *Pururi tânăr, înfumurat în pixeli,* publicistică, Humanitas, Bucureşti, 2003; *Parfumul aspru al ficţiunii,* audiobook,

Humanitas, Bucureşti, 2003; *Plurivers* vol, I şi II, poeme, Humanitas, Bucureşti, 2003; *Cincizeci de sonete*, poeme, Brumar, Timişoara, 2003; *De ce iubim femeile*, povestiri şi audiobook, Humanitas, Bucureşti, 2004; *Baroane!*, Humanitas, Bucureşti, 2005; *Jurnal II* Humanitas, Bucureşti, 2005; *Orbitor, Aripa dreaptă,* roman, Humanitas, Bucureşti, 2007; *Dublu album*, Humanitas, Bucureşti, 2009; *Nimic*, Humanitas, Bucureşti, 2010; *Frumoasele străine,* povestiri, Humanitas, Bucureşti, 2010. Traduceri în engleză, germană, italiană, franceză, suedeză, spaniolă, olandeză, polonă, portugheză, maghiară, ivrit, norvegiană, bulgară, slovenă, daneza, bască, rusă şi greacă.

Cărțile sale au fost premiate de Academia Română, Uniunea Scriitorilor din România şi din Republica Moldova, Ministerul Culturii, ASPRO, Asociația Scriitorilor din Bucureşti, Asociația Editorilor din România. Au fost nominalizate în Franța pentru premiile Medicis, *Le meilleur livre etranger*, *Prix Union Latine.* Romanul *Nostalgia* a primit în 2005 Premiul literar „Giuseppe Acerbi”, Castel Goffredo, Italia. De asemenea, autorul a primit în 2011 Premiul Internațional pentru literatură de la Vilenica.

{1} Th. Ştefanelli, 1861.
{2} Th. Ştefanelli, 1909.
{3} Ştefan Cacoveanu, 1904.
{4} Matei Eminovici, 1886
{5} Idem.
{6} N. Densuşianu, 1899.
{7} Th. Ştefanelli, 1909
{8} Idem.
{9} Maiorescu, 1894.
{10} Iacob Negruzzi, 1889.
{11} Al. Ciurcu, 1911.
{12} Caragiale, 1889.
{13} Slavici, 1909.
{14} G. Panu, 1908.
{15} S. Tăutu, 1909.
{16} Eminescu, 1878.
{17} V. Russu-Sirianu, 1969.
{18} S. Secula, 1899.
{19} V. Russu-Sirianu, 1969.
{20} N. Petraşcu, 1892.
{21} Dr. Alexianu şi Suțu, 1989.
{22} Dr. Ion Nica, 1972.